T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

21.YÜZYILDA SİVİL TOPLUMUN NORMLARIN OLUŞUMUNA ETKİSİ: TÜRKİYE SİVİL TOPLUMU VE 1 MAYIS ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

HAYDAR EREN ÖZTÜRK

İstanbul,2022

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

21.YÜZYILDA SİVİL TOPLUMUN NORMLARIN OLUŞUMUNA ETKİSİ: TÜRKİYE SİVİL TOPLUMU VE 1 MAYIS ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

HAYDAR EREN ÖZTÜRK

Danışman: Doç.Dr.HAKAN MEHMETÇİK

İstanbul,2022

ÖZET

21.YÜZYILDA SİVİL TOPLUMUN NORMLARIN OLUŞUMUNA ETKİSİ: TÜRKİYE SİVİL TOPLUMU VE 1 MAYIS ÖRNEĞİ

Bu çalışma, normları yerelleştirme sürecini normatif değişim çerçevesinde Türkiye 1 Mayıs'ı örneği ile incelemektedir. 2000-2009 yılları arasında Türk sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'ın resmi tatil olmasına giden süreçteki eylemsel ve söylemsel etkinlikleri analiz edilmektedir. Bu etkinliklerin analizinde, Richard Price'ın normatif değişimi incelemek ve teşvik etmek amacıyla kullandığı 4 teknikten yararlanılmaktadır. Bu 4 teknik çerçevesinde Türk sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'ın normatif değişimindeki etkinlikleri ve uluslararası çalışan hakları normunun bir parçası olarak nasıl yerelleştirdikleri irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası normlar, Norm yerelleşmesi, Normatif değişim, 1 Mayıs, STK, Sendikalar

ABSTRACT

THE EFFECT OF CIVIL SOCIETY ON THE FORMATION OF NORMS IN THE 21st CENTURY: CIVIL SOCIETY IN TURKEY AND THE EXAMPLE OF 1 MAY

This study examines the process of localization of norms within the framework of normative change with the example of Turkey May Day. The operational and discursive activities of Turkish non-governmental organizations in the process leading to the official holiday of May 1 between 2000-2009 are analyzed. In the analysis of these activities, 4 techniques used by Richard Price to examine and encourage normative change are used. Within the framework of these 4 techniques, the activities of Turkish non-governmental organizations in the normative change of May 1 and how they localized as a part of the international labor rights norm are examined.

Key Words: International norms, Norm localization, Normative, 1 May, NGO, Trade Unions

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AK PARTİ: Adalet ve Kalkınma Partisi

BASK: Bağımsız Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonu

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

HAK-İŞ: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

KAMU-SEN: Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu

KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu

MEMUR-SEN: Memur Sendikaları Konfederasyonu

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

TÜRMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği

TTB: Türk Tabipleri Birliği

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
KISALTMALAR iii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMA BİLGİLERİ 4
1.1.Araştırmanın Konusu, Amacı, Kapsamı 4
1.2.Literatür Özeti 6
1.2.Araştırmanın Önemi 9
1.3.Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları 10
1.3.1.1.Araştırmanın Yöntemi 10
1.3.2.Araştırmanın Sınırlılıkları 12

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI 14
2.1.Normlar 14
2.1.1. Normların Yerelleşmesinin Teorik Altyapısı Olarak İnşaçı Teori 16
2.1.2. Normatif Değişimi İncelemede Dört Teknik 19
2.2. Sivil Toplum 21
2.2.1. Sivil Toplumun Günümüzdeki Tanımı ve Kavramsal Çerçevesi 25
2.2.2. Sivil Toplum,Sivil Toplum Kuruluşları ve Normların İlişkiselliği 28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DÜNYADAN TÜRKİYE'YE 1 MAYIS'IN NORMATİF SÜRECİ 29
3.1. Dünyada 1 Mayıs 29
3.2. Türkiye'de 1 Mayıs'ın Kısa Tarihçesi 35
3.3.Dünyadan Türkiye'ye 1 Mayıs'ın Normatif İçeriklendirilmesi 37
3.4. Türkiye'de STK'lar ve 1 Mayıs 39
3.4.1. DİSK 40
3.4.2. TÜRK-İŞ 40
3.4.3. HAK-İŞ 41
3.4.4. KESK 42

3.4.5. TMMOB 43
3.4.6. TTB 45
3.4.7. KAMU-SEN 46
3.4.8. MEMUR-SEN 47
3.4.9. Diğer Demokratik Kitle Örgütleri ve STK'lar 48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. NORMATİF DEĞİŞİM VE TÜRKİYE 1 MAYIS'I 50
4.1 Konunun Üretimi 51
4.2. Ağlar 60
4.3.Aşılama 64
4.4.Sokratik Yöntem 70
SONUÇ: 74
KAYNAKÇA: 79

GİRİŞ

Bu çalışma, normları yerelleştirme sürecini normatif değişim çerçevesinde Türkiye 1 Mayıs'ı örneği ile incelemektedir. 1 Mayıs'ın çalışan hakları normunun bir parçası olarak yerelleşmesi sürecinde Türk sivil toplum kuruluşlarının eylemsel ve söylemsel etkinlikleri analiz edilmektedir. Bu türden bir analiz ile bu çalışma, yerel aktörlerin uluslararası normların yerelleşmesindeki rolünün ve normatif değişim etkinliğinin çalışılmasını amaç edinmektedir.

Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Politik Ekonomi açısından gerçekliğin verili olarak kabul edilerek yorumlanması ile mevcut gerçekliğin hareketli ve dinamik bir biçimde ele alınması önemli teorik farklılıklar içermektedir. Gerçekliğin ele alınmasına dair bu teorik farklılıklar uluslararası normların ve onların yerelleşme süreçleri bağlamında da kendini göstermektedir. Bu çalışmada normların gerçekliğin hareketli ve dinamik yönüyle ele alınması, normatif değişim kavramıyla birlikte açığa çıkarılması ve sivil toplum aktörlerinin bu süreçteki etkinliğinin bilince çıkarılması istenmektedir.

Çalışmanın birinci kısmı üç alt bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ilkinde araştırmanın konusu, amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmektedir. Araştırma konusu çeşitli boyutlarıyla birlikte aktarılmakta ve çerçevelenmektir. Ardından araştırmanın amacı bölümüyle, araştırmada planlanan teorik hedeflere açıklık getirilmektedir. Bu hedefler doğrultusunda araştırmanın kapsamı bölümüyle, araştırmanın hem biçimsel hem de içerik sınırları hakkında bilgi vermektedir. İkinci bölümde araştırmanın teorik anlamdaki yeri ve önemi konusu açıklanmaktadır. Araştırmanın literatüre katkısı, literatürde ne gibi bir eksikliği karşıladığı ve özgün yanları aktarılmaktadır. Üçüncü bölümü ise araştırmanın yöntem ve sınırlılıkları oluşturmaktadır. Araştırma sorunsalına ve değişkenlerinin arasındaki neden sonuç ilişkisine hangi yöntemler ile cevaplar verildiğinin açıklandığı bu bölümde, araştırmanın kaynaklarının neler olduğu, bu kaynaklar ile araştırma problemi arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu aktarılmaktadır. Bununla birlikte araştırmanın bütünsel anlamda sınırlılıklarının ne olduğuna açıklık getirilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, araştırma sorunsalı kavramsal çerçevesi ve literatür taraması ile birlikte aktarılmaktadır. İki alt başlığa ayrılan bu bölümde, ilk olarak normlar konusunda kavramsal çerçeve ve literatür taraması yapılmaktadır. Normların sosyal bilimlerdeki kavramsallaştırması ile birlikte Uluslararası İlişkiler'deki yeri, teorik yaklaşımlar

etrafında ele alınmakta, normların yerelleşme ve uluslararasılaşma süreçlerinin konu edindiği literatürdeki çalışmalara yer verilmektedir. Bunlarla birlikte çalışmanın teorik arka planını oluşturan inşacı teoride normların ele alınış biçimi, literatürdeki norm yerelleşme kavramı ve buna dair örnekler ele alınmaktadır. İkinci başlıkta, çalışmanın kavramsal çerçevesinin ikinci bölümünü oluşturan sivil toplum kavramı, doğuşu, gelişimi ve günümüzdeki anlamıyla birlikte çalışma kapsamındaki yeri analiz edilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırma sorunsalına giriş yapılmakta ve 1 Mayıs'ın çalışan normlarının bir parçası olarak 1 Mayıs'ın doğuş süreci, normatif etkinliği ve ona kaynaklık eden normatif süreçler aktarılmıştır. Daha sonra ikinci alt başlıkta 1 Mayıs'ın Türkiye'deki tarihsel gelişiminin kısa bir özeti yapılmıştır. Üçüncü alt başlıkta ise Dünyadan Türkiye'ye 1 Mayıs'ın normatif içeriklendirilmesi analiz edilmiş, 1 Mayıs'ın normatif gelişimindeki özelliklere dikkat çekilmiş ve çalışan hakları normlarıyla kurduğu normatif dallama süreci de incelenmiştir. Dördüncü alt başlıkta tezin araştırma kapsamı olan Türkiye 1 Mayıs'ının 2000-2009 yılları arasındaki çalışan hakları normlarının bir parçası olarak 1 Mayıs'ın normatif içeriklendirmesi ve değişimi mücadelesinin aktörleri olarak adlandırılabilecek sivil toplum kuruluşları tanıtılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, dört alt başlık altında Türkiye 1 Mayıs'ının Emek ve Dayanışma Günü olarak kabul edilme sürecine giden süreç, uluslararası çalışan hakları normlarının bir parçası olarak nasıl yerelleştiği ele alınmıştır. Araştırma sorunsalı Richard Price'ın normatif değişimi teşvik etme amacıyla kullandığı dört tekniği çerçevesinde incelenmiştir. Dört alt başlığı oluşturan bu dört teknik, konunun üretimi başlığı altında 1 Mayıs'ın normatif değişim mücadelesinde sivil toplum kuruluşlarının eylemsel pratikleri içerikleri ile birlikte irdelenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'ın Emek ve Dayanışma Günü haline gelmesinde ne gibi faaliyetlerde bulunduğu ve bunların normatif anlamlandırması analiz edilmiştir. İkinci alt başlık ağlar başlığında, sivil topluım kuruluşlarının normatif değişim sürecine etki etmek amacıyla kullandığı ulusal ve ulus ötesi ağlar konu ve analiz edilmiştir. Üçüncü alt başlıkta, üçüncü teknik olan aşılama ele alınmış, sivil toplum kuruluşlarının normatif aşılama yönteminden nasıl yararlandıkları ve hangi normlarla normatif bağlar kurdukları belirlenmiştir. Dördüncü alt başlıkta, dördüncü teknik olarak Sokratik Yöntem ile sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim için kanıt ve ispat yükünü tersine çevirmek amacıyla ne gibi söylemsel ve eylemsel göndermeler yaptığı ve bunları nasıl kullandığı analiz edilmiştir.

1 Mayıs, hem uluslararası normların yerelleşmesi ve hem de yerel normların uluslararasılaşma süreçlerini barındıran içeriğiyle birlikte Uluslararası İlişkiler'deki norm araştırmaları açısından zengin bir içerik sunmaktadır. Bu çalışmada da Türkiye 1 Mayıs'ının Emek ve Dayanışma Günü olarak kabulüne giden süreç, çalışan hakları normlarının bir parçası olarak uluslararası norm yerelleşmesi biçiminde ele alınmıştır. Bununla birlikte araştırma sorunsalı, sivil toplum aktörlerinin normatif değişim için kullandığı teknikler çerçevesinde ve normatif değişimi teşvik etmek amacıyla analiz edilmiştir. Araştırma genel çerçevesi itibariyle Uluslararası Politik Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler düzleminde normların etkinliğini analiz ederek, bu iki disiplinin de yalnızca verili bir gerçekliği değil, dinamik ve değişken bir gerçekliği barındırdığını ortaya koymaktadır.

Uluslararası politik ekonominin, politika ve ekonominin karşılıklı ilişkiselliğini ortaya koyduğu düşünüldüğünde, normların bu ilişkiselliğin oluşumunda önemli bir faktör olduğu görülmektedir. 1 Mayıs bu bağlamıyla, politikanın ve ekonominin kesişim alanlarından birini oluşturmaktadır. Hem ekonominin içinden doğması hem de bu alanın politikleşen talepleri ile birlikte, politik ekonomi düzleminde de kendini normatif değişim faktörü olarak sahneye çıkarmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMA BİLGİLERİ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Kapsamı

Bu çalışma, yerel ve uluslararası sivil toplumun etkinlik gösterdiği çalışan hakları normunun bir parçası olan 1 Mayıs üzerinden *'norm yerelleşmesi'* kavramını incelemektedir. 1 Mayıs'ın kabulü ve bir çalışan hakları normu olarak kurumsallaşmasına giden süreç normatif değişim süreci olarak ele alınmakta ve bu süreçte sivil toplumun rolü çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Normatif değişim süreçleri uluslararası normlar ve yerel normlar arasındaki karşılıklı ilişkisellik ile meydana gelmektedir. Yerel normların uluslararası normlar haline gelmesi ile birlikte uluslararası normlar da yerelleşebilmektedir. Bu yerelleşme ve uluslararasılaşma süreçlerinde normların hangi aktörlerce uluslararasılaştırılarak, yerelleştirildiği de önemlidir. Bu süreçte devletler ile birlikte sivil toplum da etkin bir aktördür.

Türkiye özelinde sivil toplumun uluslararası normların yerelleşmesinde önemli etkinlik gösterdiği alanlardan biri de çalışan hakları normunun bir parçası olan 1 Mayıs örneğidir. 1 Mayıs hem sivil toplum kuruluşlarının bağımsız ve etken bir aktör olarak ortaya çıktığı hem de norm yerelleşmesinin açık bir şekilde takip edilebildiği bir örnek vaka olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sivil toplumun bir norm yerelleşmesi süreci olarak 1 Mayıs'ın tanınmasındaki rolü 4 teknik çerçevesinde analiz edilmektedir. Konunun üretimi ve gündemleşmesi için yapılan etkinlikler, normatif değişim için kurulan ulusal ve uluslararası ağlar, normatif atıfları içeren aşılama tekniği ve ispat yükümlüğünü tersine çeviren Sokratik yönteme göre 1 Mayıs'ın normatif değişim süreci incelenmiştir. Böylece sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri hem söylemsel olarak hem de eylemsel olarak konu edilmekte ve belirli normatif değişim teknikleri kapsamına oturtulmaktadır.

Bu çalışma, uluslararası çalışan hakları normunun bir parçası olarak 1 Mayıs'ı ele alarak, yerelleşmesi süreci bağlamında incelemekte ve sivil toplumun bu süreçteki etkinliğini açığa çıkarmak istenmektedir. Normların oluşumunda ve normatif değişimde devlete atfedilen temel rolün dışına çıkılarak sivil toplumun normların oluşumunda dışsal olarak ele alınmasına

ve devlet kurumuna kilit ve başat bir rol atfedilmesine itiraz edilmektedir. Türkiye sivil toplumun normatif değişim süreçlerine etkin katılım gösterdiği bir sembolleşmiş gün olarak 1 Mayıs'ın kabulü ve kurumsallaşmasında sivil toplumun etkinliği Richard Price'ın normatif değişimi teşvik etmek amacıyla kullandığı 4 teknik etrafında analiz ederken Türkiye sivil toplumuna özgü yöntem ve araçları da açığa çıkarmaktadır. Böylece bir taraftan sivil toplumun normatif değişim süreçlerindeki yöntem ve tekniklerinin kuramsal bir temele oturtularak teşvik edilmesi ve esinlenilmesi için literatür inşasına katkı sunulması, hem de literatürde önemli bir eksiklik olarak göze çarpan sivil toplumun normatif değişim süreçlerindeki etkinliklerine dair araştırmaları teşvik etmeyi amaçlanmaktadır.

1 Mayıs Emek Günü, yalnızca uluslararası normların yerelleşmesini değil, yerel normların uluslararasılaşması sürecini de içinde barındırmaktadır. Bu anlamıyla araştırmacılara özgün bir çalışma kapsamı sunmaktadır. Bu çalışma özelinde de bu yönünü içinde barındırmak ve sivil toplum kuruluşlarının eylemsel ve söylemsel etki alanının yoğunlaştığı bir tarihsel aralık çerçevesinde ele alınmaktadır. Bununla birlikte çalışan hakları normlarının bir parçası olan bu emek günü, sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim tekniklerinin anlaşılması açısından da bir inceleme kapsamı sağlamaktadır.

Türkiye sivil toplum kuruluşlarının tarihsel bir etkinlik ve süreklilik sağladığı 1 Mayıs örneği, 21.Yüzyıl ekseninde 2000-2009 yılları arasındaki etkinlikler kapsamında incelenmektedir. 2000'li yıllarla birlikte devam eden bu normatif değişim etkinliğini, 1 Mayıs'ın Emek ve Dayanışma Günü olarak kabulüyle sonuçlanan 2009 yılına kadarki süreci kapsamına dahil etmektedir.

1 Mayıs'ın normatif değişim etkinliği incelenirken başta sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarının bu döneme dair ortaya koydukları dokümanlar ile birlikte 1 Mayıs üzerine dergi, gazete ve çevrimiçi kaynaklardaki yazılar ve haberler çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Çalışma kapsamı içinde özellikle bu normatif değişim etkinliği içindeki sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu birlikler ve platformlara özel bir önem atfedilmiş ve bu platformlara dair belgeler temel doküman olarak ele alınmıştır.

1.2.Literatür Özeti

Norm ve normatif değişim çalışmaları Uluslararası İlişkiler için özgün bir literatür alanı oluşturmakla birlikte, henüz yeni bir alan olduğunu söylemek mümkündür. Bu bölümde araştırma sorunsalına ilişkin Türkiye literatürünün kısa bir özeti yapılmaktadır. "Kavramsal Çerçeve ve Literatür Taraması" başlığı taşıyan bölümde literatürün genel bir taramasına yer verilmektedir. Araştırma konusunun bağımsız değişkenlerinden sivil toplum kuruluşlarının normatif değişimdeki rolü ve etkinliğine dair yeterli çalışma yapılmamış olsa da uluslararası normatif değişim, uluslararası normlar, devletler ve normatif değişim, sivil toplum kuruluşlarının farklı alanlardaki etkisi ve rolü üzerine kayda değer çalışmalar mevcuttur.

Yapılan çalışmalarda norm yerelleşmesi temasının çok sınırlı bir biçimde incelendiği ve ciddi bir eksiliğin mevcut olduğu gözlenmektedir. Uluslararası normların yerelleşmesinden çok sivil toplum kuruluşlarının etki alanlarının incelendiği çalışmalar daha sıklıkla yer almaktadır.

Sarıgil(2018), "Understanding the localization of international norms: Women's human rights norms in Turkey" çalışmasıyla uluslararası normların sosyo-kültürel olarak farklı yerel dinamiklerde nasıl yaygınlaştığını anlamak için normların yerelleşme süreçlerini incelemektedir. Çalışmada uluslararası normların yerel düzeyde yankı bulmasının gerekliliği vurgulanmakta, norm yerelleşmesinin otomatik ve sorunları olmayan bir süreç olmadığı ortaya koyulmaktadır.

Çelebi(2010) yaptığı çalışma ile sivil toplum kuruluşlarının halkla ilişkiler çalışmalarının çevre sorunları üzerine etkisi incelemiştir. STK'ların hedeflerine ulaşmada özel, kamu, medya ve diğer STK'lar ve halkla kurdukları ilişkiler, olumlu ve olumsuz etkileri ortaya çıkarılarak çevre sorularının çözümünde etkinlikleri analiz edilmektedir.

Şahin(2013),21. Yüzyılla birlikte globalleşen sivil toplum kavramını analiz etmiştir ve global sivil toplum kavramının neyi ifade ettiğini irdelemiştir. Bu bağlamda ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri incelenmiş ve farklı yönleriyle ortaya koyulmuştur.

Taş(2019), kadın haklarının gelişimi ve kadın STK'lar arasındaki bağı açıklamaya çalışmıştır. Kadın haklarının elde edilmesinde ulusal düzeyde faaliyette olan kadın STK'ların kadınların hayatındaki önemi, etkisi ve etkinliği analiz edilmek istenmiştir. Çalışma, feminizm, kadın haklarının tarihsel gelişimi ve kadın haklarının elde edilmesinde çalışan STK'ların etkisi biçiminde üç bölüme ayrılarak irdelenmiştir.

Şahinoğlu(2013), dış politikada sivil toplum etkisini Mavi Marmara olayı örneği üzerinden incelemiştir. Çalışmada küreselleşmenin sivil toplum kuruluşlarının yerel aktörlükten küresel aktörlüğe doğru geçiş yapmasını kolaylaştırdığı; insan hakları ihlalleri, iklim değişikliği, ekolojik sorunlar gibi ulus-devletlerin tek başlarına çözümleyemediği sorunların küresel çapta etkinlik sağlayarak çözüme ulaşması için sivil toplumun etkilerinin arttığına dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda Gazze'ye yardım taşımak amacıyla düzenlenen organizasyon, altı farklı uluslararası sivil toplum kuruluşunun nezdinde olsa da baskında ölenlerin Türk vatandaşları olması sonucunda Türkiye-İsrail ilişkilerine ve Türk dış politikasına etkileri analiz edilmektedir. STK'ların Türk dış politikasına etkilerinin incelendiği bir diğer çalışmada Çelik(2007) , belirlenen sivil toplum kuruluşlarının Türk dış politikası alanlarına göre etkileri incelemiştir.

Açıkgöz(2019), çevresel güvenlik politikalarında sivil toplumun kuruluşlarının etkisinin Greenpeace ve Uluslararası Doğayı Koruma Birliği örnekleriyle irdelemektedir. Çalışmasında Açıkgöz(2019), çevre sorunlarının giderilmesi ve çözülmesindeki uluslararası kuruluşların etkinliğini incelemiştir. Çevre sorunlarında ilgi çekici eylemleriyle tanınan Greenpeace ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca da tanınan Uluslararası Doğayı Koruma Birliği'nin etkinliği yeni güvenlik kavramı çerçevesinde analiz edilmiştir.

Avcı(2011) yaptığı çalışmada 1980 sonrası kadın sivil toplum kuruluşlarının Türk Hukuk sistemine etkilerini incelemiştir. 1980 öncesi hareketlere genel bir bakış ardından 1980ler ve sonrasındaki kadın hareketleri aktarılmıştır. Ardından önce çıkan kadın hareketlerinin Türk Hukuk sistemine etkileri analiz edilmiştir.

Kahraman(2018), çalışmasında Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının eğitim politikaları üzerindeki etkilerinin belirlenmesine katkı sunmayı amaçladığını belirtmiştir. Belirlenen sivil toplum kuruluşları ile bu kuruluşlarının eğitim politikalarına etkileri analiz edilmiştir.

Önsoy(2009) çalışmasında kalkınma sorunsalı çerçevesinde Üçüncü Dünya ülkelerindeki azgelişmişlik sorunlarının çözüme kavuşturmak isteyen modernleşme ve bağımlılık teorilerinin devlete başat bir rol atfettiğini tespit ederek, sivil toplum kuruluşlarının kalkınma sorunsalına etkilerini analiz etmektedir.

İşçi sınıfını merkezine alan çalışmalar arasında Dinçer(2006)'in 1908 devrimi ertesinde Jön Türkler ve işçi sınıfı arasındaki sınır karşıtlığının ortaya çıkışını ve yükselişini analiz ettiği

çalışması bulunmaktadır. Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu örneğine odaklanan çalışma, sınıf karşıtlığının sosyalistlerin siyasetine etkilerini ve İttihat Terakki'nin işçi sınıfına karşı tutumunu analiz etmektedir.

Bilgiç(2020)'in Dünyada ve Türkiye'de yoksulluk ile mücadelede sosyal yardımların ve sivil toplum kuruluşlarının etkilerini incelediği çalışması, yoksulluk sorununun toplumlar açısından teşkil ettiği ciddi sorunu ortaya koymakta, yoksulluk olgusunun devletin sosyal yardımları ve STK'ların etkisiyle azaltıldığı ve yardımların verimliliğinin artırdığını tespit etmektedir.

Kaysi(2008) tarafından Türkiye'de ve Küba'da İşçi Sınıfının Tarihsel Gelişimi ismiyle yapılan çalışmada, 1868-1960 yılları arasındaki hem Küba'daki hem de Türkiye'deki işçi sınıfının gelişimi analiz edilmekte, karşılaştırmalı hipotezler ekseninde sosyo-politik çıkmazları tespit edilmektedir.

Literatürde sendikaların uluslararası normlardan yararlanmasını konu alan çalışmalar bulunmaktadır. Ekinci(2019), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ışığında uluslararası normların Türk toplu iş hukukuna etkisini incelemiştir. Sezikli(2002), grev ve lokavt sınırlamaların erteleme ve mevzuatın uluslararası normlara uyumu irdelemiştir. Gerşil(1997), Türkiye`de memur sendikacılığını uluslararası normlar ve Avrupa Birliği ülkeleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Türkoğlu(2019), 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu kapsamında toplu iş sözleşmesi yapma yetkisini incelemiş ve uluslararası normlar çerçevesinde irdelemiştir.

Özşeker(2021), ‘’Türkiye'de 1 Mayısların Düzenlenmesi ve Yönetilmesi" isimli çalışmasında 1 Mayıs'ın tarihsel sürecine dair bir analiz yapılmakta, 1976'dan günümüze Türkiye'de yönetimlerin 1 Mayıslara ilişkin tutumunu sorunsallaştırmaktadır. Çalışma, yönetimlerin tutumlarıyla birlikte düzenleyenlerin de tutumlarını göz önünde bulundurduğunu belirtmekte ve karşılıklı ilişki zemininde ele almaktadır. Çalışma, devlete/hükümete yönelik toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yönetimlerce, özgürlük siyaseti perspektifiyle değil, egemenlik siyaseti perspektifiyle ele alındığını iddia etmektedir. Çalışmada, AİHM, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Uluslararası İnsan Hakları Örgütlerinin konuyla ilgili aksiyonlarıyla Anayasa Mahkeme'sinin bireysel başvurular sonucu verdiği ihlal kararlarına 1 Mayıs'ın incelenme süreci içine dahil edilmiştir.

Literatür taraması sonucunda görüldüğü gibi akademik yazında normatif değişimin incelenmesinde sivil toplumun etkisine ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte sivil toplumun etkinliğinin ve etkisinin araştırıldığı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar normatif değişim kavramsallığı etrafında incelenmiş olmamakla birlikte normatif değişim kavramıyla belirli bir bağ kurulabilmektedir.

Literatürde kadın hakları, çevre sorunu, yoksullukla mücadele, eğitim politikaları gibi sivil toplumun etkinliklerinin incelendiği başlıklar olmakla birlikte emek eksenli sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim etkinliğinin incelenmesi ve konu başlığı olarak ele alınmasındaki eksiklik kayda değer biçimde analiz edilebilmektedir.

Yapılan çalışmalarda dikkat çekilebilecek önemli eksikliklerden bir diğeri, sivil toplum kuruluşlarının etkinliğini incelerken bu etkinliğin hangi tekniklerle gerçekleştirildiğine dair yöntemsel bir içerik sunulmamasıdır. Sivil toplum kuruluşlarının etkileri üzerine yapılan incelemeler, kullanılan etki teknikleri konusunda bir üst başlık oluşturmak noktasında yeterli olmamıştır.

1.2.Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, konusu, yöntemi ve bulguları bakımından özgündür. Normatif değişim süreçlerinde sivil toplumun ihmaline karşı çıkmakta ve normların oluşumu, değişimi ve kurumsallaşmasında sivil toplumun rolünün ve etkinliğinin önemine odaklanmaktadır. Bu çalışma, normatif süreçlerde devlet merkezli yaklaşımın tek yanlı bir perspektif sunduğunu düşünmektedir. Bu nedenle sivil toplumun normatif süreçlerdeki rolünün ve etkinliğinin açığa çıkarılmasının sosyal bilimlerdeki gerçekliğin farklı yönleriyle kavranmasını sağlaması bakımından önemli olduğu görüşündedir. Bu bağlamda, Türkiye akademik literatürü açısından da sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin normların oluşumu, gelişimi ve kurumsallaşması başlıklarında incelenmesini teşvik etmek ve literatürü zenginleştirmek istemektedir.

Bu çalışma, konusu itibariyle yerel normatif değişim mücadelelerinin uluslararası bir normatif değişim mücadelesi haline geldiği ve bu süreç içerisinde yeni bir normatif içerik kazanan 1 Mayıs'ı konu edinmektedir. Bu durum, normun yerelleşmesi sürecinin sivil toplumun kendi tarihsel normatif mücadelelerindeki etkileşim ve yerel ile uluslararası arasındaki karşılıklı etki ile meydana geldiği özgün bir alanı işaret etmektedir. Bu açıdan

çalışmamız hem yerel literatür hem de uluslararası literatür açısından özgün ve önemli bir yer tutmaktadır.

Çalışma, Türkiye sivil toplumunun normatif değişimdeki etkinliğini tespit ederken konu seçimi ile birlikte iki önemli bağlamı kurmaya çalışmaktadır. Bunlardan ilki, Batı–merkezli norm literatürünün dışına çıkarak ve Batı hegemonyasıyla da paralel olduğu tartışılan norm çalışmalarından farklı olarak, evrensel içeriği ile yerel içeriğinin doğrudan sivil topluma dayanan bir çalışma seçilmesi ve yapılmasıdır. İkinci olarak, birinciyle bağlantılı olmak üzere Türkiye sivil toplumunun, demokratik birikiminin, uluslararası sivil toplum içindeki paydaşlığının ve bu minvaldeki etkinliğinin açığa çıkarılmasıdır.

Çalışmanın bir diğer özelliği de konu seçimi, konunun ele alış tarzının yanında incelenme tarzıdır. Çalışmada norm yerelleşmesi, normatif değişim teknikleri ile birlikte incelenmiştir. Richard Price'ın "Reversing the Gun Sights:Transnational Civil Society Targets Land Mines" isimli makalesinde normatif değişimi teşvik etmek için kullandığı 4 tekniği zemininde Türkiye sivil toplumu ve onun öznesi olan sivil toplum kuruluşlarının normatif değişimde ve normun yerelleşmesindeki etkinliği analiz edilmiştir. Böylece norm yerelleşmesinin bileşeni olarak görülen 1 Mayıs, daha önce uluslararası normatif değişim etkinliğini incelemek ve teşvik etmek amacıyla kullanılan 4 teknik etrafında Türkiye 1 Mayıs'ının incelenmesi için kullanılmıştır.

1.3.Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

1.3.1.1.Araştırmanın Yöntemi

Türk sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'ın yasallaşması ve kurumsallaşması sürecindeki rolünün analizini yapan bu çalışma nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan doküman analizi yöntemini kullanmaktadır.

Araştırma ilişkilerin, etkinliklerin, durumların ya da materyallerin niteliğinin incelenmesini içeren nitel araştırma yöntemi içinde yer almaktadır(Fraenkel & Wallen, 2006). Araştırmacının dokümanlar, haberler, çevrimiçi veriler yoluyla, yorumlayıcı bir perspektifle ele alması ve bu etkinliğin niteliğini belirli bir inceleme tekniği ile ortaya koyması amaçlanmıştır.

Norm kavramı, sivil toplum kavramı, Türkiye'de ve dünyada 1 Mayıs'ın gelişimi arasındaki ilişkisellik ele alınmış ve Türkiye 1 Mayıs'ı özelinde Price'ın sivil toplumun etkinliğini teşvik etmek amacıyla kullandığı 4 tekniği ile Türkiye sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'ın normatif değişimi, kabulü ve kurumsallaşmasındaki etkisi açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma için 21. Yüzyılın başlangıcı ile 1 Mayıs'ın Emek ve Dayanışma Günü olarak kabul edildiği 2009 yılı, çalışma aralığı olarak seçilmiştir.

Doküman analizi yöntemi, zaman açısından verimliliği, örneklem büyüklüğü, bireysellik ve özgünlük, geniş kapsam ve zaman avantajı sağlaması, konunun ve verinin niteliği ile çalışmanın kapsamına uygun bir metot oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırmanın verileri, doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Doküman analiz, basılı, yazınsal ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntem olmaktadır(Corbin & Strauss, 2008). Yapılan araştırmanın niteliği gereği, doküman analiz yönteminin içerdiği sınıflandırma biçimleri araştırmanın anlaşılırlığını kolaylaştırmak için elverişli bir zemin sunmuştur(Kıral, 2020).

Yapılan çalışma, tarihi bir normatif sürecin analizini içermektedir ve bu yanıyla bu sürece dair üretilmiş ve süreç içerisinde geliştirilmiş doküman tipindeki veriler birincil kaynak olarak ele alınmıştır. Bu süreçte öne çıkan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu(KESK), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu(TÜRK-İŞ), Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ) gibi sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarının 2000-2009 yılları arasında 1 Mayıs'a dair yayınladıkları açıklamalar, dokümanlar ve arşivlerinde bulundurdukları 1 Mayıs belgeleri toplanmıştır. Sendikaların hem yazılı dokümanları hem de çevrimiçi dokümanları taranmıştır. Yine bu dönemde sivil toplum kuruluşlarının platformsal bir ortaklığı olan Emek Platformu belgelerine özel bir yer ayrılmıştır.

Kaya Güvenç tarafından derlenen ve TMMOB tarafından yayınlanan bu belgeler sivil toplum kuruluşlarının ortak deklarasyon alanı oluşturduğundan yönelimlerinin ve etkinliklerinin analiz edilmesi bakımından ayırt edici bir yer tutmuştur. 1 Mayıs'a dair araştırmacıların çalışmaları, 2000-2009 yıllarını merkezine almak üzere dergilerdeki ve çevrimiçi sitelerdeki yazılar, gazete ve haber sitelerindeki 1 Mayıs haberleri de veri olarak kullanılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının konunun üretimini gerçekleştirmede kamuoyuna

yansıyan etkinliklerinin ve yönelimlerinin anlaşılması için bu veriler ayrıştırılarak çalışmaya yansıtılmıştır.

Toplanan verilerin konunun üretimi, ağlar, aşılama ve Sokratik yöntemden oluşan 4 teknik ile nasıl ilişkilendirilebileceği tasarlanmıştır. Richard Price'in ulus aşırı sivil toplumun kara mayınlarının yasaklanması için normatif değişim etkinliğini incelemede kullandığı bu 4 teknik, Türkiye sivil toplumunun normatif değişim için verdiği mücadele sürecine uyarlanmıştır. Konunun üretimi, ağlar, aşılama ve Sokratik yöntem tekniklerinin inceleme alanlarına göre dokümanlar analiz alanlarına ayrılmıştır.

Konunun üretimi tekniğinde sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim talep ettikleri konuyu gündemleştirmesini ve kamuoyunda görünürlük kazanarak konunun üretiminin sağlanmasını içermektedir. Çalışma kapsamında STK'ların 1 Mayıs'ı ve 1 Mayıs'a ilişkin taleplerini nasıl gündemleştirdiği ele alınmış ve analiz edilmiştir. Bu çerçevede dokümanlardaki 1 Mayıs'ın gündemleşmesi süreçleri tespit edilmiştir. Ağlar yönteminde sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim sürecine etki etmek amacıyla kullandığı ulusal ve ulus ötesi ağlar konu ve analiz edilmektedir. Türk STK'ların normatif değişim sürecine dair oluşturdukları ulusal ve uluslararası ağları nasıl kullandığı incelenmiştir. Üçüncü yöntem olan aşılama kavramında ise sivil toplum kuruluşlarının normatif aşılama yönteminden nasıl yararlandıkları ve hangi normlarla normatif bağlar kurdukları belirlenmektedir. Çalışma kapsamında STK'ların hangi normlara atıf yaptıkları ve meşrulaştırma kanalları açtıkları tespit edilmektedir. Dördüncü yöntem olan Sokratik yöntem, kanıt ve ispat yükünü tersine çevirmek amacıyla ne gibi söylemsel ve eylemsel göndermeler yapıldığı ve bunların nasıl kullanıldığını analiz etmektedir. Bu kapsamda STK'ların başvurdukları Sokratik yöntem biçimleri tespit edilmiştir.

1.3.2.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada Türkiye sivil toplumunun 1 Mayıs'ın normatif değişiminde ve kabulündeki etkinliği analiz edilirken, 2000 yılından normun kurumsallaştığı 2009 yılına kadar olan süreç incelenmiştir. Bu durum zamansal ölçeği daraltmayı beraberinde getirmekte ve normatif süreklilik ve tarihsellik unsurlarında birtakım ihmallere sebebiyet verebilmektedir. Bununla birlikte çalışmamızda bu unsurların ihmal edilmemesi için bu dönemlere dair de birtakım bilgilendirmelere başvurulmuştur.

Araştırmadaki sınırlılıklardan birisi de dokümanların analiziyle birlikte ortaya çıkan kavramsal mutabakat sorunudur. Araştırmanın çeşitli bölümlerinde ve dokümanların analizinde olay ve olguları farklı kavramsal çıkış noktalarıyla ifade etme sorunsalı ortaya çıkmıştır. Örneğin, sivil toplum kuruşlarının açıklamaları, gazete, yayın ve dokümanlarda yapılan alan çağrıları sonrası sokak gösterilerinde oluşan olayların yorumlanışı farklılık göstermiştir. Bu nedenle bu gibi durumların normatif değişimdeki gündem oluşturulmasına etkisini ölçeğinde sınıflandırmak pek mümkün olmamıştır ve mutabık kalınan olay ve olgular üzerinden sınıflandırmalara gidilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

2.1.Normlar

Normlar sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında kendisine yer bulan ve giderek artan bir ilgiyi üzerinde toplayan bir kavramdır. Sosyal bilimlerin önemli tartışmaları arasında olan yapı-aktör tartışmasında kilit bir yere sahip olan norm kavramı, hem aktör davranışlarının oluşumu, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya yardım ederken, yapının oluşumunda da normların etkinliğini ortaya koymaktadır. Hem yapanı hem de yapıyı etkilemesiyle özgün bir yeri olan normlar, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, ekonomi, sosyal psikoloji gibi çeşitli alanlarda kullanılmış ve uluslararası ilişkiler literatürüne görece geç bir biçimde de olsa yerini almıştır(Tabak, 2017).

Uluslararası ilişkilerde norm tartışmaları özellikle Soğuk Savaş sonrasında kendisini göstermiştir. Bununla birlikte bu dönemde literatürde belirgin olarak pozitivist ve rasyonalist teorilerin ağırlığı söz konusudur. Soğuk Savaş sonrasında inşacı ve post-pozitivist teorilerin norm tartışmalarına dahil olmasıyla geleneksel bakış açısında kırılmalar meydana gelmiştir. Sosyal teorinin disipline nüfuz etmesiyle normların ele alınışında giderek artan bir ivme görülmüştür. Her ne kadar inşaacı, post-modernist ve post-pozisitivist teoriler eşliğinde bu gelişimin sağlandığını görülmüş olsa da pozitivist realist ya da liberal yaklaşımların konuya katkı sağlamadığı söylenemez. Nitekim, Robert Axeldod 1986 tarihli ”Normlara Evrimsel Yaklaşım” çalışması ve Oyun Teorisi uygulaması ile normların oynadığı rolün analizine girişmiştir(Axelrod, 1986). Neorealist ve neoliberal yaklaşımların da ekonomi, ticaret, güvenlik, çevre sorunları olmak üzerine çeşitli konuların analizinde normlara başvurduğu görülmektedir. Fakat tüm bunlarla birlikte normların literatürde belirgin bir yer elde etmesi ve incelenmesinde sosyal teorinin disipline girişinin etkili olduğunu düşünülmektedir.

Uluslararası ilişkilerde normlara geniş bir kullanım alanı getiren inşacı teorinin ilk örneklerini Nicholas Onuf ve Friedrich Kratochwil ile göstermiştir. Geleneksel anlayışın normları materyal bir unsur olarak kavramasının eleştirisiyle birlikte, normların sosyal olarak inşa edilen, toplumsal ve iletişimsel süreçler, yeniden kurulan ve kurgulanan yapılar olarak düşünülmeye başlanmıştır. Bu durum normlara yaklaşımı değiştirmiş ve normların anlaşılması için sorulan sorular değişkenlik göstermeye başlanmıştır. Verili bir materyal olarak algılanan normlar artık bir sürecin ürünü olarak algılanmaya başlanmış, bu sürece etki eden faktörler de

norm sürecinin içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Normların aktörler arası iletişimsel, söylemsel, davranışsal etkileşimler ile oluşan dinamik oluşumlar olduğu ve yapan ile yapı arasındaki karşılıklı kurulma eylemselliğinin sonucu olarak kavranması hızlanmıştır (Tabak, 2014).

Audie Klotz'un Güney Afrika'daki apartheid rejiminin son bulmasında ırksal eşitlik normunun belirleyici etkisi olduğunu söylemektedir. Uluslararası alanda norm niteliği kazanan ve devletlerce benimsenmesi gereklilik haline gelen ırksal eşitlik normunun Güney Afrika'daki hükümet ve hükümet dışı aktörlerin normatif girişimleri çerçevesinde benimsenerek ırkçı rejimin sonlanmasını getirdiği belirtilmiştir(Kratochwil, 1989). Bir başka örnek ise Peter Katzenstein'ın "Kültürel Normlar ve Ulusal Güvenlik" isimli çalışmasıyla ortaya koyduğu Japonya'nın 2.Dünya Savaşı sonrası değişen ulusal güvenlik politikalarındaki norm etkisinin analizidir. Katzenstein, savaş sonrası Japonya'nın devlet imajının barışçıllığı ve "şiddet-kullanmayan devlet"(non-violent state behaviour) normunun ulusa güvenlik politikalarındaki değişime nasıl etki ettiğini ve çehresini nasıl farklılaştırdığını ortaya koymuştur. Normun kurucu ve belirleyici işlevine bir örnek teşkil eden bu çalışma, normun hem devlet açısından hem de toplum açısından kurumsallaşmasının iyi bir örneğini sunmaktadır(Katzenstein, 1996).

Devletlerin savunduğu normların uluslararası alandaki kurucu etkisine örnek teşkil eden çalışmasıyla Christine İngebritsen, İskandinav ülkelerinin global çevre siyasetinde, sürdürebilir kalkınmada, güvenlik için işbirliği biçimlerinin geliştirilmesinde, yine yoksullukla mücadelede istikrarlı bir çaba sarfetmesininçeşitli davranış alışkanlıklarının geliştirilmesine katkı sağladığını ortaya koymuştur. Bu alanlarda oturtulan kimi normların İskandinav ülkelerinin norm oluşturma ve onun savunuculuğunu yapma başarısıyla ilişkili olduğunu savunmuştur. Yine Arnitav Acharya'nın Güney Doğu Asya Ülkeleri İşbirliği Örgütü(ASEAN)'nün devletlerin egemenlik yaklaşımını sorgulatan ve dış müdahale yerine bölgesel işbirliğini çerçevesinde güvenliğin sağlanabileceğine dair yaptığı uluslararası normatif etkiyi incelediği görülmektedir. Böylece yerel aktörlerin uluslararası normları kendi koşullarına uygun olarak yeniden kurabildiği ve mevcut uluslararası normlara değişim yönünde bir baskı oluşturabildiği analiz edilmektedir(Acharya, 2004).

İnşaacı literatür özelinde daha çok devletlerin normların oluşumundaki etkinliğini örneklendirmiş olsak da Wendt'in devlet merkezci inşacılığının aksine devlet dışı aktörlere, uluslararası sivil toplum kuruluşlarına ve aktivistlere önem veren bir literatür mevcuttur. Bu

alanda Finnemore ve Sikkink ile Price'ın çalışmaları dikkat çekmektedir. Price'ın Kara Mayınlarına Karşı Uluslararası Kampanya'yı konu alan makalesi, hükümet dışı ve ulus ötesi aktörlerin normatif değişimdeki rolünü analiz ederken, onların kullandığı yöntemleri de teorik bir perspektife oturtabilmiştir(Price, 1998).

Normlar üzerine inşacı literatür, iç politika ve dış politika arasındaki geçirgenliği vurgulamaktadır. İç politika ve yerel aktörler, ulusal normları uluslararasılaştırabilirken diğer taraftan uluslararası normlar da bu aktörler tarafından ulusal hale getirilebilir. Bulundukları ülkede normları kurumsallaştıramayan yerel aktörler, ulus aşırı sivil toplum ve aktörlerle işbirliğine girerek hükümetlerine bu normların kabulü yönünde baskı yapabilmektedir. Domestik aktörlerin uluslararası aktörler üzerinden iç politikayı bu biçimde etkilemeleri Keck ve Sikkink(1998) tarafından "bumerang etkisi" olarak isimlendirilmektedir.

Başta inşacı yaklaşım olmak üzere post pozitivist yaklaşımın da literatüre katkı yapmasıyla birlikte normların kendi başına bir literatür oluşturmaktadır. Bu durum normların rolünü ve işlevini anlamak üzere gelişen yeni bir literatür dalının geliştirilmesine de ön ayak teşkil etmiştir.

2.1.1. Normların Yerelleşmesinin Teorik Altyapısı Olarak İnşacı Teori

Norm literatürünün gelişiminde önemli bir yere sahip olan inşacı yaklaşım, normların kendi başına özel bir literatür oluşturmasına da katkı sağlamışlardır. Bu durumun ise inşacı yaklaşımın kendi teorik altyapısının doğal bir çıktısı olduğu söylenmelidir. Anaakım inşacılık "materyal dünyanın insan eylemini kurduğu ve insan eylemince kurulduğu ve etkileşimin materyal dünyanın dinamik normatif ve epistemik anlamlandırılmasına bağlı olduğu" düşüncesini benimsemektedir(Adler,1997:322) ve bu yaklaşım inşacılığın normlara ilişkin genel yaklaşımını yansıtmaktadır.

İnşacı teori, uluslararası ilişkiler disiplini ve diğer birçok disiplinin ana tartışma konularından biri olan yapı-aktör ilişkisine getirdiği yeni bir bakış açısıyla hem metodolojik olarak hem de kuramsal olarak yeni ve özgün bir bakış açısı getirmiştir. Yapıya ve aktöre belirleyicilik atfeden karşıtlığın ötesinde sosyal olgu ve olaylar ile gerçeklilerin kişilerarası anlamlar ve fikirlerce kurulacağı, maddi/materyal gerçekliğin anlamı yapan/özne tarafından belirleneceği, yapı ve yapanın karşılıklı kurulum sürecinde olduğu ve eylemselliğin yapan ve yapıyı birlikte ürettiğini ortaya koymaktadır(Price ve Reus-Smit, 1998:267; Hopf, 1998:171).

Bu yaklaşım materyal dünyayı olduğu gibi kabul ederek, aktörlerin çıkarlarına göre davrandığı tespitine dayanan pozitivist ve realist yaklaşımlara da eleştiri içermektedir. Bununla birlikte maddi gerçekliğin verili değil kurulu olduğunu dile getirirken gerçeklikten önce bir varoluşun da bulunduğunu öngörmektedir. Wendt'in "İlk Karşılaşma" kavramında aktörlerin karşılaşmadan önce birbirleri hakkında bilişler ve görüşleri yoktur, ilk karşılaşmadan sonra hem kendini hem de ötekini tanıyabilmektedir(Wendt, 1992:401). Bu kavram ile birlikte ontolojik olarak maddi varlıkların karşılıklı inşa öncesi verili kabulü vardır. Postmodern inşacı yaklaşımın, anaakım inşacı yaklaşıma getirdiği eleştirilerden birisi budur. Postmodern inşacılar, anaakım inşacı yaklaşımın pozitivizmden kopamamış olduğunu söylemektedir ve bu ontolojik yaklaşıma karşı eleştirel bakmaktadır.

Anaakım inşacı yaklaşımın pozitivist yaklaşımla olan yakınlığına dair getirilen eleştirilerden bir tanesi de aktör davranışı ve eyleminde rasyonalite öngörmesidir. Bununla birlikte anaakım inşacılar, rasyonalitenin sosyal süreçlerle kurulduğunu gerçeğinden ve normatif rasyonalite ile hareket edeceğini kabul ederken, aktörlerin gerçekliklerin ve anlamlandırmalarının inşa edildiği gerçeğini ihmal etmezler(Risse, 2000). Finnemore ve Sikkink, rasyonalitenin normatif etkinin ve normatif değişimin önemli herhangi bir bölümünden ayrılamayacağını ve normlar ile rasyonalitenin yakından bağlantılı olduğunu ifade ederken(Finnemore ve Sikkink, 1998:888-9) aktör davranışlarının roller, kimlikler, kültürler, siyasi topluluk ya da grup sorumluluklarından, ideolojilerden, eylemler ve beklentilerden bağımsız ele almamaktadır.

İnşacılar normların, aktör davranışları ve eylemlerinin üzerindeki etkisini incelerken normların oluşumunu da inceleme konusu yapmışlardır. Finnemore, Sikkink ve Price'ın Wendt'in devlet-merkezli inşacı yaklaşımından farklı olarak devlet dışı aktörlere, sivil topluma, ulus aşırı sivil toplum kuruluşlarına ve eylemcilerine ciddi bir önem atfettiği görülmektedir (Rumelili,2014, s.165). Normların aktörler tarafından oluşturulması, tanınması, sosyalleşmesi, içselleşmesi, yerelleşmesi gibi birçok adımı içeren bu süreç normların aktörler tarafından inşa edildiğini de ortaya koymaktadır. Böylece normlar yalnızca aktör davranışlarını belirlememekte, aktörler de normları belirlemektedir. Tez çalışmamızın ana makalelerinden biri olan inşacı teorisyen Richard Price'ın Kara Mayınlarına Karşı Uluslararası Kampanya adlı çalışması normatif değişimdeki sivil toplumun inşacı rolüne ışık tutarak, sivil insiyatiflerin etkinliğini ve uyguladıkları teknikleri açığa çıkarmayı amaçlamıştır.

Finnemore ve Sikkink'in ünlü çalışması olan Uluslararası Norm Dinamikleri ve Siyasal Dönüşüm, normların oluşumundan gelişimine ve kurumsallaşmasına, içselleşmesi ve sosyalleşmesine kadar çeşitli evreleriyle birlikte norm mekanizmalarını teorik bir düzeleme oturtmaktadır. Benzer şekilde Finnemore ve Sikkink, uluslararası normların bir ya da birkaç ülkede iç siyaset ve yerel aktörler vasıtasıyla gelişen ulusal normların zamanla uluslararasılaşabileceğini ifade ettikleri gibi, uluslararası normların ulusal normları baskılayarak değil, yerel siyasetin ve aktörlerin etkisiyle, kendi ülkelerinin iç siyasetinde etkinliklerindeki yetersizlikleri uluslararası normlar ve uluslararası aktivistler ile dayanışma ve işbirliğine girerek hükümetlerini değişime zorlayabileceğini ortaya koymuşlardır. Yerel aktörlerin uluslararası aktör ve ulus aşırı sivil toplum kuruluşları yoluyla iç politikayı etkilemelerine Keck ve Sikkink(1998) "bumerang etkisi" olarak adlandırmış ve süreci kavramsal bir temele oturtmuşlardır(Rumelili, 2014, s.156).

Çalışmamız kapsamında inşacılığın normların yerelleşmesi sürecine olan ilgisi değerli bir teorik perspektif sunmaktadır. Normların yerelleşmesi ve uluslararasılaşma süreçleri arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya koymakta ve iç ve dış politika arasındaki geçişkenliği göstermektedir. "Bumerang etkisi" kavramındaki iç politikadaki aktör etkisinin uluslararası aktör ve ulus aşırı sivil toplumu kaldıraç olarak kullanabildiği gibi bu yerel normlar da uluslararası normların oluşumunda etkili olmakta ve uluslararası normlar haline gelebilmektedir.

Finnemore ve Sikkink, pek çok uluslararası normun yerel normlar olarak başladığını ve çeşitli girişimciler(norm entrepreneurs) vesilesiyle uluslararası norm haline gelebildiğini ifade etmişlerdir(Finnemore & Sikkink, 1998, s. 893).

Normların yerelleşmesi ve uluslararasılaşma ile iç ve dış politika arasındaki karşılıklı ve birbirine dönen ve bumerang izlenimi veren bu ilişki biçimininin, sosyal gerçekliğin algılanmasına da katkı sunduğu söylemek gereklidir. Mekanik, statik ve tek yanlı anlayışların aksine sosyal normların bu geçişgenliği ve karşılıklılığı sosyal teori açısından ve uluslararası ilişkilerin yarattığı sosyal gerçekliği kavramak bakımından da önemlidir. Tez kapsamında seçtiğimiz konunun hem bu ilişki biçime ışık tutması hem de devlet dışı aktörlere başat rol vermesiyle birlikte bu aktölerin, devlet aktörleriyle ilişkilerini de içermesi norm yerelleşmesi için araştırma alanının teorik çıkarım zeminini güçlendirmektedir.

2.1.2. Normatif Değişimi İncelemede Dört Teknik

Bu çalışmanın teorik alt yapısını Richard Price'ın Kara Mayınlarına karşı mücadelede ulus ötesi sivil toplumun normatif değişimdeki etkisini ortaya koymayı amaçlayan "Reversing the Gun Sights:Transnational Civil Society Targets Land Mines" makalesinde yer alan 4 pedagojik tekniği oluşturmaktadır (Price, 1998).

Price'ın sivil toplumun normatif değişimdeki etkinliği incelmeek ve normatif değişimi teşvik etmek için kullandığı söylediği 4 pedagojik teknik şunlardan oluşmaktadır: Konunun üretimi ve bilginin yaygınlaşması, ulusal ve uluslararası çapta oluşturulan ağlar, aşılama metodu ve Sokratik yöntem. Bu 4 tekniği normatif değişimi incelemede kullanan Price, böylece sosyal baskının normların oluşumundaki etkinliğini görünür kılmayı amaçlamıştır. İster uluslararası normlar düzeyinde olsun ister ulusal normların oluşumun da olsun devletlerin belirleyici rolü üzerine genel kabule dönüşebilecek kadar baskın ön kabullere karşı bir alternatif düzlem de yaratmaktadır. Genellikle devlet merkezli denebilecek bu çalışmalar ulusal ya da ulus ötesi sivil toplumun rolünü yadsımaktadırlar. Price, dört pedagojik teknik üzerinden yaptığı incelemeyle bu genel kabulü, kara mayınlarına karşı verilen uluslararası bir mücadele ile sorgulamaktadır. Bu yöntemin nasıl kullanıldığını anlayabilmek adına çalışmaya daha yakından bakılması gerekmektedir.

Price bu çalışmasında, Kara Mayınlarının bireysel ve toplumsal düzeyde yarattığı yıkıcı etkileri çeşitli veriler ile sunmaktadır. 1994 yılında 64 ülkede 110 milyon mayının bulunduğu, 1990'ların ortalarından itibaren 100.000 mayının çıkarıldığı fakat halihazırda mayınların çıkarılmasının 1.100 yıl alacağı ve kaldırılmakta olan her 100.000 mayın için 2 milyon mayının ekilmekte olduğu korkunç tabloyu gözler önüne sermektedir. Her yıl 26 bin insan, haftada 500 insanın kara mayınlarından dolayı hayatını kaybettiği de belirtilmektedir. Bu tabloya karşı ulus ötesi sivil toplumun etkinliği konunun üretimi ve ahlaki ikna başlığında incelenmektedir.

ICRC'nin konunun uluslararası gündeme taşınmasında etkili bir aktör olmuştur. 1956' da ICRC, 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nde savaş hukukunda sivillerin haklarını içeren bir taslak hazırlamıştır. Daha sonra çeşitli uluslararası kurumlarda gündeme getirilmiştir. Hükümet Uzmanları Konferansı düzenlenmiştir. 1974'te Lucerne'de ve 1976'da Lugano'da toplantılar düzenlenmiştir. ICRC daha sonra 79-80'de BM için temel olarak kullanılan konferans raporu yayınlamıştır. Böylece kara mayınlarını uluslararası toplumun gündemine taşınması sağlanmıştır. Kara mayınları gündemleştirilmeye ve sorunsallaştırılmaya başkaca sivil toplum

kuruluşları tarafından da sürdürülmüştür. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse Vietnam Amerika Gazileri Vakfı ve Medico International, STK'ları AP kara mayınlarını yasaklamak amacıyla bir araya getirmek için ortak bir savunma kampanyası başlatmayı kabul etmişlerdir.

ICRC 1993'te Montreux kentinde AP Kara mayınları konulu bir sempozyum düzenlemiştir. Bu sempozyumda askeri stratejistler, mayın uzmanları ve imalatçıları, uluslararası insancıl hukuk ve silahsızlanma uzmanları, cerrahlar ve ortopedistler, STK'lar ve medya yer almıştır. 1995 ve 1996'da diğer birçok sivil toplum kuruluşu bir araya gelmiştir ve uluslararası bir medya kampanyası başlatılmıştır. ICRC, 1995 yılının Kasım ayında, tüm AP kara mayınlarının üretimi, depolanması, transferi ve kullanımıyla ilgili dünya çapındaki bir yasağı hedefleyen uluslararası bir medya kampanyası başlatmıştır.

Price'ın normatif değişimde incelediği diğer bir teknik olan ulusal ve uluslararası ağlar AP kara mayınlarının yasaklanması mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Bu teknikle sivil toplum hükümetlerdeki ve uluslararası örgütlerdeki siyasi yetkililerle ağ kurarak hem de küresel aktivizmin önemli bir boyutunu oluşturacak olan telekomünikasyon, fax makineleri, internet ile küresel elektronik medya ağından yararlanmıştır. Örneğin Mayın eylemi Kanada temsilcileri Dış İşleri Bakanlığı üyeleri ile sık sık görüşmeler yapmış, parlamento üyeleri ile iletişime geçmişlerdir. Böylece Mayın Eylemi Kanada (MAC) milletvekili önerileri ve kararlarına etkide bulunmuştur. Bu kampanya kapsamında Küresel medya ağını kullanılmasına bir örnek ise, insan hakları izleme örgütündeki bilgilerin e-posta listeleri haber bültenleri doğrudan web sitesi üzerinden eylemcilere ulaştırması oluşturmaktadır.

Price'ın üçüncü tekniği olan aşılama ise, sorunu belirgin hale getirmek için normatif köklenme ve dallanmayı, söylemin soykütüğünü ve bilinçli manipülasyonu içermektedir. Burada ulus ötesi sivil toplum AP Kara mayınlarını kimyasal ve biyolojik silahlar kadar ayrım gözetmeyen ve insanlık dışı bir silah olarak algılanması için sağlamıştır. Bu yolla burada oluşan normlarla dallanma biçiminde bir bağlam oluşturulmuştur.

Sokratik yöntem, sorunu karşı tarafından kendi söylemleriyle ortaya koymayı ve kabullendirmeyi tanımlamaktadır. Bunu şöyle örneklendirmek mümkündür: ICRC, AP kara mayınlarının askeri kullanım ve etkinliğini, İngiliz ordusundan emekli bir savaş mühendisi tarafından yapılan çalışma ile mayınların öngörüldüğü kadar vazgeçilmez hatta faydalı olmadığı kamuoyuna sunmuştur.

AP kara mayınlarına karşı yürütülen ulus ötesi sivil toplumun normların oluşum sürecindeki rolünü dört teknik üzerinden inceleyen Price'ın bu yöntemleri Türkiye'deki sivil toplumun 1 Mayısların emek günü olarak norm haline gelmesindeki rolü bağlamında analiz edilecektir. Bunun için öncelikli olarak Türkiye'de 1 Mayısların kısa bir tarihçesi sunulacak, ardından çalışma bağlamını oluşturan 2000 ve 2009 arasındaki süreç Price'ın 4 tekniği ile analiz edilecektir.

2.2. SİVİL TOPLUM

Sivil toplum kavramı, çeşitli disiplinlerin konusu olmuş ve farklı yaklaşımlar ile incelenmiş modern bir kavramdır. Sivil toplumu kavramı da pek çok kavram gibi tarihsel süreç içerisinde değişim ve dönüşümler geçirerek yeni anlamlar ve içerikler kazanmıştır. Kavramın tarihsel gelişimine bakıldığında uğradığı değişim açık bir biçimde görülmektedir. Kavramın doğuşuna zemin hazırlanan ilk dönemlerde filozoflar tarafından bir toplum modeline olarak tasarlanan sivil toplum kavramı zamanla disiplinlere özgü bir kavram ve açıklama halini almıştır.

Sivil toplum kavramının kullanım biçimlerinde de değişimler dikkat çekmektedir. İlk kullanım biçimlerinde sivil toplum siyasi toplum veya devlet ile eşanlamda kullanılırken daha sonra tarihsel bir ayrım olarak devlet ile kavramsal olarak bir ayrılık yaşamıştır. Bu anlamıyla da modern toplumların en temel kavramlarından biri olarak yerini almıştır.

Aydınlanma çağı ve Fransız Devrimi'nin etkisiyle yurttaş hakları ve bireysel haklar talebi giderek güçlenirken bu durum sivil toplum kavramının da bugünkü kavrayışına giden yolun temellerini atmıştır. Bu dönem kavramın önceki kullanım şekli ve anlamlandırılma biçimiyle bir kırılma yaratmaktadır. Aristoteles'in Politika kitabında tanımlanan şekliyle Politke koinonia yani polis, sivil toplumla benzer anlamlar çağrıştırmakta ve politik toplum ile sivil toplumu ayırmamaktadır. 14.yüzyıla gelindiğinde Padova'lı Marsilius'un yeni bir biçimde yorumladığı bu kavram, "iyi yaşamı sağlamak" anlamında kullanılmış ve ideal toplum tasavvuru olarak içeriklendirilmiştir(Güngör,2011, s.345).

18.yüzyıla gelindiğinde toplumsal sözleşme kavramının öne çıkışıyla doğa halinden ayrılarak kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte henüz kavramsal olarak devlet-sivil toplum ikiliği oluşmuş değildir. Bu dönem içinde birey hakları eksenli ve devlet eksenli düşünce biçimleri arasındaki kimi kırılımlar görülmüştür ve kavrama öncekilerden farklı olarak

yeni anlamlar yüklenmiştir. Bu süreçte sivil toplum devletten ayrı bir kavram olarak alınmaya başlanmıştır.

Toplum sözleşmeci kuramcıların, uluslararası ilişkiler literatüründe de realist geleneğin temellerini atan isim olarak görülen Thomas Hobbes, doğal durumu savaş hali olarak kavrarken doğal durumdan çıkış olarak politik toplumu veya o günkü kavranışıyla sivil toplumu görmüştür. Böylece herkesin her şeyi yapma hakkını kendinde gördüğü doğal durumdan çıkılarak devletin/siyasi otoritenin çeşitli sınırlandırmalar getirildiği yeni bir düzene geçilmiştir. Sözleşmeciler arasındaki diğer isimlerden olan John Locke'a göre doğal durum savaş hali olmasa da bencil ve çıkarcı güdüler sebebiyle insanın otoriteye ihtiyacı olduğuna vurgu yapmıştır. Bu bağlamda sivil toplum ve o toplum üyelerinin seçtiği hükümet biçimine vurgu yapılmaktadır. Jean-Jacques Rousseau ise doğal durum kavramına pozitif bir anlam yüklemektedir. Rousseau, doğal durumun mülkiyet ile birlikte bozulduğun ve toplumsal sözleşmeye geçilmek zorunda kalındığını belirtmiştir(Kaynar, 2005, s.344).

Devlet ve sivil toplum ikililiğinin oluşumuna giden süreçte bireysel hak ve özgürlükler eksenindeki yaklaşımların etkinliğinden söz etmek gerekir. Devlete karşı sivil topluma doğru gelişimin ilk işaretlerini Adam Ferguson'un "An Essay on The History of Civil Society"(1767) çalışmasında görmek mümkündür. Her ne kadar Ferguson, sivil toplum ve politik toplumu eşanlamlı kabul etmiş olsa da sivil toplumu devletten bağımsız olarak da ele almış ve yurttaş örgütlerinin kurulmasına ve gelişmesine yönelik vurgularda bulunmuştur (Erdoğan, 1998, s.12).

Sivil toplumun devletten ayrılması gerektiğini düşünen isimlerden biri de Thomas Paine'dir. Paine, doğal haklar teorisini benimserken bireylerin eşitliğini ve doğuştan doğal haklara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte Paine'nin önemli saptamalarından birisi sivil toplumun devletle karıştırılmasına yönelik yaptığı eleştirilerdir. Paine'e göre, toplum ihtiyaçlardan doğarken, hükümet kötülüklerimizden doğmuştur. Bu anlamıyla da toplumu mutluluğun olumlu yöndeki geliştiren etken olarak görürken, hükümeti mutluluğumuza olumsuz yönden katkı veren unsur olarak ele almıştır. Paine için toplum koruyucu, hükümet ise cezalandırıcıdır(Küçük, 2012, s.82-89).

Toplum kavramını devletten ayrı ve kendi başına bir form olarak gören İskoç düşünürlerinden biri de Adam Smith olmuştur(Erdoğan, 1998,s.12). Adam Smith, toplumları gelişme aşamalarına göre bölerek avcılıktan ticari topluma(bugünkü anlamıyla sivil topluma)

giden bir süreç analizi yapmıştır. Her bir toplumsal aşama yeni birtakım haklar ve gelişmeler getirirken sivil toplum bunların ulaştığı en yüksek ve son aşama gibi ele alınmıştır.

Çağdaş düşüncenin sivil toplum konusundaki etkili düşünürlerinden birisi George Wilhelm Friedrich Hegel'dir. Hegel, doğal hukuk geleneğiyle kıyaslandığında radikal bir yenilik getirmiştir. Doğa durumu-sivil ve politik toplum ayrımından farklı olarak Hegel, sivil toplumu kendi gelişim sürecinde içinde ve tarihselleştirerek ele almaktadır. Sivil toplumu tarihsel bir bağlam içinde aile ile devlet arasındaki bir diyalektik gelişim sürecinin parçası olarak düşünmüştür(Ayıtgu,2012,s.34). Hegel'e göre toplum ve devlet arasındaki ilişki sözleşme zemininde değil, bireylerin devlet otoritesini kabul etmesi şeklinde gelişmektedir. Sivil toplum kuramcılarından bir diğer keskin ayrılığını devleti ele alış şeklinde yaşayan Hegel için devlet, tarihsel yaşamın özü ve asıl nüvisidir. Hegel için devlet tarihsel yaşamın belirleyici ögesidir. Devlet dışında ve öncesinde bir tarihsel yaşamın olmadığını düşünmektedir ve onun için devlet, ussal olan şey ve Tanrı'nın yeryüzündeki yürüyüşüdür(Şahin,2013,s.26-8).

Hegel sivil toplum devlet ilişkisindeki sınırları net bir biçimde çizmektedir. Sivil toplumu çatışma, çelişki ve uyumsuzluktan nedeniyle istikrarsız bir yapı olarak düşünen Hegel, sivil toplumun özgürlükleri koruyabilmesinin kudretli bir devlet ile mümkün olduğunu belirtmektedir. Benzer bir şekilde sivil toplumun da devletin ahlaki amaçlarını gerçekleştirmek için önemli bir işleve sahip olduğunu düşünmüştür. Hegel'de devlet, sivil toplumdaki dengeleri sağlamakla ve sivil toplum içindeki çatışmaları dizginlemekle görevlidir(Şahin,2013,s.28).

Hegel'in sivil toplumu ele alış biçimine karşı ilk ciddi itirazlar ve sivil toplum kavramının modern anlamına değerli bir katkı yapan isimlerden biri olan Tocqueville, "Amerika'da Demokrasi" eseriyle kendi toplum ve devlet anlayışını ortaya koymuştur. Tocqueville, çoğulcu toplum yapısının önemini vurgulamış ve bu yapının örgütlenmesinin demokrasinin yerleşmesinin temel koşullarından biri olduğunu söylemiştir (Tumay& Okatan, 2015,s.328). Sivil toplumu ayrı bir örgütlenme biçimi olarak görmesiyle de Tocqueville sivil toplum kavramının çağdaş anlamının temellerini atmıştır.

Tocqueville'de sivil toplum, bilim ve edebiyat çevreleri, okullar, yayınevleri, kilise vb kurumların bir toplamıyla somutluk kazanmaktadır. Tocqueville için bu kurum ve kuruluşlar, demokrasinin özgür okulları olarak işlev görmektedir. Tocqueville'nin sivil toplum ile devlet arasındaki kurumsal ayrılıkların sınırlarını da belirginleştirdiğini söylemek mümkündür. Düşünür devleti, meclislerden, bakanlıklardan, mahkemelerden, polis ve silahlı

kuvvetlerden oluşan bir bütün olarak düşünmektedir. Bununla birlikte düşünür, modernliğin oluşturduğu bürokratik yapılanmaya dikkat çekmekte, buradan gelişebilecek bir despotizme yönelik kaygılarını dile getirmektedir. Bu bakımdan Hegel'in evrensel devletinin yol açabileceği politik tehditlere karşı da uyarmaktadır. Devletin sivil topluma müdahalesinin olmaması gerektiğini düşünmektedir(Şahin,2013,s.29-30).

Hegel'in sivil toplumu yaklaşımına eleştiren yaklaşan isimlerden biri de Karl Marx ve Marksist düşüncedir. Hegel'in devlete başat rol atfeden, tanrının yeryüzündeki yürüyüşü olarak gören ve tarihsellikle eşdeğer tutan yaklaşımından farklı olarak ve bir bakıma tersi olarak Marx ve onun yakın arkadaşı Engels, sivil topluma öncelik vermişlerdir.(Engels,2009,s.67) Böylece sivil toplumun devlete bağlılığının ortadan kalkacağı bir teorik zemin de kurulmuş olmaktadır. Benzer şekilde devletin sivil toplum içindeki sınıfsal ilişkilerin yansıdığı bir kurum olma niteliği öne çıkmıştır. Sivil toplum ve devlet arasındaki ilişki marksist literatürde yer bulan altyapı ve üstyapı ilişkisiyle düşünüldüğünde sivil toplum altyapıyı, devlet ise üstyapıyı olutşurmaktadır. Marx, devleti egemen sınıfın yönetim kurulu olarak görürken aynı zamanda devletin, sınıfları arasındaki çelişkileri dizginleme işlevine sahip olduğunu da dile getirir. Anlaşılacağı gibi Marx için devlet, sivil toplum içindeki çelişkilerin yoğunlaşmış bir biçimi olarak kavramsallaştırılmıştır(Politzer, 2018, s.444-484).

Sivil toplum kavramına yapılmış önemli katkılardan birisi de İtalyan Marksist düşünür Antonio Gramsci'den gelmiştir. Bugün çeşitli disiplinlerce de yaygın bir kullanım alanına kavuşan hegemonya kavramının da mimarı olan Gramsci, sivil toplum ve politik toplum ayrımına ilişkisinde sivil toplumu Marksist anlamda özgün bir tarzda kullanmaktadır. Gramsci, sivil toplumu kültürel hegemonyanın gerçekleştiği alan olarak görmektedir. Bu bakımdan cebri ve hukuki nitelikleri barındıran devlet veya politik toplum alanından farklı bir alan olarak sınıflar arasında hegemonya mücadelesinin gerçekleştiği alan sivil toplumdur/Erdoğan,1998,s.15). Bununla birlikte sivil toplum ve politik toplum kavramlarının Gramsci'de üç farklı modelde kullanıldığı görülmektedir. "Hapishane Defterleri" eserinde Gramsci, sivil toplumu ve politik toplumu birbirinden ayrı, devletin iki toplumu kapsayan şekilde ve devleti sivil topluma içkin bir kavramsal bütünlük içinde kullanmıştır. Gramsci'nin sivil toplum teorisine ilişkin önemli bir katkısının da "rıza" kavramıyla gerçekleştiğini söylenebilmektedir. Düşünüre göre sivil toplum rızanın üretildiği alandır ve kültürel hegemonyanın gerçekleşmesinde önemli bir yere sahiptir(Şahin,2013,s.34).

Gramsci'nin sivil toplumu siyasi toplum ve devlet üzerindeki etkinliğiyle birlikte ele alması sivil toplum kuramı açısından oldukça dikkate değer bir savdır. Devleti, politik toplum ve sivil toplum arasındaki diyalektik karşılıklılık ve ilişkisellikle birlikte analiz eden Gramsci'nin sivil toplumun devlet ve politik toplum üzerindeki faaliyetlerine, etkisi gücüne ve normatif değişim potansiyeline yaptığı vurgu ile normatif değişimin teorik temellerinin atılmasına da öncülük ettiği tespitinde bulunmak mümkündür.

Sivil toplum kavramına çağdaş düşüncedeki önemli katkılardan birisini sağlayan Jürgen Habermas'tır. Habermas, sivil toplum kavramını "kamusal alan" kavramıyla birlikte tanımlayarak yepyeni bir kavramsal boyut kazandırmıştır. Siyasi toplum ve sivil toplum karşıtlığını yeni bir üçlü ve dörtlü model kurarak aşmak istemiştir. Kamusal-özel-siyasal, kamusal-özel-sivil-siyasal biçiminde üçlü veya dörtlü şekilde ayrımlara gitmiştir(Yükselbaba, 2008,s.68). Habermas, devlet ve toplum arasında konumlanan kamusal alanı, sanayi toplumunun ürünü olarak ve modernleşmeyle birlikte kendiliğinden oluşan bir alan olarak düşünmekle birlikte ilerleyen çalışmalarında sivil toplum kavramını kamusal alan kavramı olarak kullanmıştır. Habermas'ta sivil toplum, "devlet ve ekonominin dışınada kalan yaşam dünyasının(özel değil de) kamu boyutu" olarak ele alınmıştır. Bu bağlamıyla sivil toplum yaşam dünyasının içinde kamusal iletişimi sağladığı ve gönüllü kuruluşlar işlevi yerine getirmiş olmaktadır(devlet ve ekonominin dışında kalmak kaydıyla) (Yüksekbaba,2008,s.80).

2.2.1. Sivil Toplumun Günümüzdeki Tanımı ve Kavramsal Çerçevesi

Sivil toplum kavramının tarihsel gelişimine ve çeşitli düşünürler üzerinden uğraklarına yukarıda değinilmiştir. Sivil toplum kavramı, gelişim süreci aktarılırken her ne kadar modern dönem öncesine atıflar yapılmış olsa da esas olarak sanayi devrimi ve modern döneme ait bir kavram olarak gelişmiştir. Bu durum sanayi devriminin oluştuğu Batı Avrupa'daki siyasal geleneğin daha erken bir ilgi alanının olmasına kaynaklık etmiştir. Bununla birlikte ülkelerin yaşadığı modernleşme süreçleriyle birlikte sivil toplum kavramına ilgi evrensel düzeyde artış göstermiştir.

Kavramın tarihsel gelişim süreci incelendiğine modern anlamının oluşumunda hem Batı Avrupa'da gelişen rönesasns, reformasyon, aydınlanma gibi kültürel-toplumsal atılımların olduğu hem de sosyo ekonomik yapıda ticaret kapitalizminden sanayi kapitalizmine doğru bir gelişim olduğu görülmektedir. Bu süreçte devletin, sınıfların, kent, eğitim kurumları, dini kurumlar ve diğer kurum ve unsurların değişim geçirmiştir. Batı Avrupa'da burjuva sınıfının

krallık ve soyluluk yani eski egemen sınıflar karşısında toplumsal alana, topluma dayanmış ve bu egemen sınıflardan rahatsız olan diğer sınıf ve sosyal güçleri de arkasına alabilmek için sivil toplum alanının yaratılmasında etkili olmuştur. Bu nedenle de birçok yazar tarafından sivil toplumun kavramı, burjuva toplumu olarak düşünülmüştür ve burjuva kavramıyla eşdeğer bir anlamlılık atfedilmiştir. Bununla birlikte burjuvazinin iktidarı almak istediği dönemde ve aldıktan sonra diğer sosyal sınıf ve güçlerin de sivil toplum alanı için mücadele ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Genel oy hakkı mücadelesi ve işçi mücadeleleri bu duruma örnek gösterilebilmektedir ve bu nedenle sivil toplumu burjuva kavramı ile eş anlamlı kabul etmek tartışılmaya açık bir konu olarak ele alınabilmektedir. Kavramın dilbilimsel kökeni de kendi gelişimine dair ipuçlarını vermektedir. "Sivil" sözcüğü Latince "yurttaş veya kenttaş" anlamını vermekte ve Latince "civis" kökünden gelmektedir. Fransızcadaki "societe civile", sivil topluma karşılığıdır(Talas,2011,389-390). Buradan çıkarılacak sonuçlardan biri sivil toplumun, kentli yaşama ve yurttaş toplumlarına yaptığı atıftır. Bu bakımdan da yukarıdaki tarihsel çerçeveyle uyumlu bir dilbilimsel içerik karşımıza çıkmaktadır.

Sivil toplum kavramı, tarihsel ve düşünsel birikimden süzülerek günümüzdeki anlamını kazanmıştır. Sivil toplumun oluşabilmesi için nelerin gerekli olduğu, sivil toplumun hangi aşamalardan geçtiği, ekonomik alanın sivil toplumun içinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği gibi tartışmalar mevcut olmakla birlikte sivil toplum üzerine genel bir kavramsal mutabakat da oluşmuştur. Sivil toplum, devlet ve politik toplum dışı bir alan olarak düşünülmekte, bununla birlikte devlet iç içe, ekonomik ve toplumsal birçok kurumun ve öznenin etkinlik gösterdiği bir alan olarak anlaşılmaktadır. Sivil toplumun devlet dışı bir alan olarak kabul görmesi, birbiriyle zıt bir biçimde ele alınması anlamına gelmemektedir. Sivil toplum yalnızca devletin dışında olmakla kalmayıp politik toplumunda dışında konumlanmaktadır. Fakat bu durum, devlet, politik toplum ve sivil toplum arasındaki karşılıklı ilişkiselliği, iç içe geçen durumları göz ardı etmek manası taşımamaktadır. Sivil toplum kavramı bu içeriğe ulaşırken uzun bir tarihsel ve sosyal evrimden ve gelişim sürecinden geçmiştir.

Sivil toplum kavramının önemli bir boyutu olan uluslararası boyutu açısından da çeşitli tartışmalar mevcuttur. Sivil toplumun uluslararası boyutuna uluslararası sivil toplum, ulus aşırı sivil toplum ve global sivil toplum gibi kavramlar kullanılmaktadır. Özellikle küreselleşme olarak ifade edilen süreçle birlikte uluslararası sivil toplum kavramı yerine küresel/global sivil toplum kavramı literatürde yerini almış ve daha fazla ilgi toplamıştır. 90'lı yıllarda yaşanan

altüst oluşlar, doğu bloğunun çözülüşü, dünyanın yeni bir görünüm kazanmasına ve değişimlere yol açmıştır. Batı siyasal geleneğindeki tartışmalar Batı dışındaki ülkelerde de daha fazla gelişmeye başlamış ve ilgi konusu haline gelmiştir.

Küreselleşme olarak ifade edilen sürecin öne çıkan kurumlarına karşı geliştirilen protestolar da kavramın uluslararası boyutuna dair bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Seattle, Prag, Cenova'da gerçekleştirilen Sosyal Forumlar ile küreselleşme ve neoliberalizmin kurumlarından biri olarak görülen Dünya Ticaret Örgütü karşıtı gösteriler kavrama somutluk kazandırmıştır. Porto Alegre'de toplanan Dünya Sosyal Forumları'nın bu süreçteki etkinliği de dikkat çekici olmuştur (Uzun, 2001).

Küreselleşme kavramıyla ilgili çalışmalarda küresel sivil toplum kavramı da kendine yer bulmuştur. Yırtıcı Küreselleşme isimli kitabında Richard Falk, global sivil toplumu: ''Hem devlet içi hem de ulus aşırı seviyede, kâr amacı gütmeyen gönüllü ferdi ve kolektif vatandaş girişimlerinin doldurduğu eylem ve düşünce alanı kastedilmektedir'' biçiminde tanımlamaktadır(Falk, 2004: 184-185).

Hem sivil toplum kavramı için hem de uluslararası sivil toplum/global sivil toplum kavramı için geçerli olarak sivil toplum denildiğinde ona somut bir içerik kazandıranın sivil toplum kuruluşları veya literatürdeki diğer bir kullanımıyla hükümet dışı örgütlerdir. Hükümet dışı örgütler(NGOs) geniş kullanım şekliyle, ''sivil toplum alanında faaliyet gösteren ve yönetimin bir parçası olmayan her örgütlenmeyi ifade etmek için kullanılır'' tanımlanmaktadır. Daraltılmış kulllanım biçimiyle de ''yalnız sosyo-ekonomik kalkınmaya dolaylı veya doğrudan katkı sağlamak amacıyla gönüllülük, bağımsızlık, kar amacı gütmemek ve kişisel çıkarlarına çalışmamak gibi esaslara dayanan sivil kuruluşlardır'' olarak ifade edilmektedir (Şahin,2013,s.99)(Yentürk, 2006).

Hükümet dışı organizasyonların veya sivil toplum kuruluşları yerel, bölgesel ve uluslararası niteliklere sahip olabilmektedir. Bu kuruluşlardan uluslararası niteliklere sahip olanlar, dünya üzerine yayılmış çeşitli organizasyon temellerine ve sosyal ağlara sahip olanları uluslararası hükümet dışı organizasyonlar, uluslararası sivil topum örgütleri veya ulus aşırı sivil toplum kuruluşları olarak kabul edilmektedir. Bugün dünya üzerinde insan hakları, demokrasi, çevre, barış ve daha birçok tema ile biraraya gelmiş uluslararası sivil toplum örgütleri bulunmaktadır. NGOs'lar ve INGOs'lar giderek daha fazla önem kazanırken toplumsal etki güçleri ve normatif değişim etkinlikleri de yükselmektedir.

Sivil toplum adına etkinlik gösteren özneler Hükümet Dışı Organizasyonlar(NGO), Sivil Toplum Kuruluşu(STK), Sivil Toplum Örgütü(STÖ) ve benzeri isimler alabilirken işlevleri ve kullanım biçimleri konusunda bir mutabakatın söz konusu olduğu görülmektedir. Tez bağlamında kullanımını tercih ettiğimiz Sivil Toplum Kuruluşları(STK)'ların en belirgin özellikleri, hükümetlerden, kamu kaynaklarından, siyasi partilerden bağımsız olmaları, ticari çıkar gözememeleri ve kar sağlama amacı gütmemeleri olarak genel bir tanımla yapılabilmektedir. Bu organizasyonların tanımları organizasyonların aktivist yanına ve toplumsal hareketleri veya protesto gruplarını ifade etmekle birlikte sivil toplum aktörlerini de içeren şekilde kullanılmaktadır.

2.2.2. Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Normlar İlişkiselliği

Sivil toplum kavramının bir soyutlama olmaktan çıkararak ona dinamik ve somut bir içerik kazanmasının sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla olduğunu dile getirmek gereklidir. Bu çalışmada da sivil toplum kavramı, materyal bir unsur olarak ele alınmamış ve statik bir kavramsal çerçeve içinde düşünülmemiştir aksine dinamik ve inşa halinde bir unsur ele alınmış ve bu kavramsal çerçeve içinde değerlendirilmiştir. Sivil toplumun etkinlik ve yönelimlerinin tespit edilmesi aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının talep ve yönelimlerinin tespit edilmesi anlamına da gelmektedir. Toplumsal etkinlik sahasında kendi istek ve taleplerini dile getirerek sosyal ilişkilerin yeniden düzenlenmesinde veya değişmesinde etkili unsurlar olarak sivil toplum kuruluşları öne çıkmaktadır.

Sivil toplumun ve onun öznesi olan sivil toplum kuruluşlarının etkinliği ve eylemselliği siyasal ve toplumsal alandaki değişimlere işaret etmektedir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının toplumsal ve siyasal sahaya olan etkisi normlar alanına olan müdahaleyi; normların yeniden düzenlenmesini ve değişimini beraberinde getirmektedir. Normatif değişimin sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinden ve eylemselliğinden bağımsız düşünülemeyeceği ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının eylem alanı bir yandan normlar tarafından oluşturulurken diğer yandan da sivil toplum kuruluşları normların oluşumunu sağlamaktadır. Karşılıklı ilişkiselliğin olduğu bu süreç, sivil toplum, sivil toplum kuruluşları ve normlar arasındaki zincirleme süreci gözler önüne sermektedir. Bu durum sosyal bilimcilerin, tek yanlı ve mekanik analizlerden kaçınmasını ve sosyal gerçekliği canlı ve dinamik bir biçimde ele almasını kolaylaştırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DÜNYADAN TÜRKİYE'YE 1 MAYIS'IN NORMATİF SÜRECİ

3.1. Dünyada 1 Mayıs

Normatif değişim mücadelesinin önemli unsurlarından bir tanesi normun soykütüğü ve tarihselliğdir. Çalışmamızın konusu olan 1 Mayıs bu anlamıyla zengin bir normatif deneyim sunmaktadır. 1 Mayıs, işçilerin emek bayramı veya uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü haline gelmesinin güçlü bir tarihsel arka planı ve normatif soykütüğü mevcuttur. 1 Mayıs'ın normatif değişimi ve kabulü mücadelesinin kökeninde 8 saatlik işgünü için normatif mücadele bulunmaktadır(Luxemburg,1894). Çalışma saatlerinin oldukça uzun olduğu(12-16) ve işçilerin uyumak ve yemek dışında kendilerine zaman bulamadıkları bu dönemde çalışma saatlerinin düşürülmesi mücadelesi işçi kitlelerin en temel talepleri arasındadır(Özlük&Özad, 2020,s.910).

Luxemburg'a göre bir işçi bayramı olarak 1 Mayıs'ın doğuşuna kaynaklık eden 8 saatlik işgününü mücadelesi ilk olarak Avustralya'da kendini göstermiştir. İşçiler, 1956'da, sekiz saatlik işgünü lehinde gösteriler gerçekleştirmiş, toplantılar ve eğlenceler düzenleyerek iş bırakmaya gitmişlerdir. İşçiler, bu kutlamanın tarihini 21 Nisan olarak saptamış ve yalnızca 1856'da uygulamaya niyetli olmuş olsalar da kutlamanın yarattığı heyecan her yıl tekrarlanması yönünde bir karara neden olmuştur (Luxemburg,1894). Avustralyalı işçilerin mücadelesi Avrupa'da ve dünyada yankı bulmuştur. 1858-60 yılları arasında İrlanda işçileri çalışma saatlerinin düşürülmesi için büyük mitingler düzenlemişlerdir. Benzer şekilde Londra'da inşaat işçileri 1860-61 tarihli büyük grevlerinde çalışma saatlerinin 9 saate düşürülmesini talep etmişlerdir(Emek Gazetesi,2018,s.20). Bu süreç özellikle sonradan Birinci Enternasyonel adı verilen Uluslararası İşçi Birliği'nin kuruluşuyla uluslararası bir kurumsal boyut kazanmış ve yaygınlık kazanmasını hızlandırmıştır(Yeşil,2013,s.10).

İşçilerin kendi yaşam koşullarındaki iyileştirmek için verdikleri mücadeleler sonucu Birinci Enternasyonel ismini alacak uluslararası işçi örgütünün kuruluşu, işçilerin kendi sorunlarını tartışacağı, yerel ve uluslararası normatif değişim mücadelesi vereceği bir platformun oluşması anlamına gelmiştir. Nitekim Birinci Enternasyonel'in 1866 tarihli kongresinde yasal çalışma süresinin 8 saat olarak kabul edilmesi yönünde uluslararası bir

mücadele verileceği ortaya konmuştur. Bu durum işçilerin 8 saatlik işgünü etrafında uluslararası bir normatif değişim mücadelesini başlatmalarını beraberinde getirmiştir.

1 Mayıs'ın işçi bayramı olarak doğumuna gidecek süreç 1886'da ABD'de başlayan 8 saatlik işgünü talebiyle gerçekleşmiştir. 8 saatlik işgünü talebi grev ve gösterilerle bir mücadele gündeme haline gelirken, 1 Mayıs 1886'da 350 bin işçi ABD ve Kanada'da greve çıkmıştır. ABD'nin Chiacago kentinde 40 bin tekstil işçisinin grevi meydana gelmiştir. Yıldırım'ın aktardığına göre öncesinde de -Chiacago'da 21 bin işçi 17 Nisan'da ve 25 bin işçi 25 Nisan'da- gösteriler düzenlemiştir. 8 saatlik işgünü mücadelesi sürerken 3 Mayıs 1886'da Chicago McCormick isimli bir tarım araçları fabrikasında Şubat ayından beri süren greve yapılan müdahale yıkıcı sonuçlara yol açmıştır. İşverenin polis desteğiyle grevkırıcıları çalıştırdığı fabrikada, 3 Mayıs'ta polisin açtığı ateş sonucunda altı işçi öldürülmüştür(Koç, 2016).

Ülke çapındaki 8 saatlik işgünü kampanyası sırasında yaşanan bu olay,4 Mayıs 1886 günü Chicago'da Samanpazarı meydanında bir protesto düzenenmesine neden olmuştur.Yıldırım, gösterinin olaysız bir şekilde devam ederken polisin gösteriyi dağıtmak için müdahale ettiği aktarmaktadır ve kim tarafından atıldığı tespit edilemeyen bir bombanın da iki polisin olay anında, altı polisin de aldıkları yaralarla ölmesine neden olmuştur. Polisin açtığı ateş üzerine ise en az on kişinin öldüğünü belirtmektedir.

Bomba gerekçe gösterilerek 8 sendikacı tutuklanmıştır. Her ne kadar bombalama ile ilgili bir bağlantı bulunamamış olsa da ülke genelinde yayılan protestoların ve dönemin işçi ve sendika aleyhtarı havası nedeniyle juri zanlıları suçlu kabul etmiştir. Mahkeme 8 sendikacıdan 7'ini idama mahkum etmiş, iki kişinin cezalarını da ömürboyu hapse çevirmiştir. Cezaları onaylanmadan önce Louis Ling intihar etmiştir. George Engel, Adolph Fischer,Alber Persons ve August Spies 11 Kasım 1887 günü idam edilmiştir. Bu olay 8 saatlik işgünü mücadelesinde özel bir anlam kazannmıştır.

1893 yılında, eyalet valisi John Peter Altgeid'in hapiste bulunan 3 kişi affetmiştir. Diğer taraftan 1899 yılında Samanpazarı meydanındaki barışçı gösterilere saldıran Bonfield ve Schaack isimli iki polis memuru görevi kötüye kullanmaktan meslekten ihraç edilmiştir. Bu gibi olaylardan da anlaşıldığı gibi 8 saatlik işgünü mücadelesi canlılığını korumaktadır ve durmamıştır.

Örgütlü Meslek ve İşçi Konferadasyonu'nun 1888 yılında yapılan kongresiyle Amerikan İşçi Federasyonu almasından sonra, 1888 yılında yapılan kongresinde, Marangozlar Sendikası ve diğer sendikaların da destek tutumuyla 8 saatlik işgünü mücadelesinin tekrar yükseltilmesi kararı alınmıştır. Bu karar sonrası gösteri ve eylemsellikler 1 Mayıs 1890 yılında yapılmıştır.

8 saatlik işgünü mücadelesinin yaygınlaşması, normatif mücadelenin gelişmesine ve içeriklenmesine de yol açmıştır. 1 Mayıs'ın yalnızca 8 saatlik işgünü ve sendikal haklar için mücadele günü olmasının ötesine geçmesi ve işçi sınıfının uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü olarak kabul edilmesi yönünde bir girişim de oluşmuştur.

1888 yılında Londra'da düzenlenen bir işçi kongresine Belçika delegesi olarak katılan Anseele'den işçilerin temel haklarının kabulü için uluslararası işçi hareketinin gücünü göstermesi ve gösteriler yapılması önerisi getirilmiştir. Bu eylemler için 1899 yılının Mayıs ayının ilk Pazar günü öngörülmüştür. Önerge daha sonra değiştirilmiş olsa da 1 Mayıs'ın uluslararası bir dayanışma günü olarak kavranmasına dönük ve uluslararası dayanışma gününün zeminin hazırlayan bir girişim olduğu görülmektedir.

Bu dönemlerde işçi hareketi içinde de kimi tartışmalar ile yol ayrımları yaşanmış ve 1889 yılı Paris'te düzenlenen uluslararası bir toplantı ile İkinci Enternasyonel kurulmuştur. Bu toplantıda da çalışma süresinin 8 saate indirilmesi ve işçi haklarının tanınması yönündeki Paris Kongresinde alınan kararlar pekiştirilerek bütün ülkelerdeki işçilerin uluslararası gösteriler düzenlemesi kararlaştırılmıştır. Amerikan Emek Federasyonu'nun 1888 yılındaki kararı da dikkate alınarak bu federasyonun 1 Mayıs 1890 tarihinde yapacağı gösteriye atıf yapılmış ve uluslararası gösteri gününün 1 Mayıs 1890 olması karara bağlanmıştır.

İşçi hareketinin uluslararası boyut kazanması yerel dinamiklerin uluslararasılaşması bağlamında önemli bir inşa halini anlatırken, yerelleşmenin de uluslararasılaşmaya etkisini örneklemek bakımından oldukça değerli bir örneklem sunmaktadır. İşçi mücadelesinin uluslararası anlamda kurumsal nitelik kazanmasını sağlayan Enternasyonel, hem kıta Avrupa mücadelelerinni hem de Amerika'daki işçi mücadelelerinin karşılıklı etkileşimini sağlarken, kendisi de bu yerel dinamiklerle şekillenmektedir. İkinci Enternasyonel'de ABD Sosyalist İşçi Partisi delegesi J.F.Busche'nin çalışma saatlerinin düşürülmesi için her yıl uluslararası gösteriler düzenlenmesi hedefiyle bir gün belirleme önerisini, Amerikan Emek Federasyonu'nun 1 Mayıs 1890 günü gösteriler organize edeceğine gönderme yaparak

gerçekleştirmiştir. Fransız Sendikalar Federasyonu yöneticilerinden Raymont Lavigne bu öneriyi desteklerken alınan kararda da Amerikan Emek Federasyon'nun 1888 Aralık'ın St.Louis'de düzenlediği kongresinde 1 Mayıs 1890 tarihli bir gösterir organize edileceğinin göz önünde bulundurularak Paris Uluslararası Kongre'snin ve diğer kararların uygulanması için belirli bir tarihte büyük bir uluslararası gösteri örgütleme kararı almıştır. Bu gösterinin tüm ülkelerde ve kentlerde aynı zamanda, üzerinde anlaşma sağlanan günde yapılarak 8 saatlik işgünü talebini yasal olarak kazanmak ve kamu yetkililerine işçilerin gücünü göstermek üzere yapılması gerektiği ve farklı ülkelerin işçilerinin kendi ülkelerinin özel koşullarına göre bu gösterileri gerçekleştirecekleri vurgulanmıştır(Koç, 2016).

İkinci Enternasyonelin aldığı karar sonrasında 1 Mayıs 1890 gösterilerinin büyük ilgi gördüğü ve Londra'daki 1 Mayıs gösterilerine yarım milyon işçi katıldığı belirtilmektedir. 1 Mayıs gösterilerinin yarattığı uluslararası etki, çeşitli engellemeleri beraberinde getirmiş ve 1892 yılındaki 1 Mayıs'ın birçok yerde düzenlenmesine izin verilmediği, bununla birlikte Londra'daki gösterilere 300-500 bin kişi katıldığı aktarılmıştır(Çelik,2016).

8 saatlik işgünü talebi ve 1 Mayıs mücadelesinin uluslararası yaygınlığı ve etki gücü giderek büyümüş ve normun kurumsallaşmasını yönünde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Kimi ülkelerde 8 saatlik işgününün yasalaşmasına dönük adımlar atılmış olmakla birlikte kurumsallaşma süreci dalgalı bir süreç izlemiştir.

Çelik(2016), 8 saatlik işgünün yasalaşmasında ve yaygınlaşmasında Rusya'daki 1917 devriminin etkisini vurgulamaktadır. Sovyet hükümetinin ilk icraatlarından birinin 8 saatlik işgünü kararnamesi yayınlamak olmuştur. Bunla birlikte 1917 öncesinde Yeni Zelanda ve Uruguay'da bu yönde adımlar atıldığı da belirtilmektedir. Batı dünyasında da işçi kitlelerin Sovyet hükümetinin etkisine gireceği düşüncesinin yarattığı endişeyle 8 saatlik işgünü için adımların hızlandırıldığını söylemek mümkündür.

1919 Versailles Barış Antlaşması ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kurulması ile çalışma hayatına ilişkin bir dizi karar alınmıştır. Örneğin, Versailles ile benimsenen dokuz temel ilkenin arasında "sekiz saatlik işgünü ve 48 saatlik çalışma ve en az 24 saatlik haftalık tatilin uygulanması, bu tatilin olabilen her yerde Pazar günü olması" ilkesi de yer almıştır. Böylece işçi mücadelesinin yılları aşan tarihsel birikimi uluslararası normlar arasına girebilmiştir.

1 Mayıs'ın resmi bir tatil ve emek günü olarak kabul edilmesi her ülkenin yerel aktörlerinin mücadelelerine ve tarihsel koşullarına göre değişiklik göstermiş olmakla birlikte uluslararası ölçekte büyük bir mücadele deneyimi yaratmıştır. Hem normların yerelleştirilmesi hem de kurumsallaştırılması bağlamında bu örneklerin her biri oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Normatif tekniklerin açığa çıkarılabilmesi ve geliştirilebilmesi için oldukça verimli bir çalışma havuzu mevcuttur. Aynı zamanda uluslararası sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının birbirlerine deneyim aktarımı yapabilmesi, farklılıkları görebilmesi, akademik çalışmadaki kültürel ve sosyal süreçlerin etkilerinin izlenebilmesi gibi pek çok konuda değerli bir çalışma alanı olmuştur.

1 Mayıs emek bayramı dünyanın farklı ülkelerinde farkı isimlendirmelerle kutlanmaktadır: Kimilerinde emek günü, kimilerinde işçi bayramı, kimilerinde doğrudan 1 Mayıs bayramı olarak tanımlanmıştır. Fakat hepsinde ortak bir anlamlandırmanın farklı isimlendirmesi olarak yer aldığını söylemek mümkündür.

Petrol-İş Sendikası Sendikal Eğitim Uzmanı Erhan Kaplan(2007), 1 Mayıs Bayramı ile ilgili yaptığı araştırmada, tüm dünyada 1886 yılından beri kutlanan 1 Mayıs'ın, en "küresel", en "uluslararası" bayram olma özelliğini hiç yitirmediğini ifade etmiştir. Erhan Kaplan, işçilerin, çalışanların, 1 Mayıs'ı, beyaz yakalı, mavi yakalı ayrımı olmaksızın, tüm dünyada aynı zamanda bayram olarak kutladıklarını belirtmiştir.

Türkiye'de 1 Mayıs geleneğinin geçen yüzyılın başına kadar uzandığını ifade eden Kaplan, 1 Mayıs'ın ilk kutlanmaya başlandığı dönemden bu yana yasaklar ve engellenmeye karşılaştığını dile getirmiştir.

1 Mayıs'ın dünyanın birçok ülkelerinde resmi tatil olarak kutlandığını belirten Kaplan, "eski sosyalist ülkeler ve emperyalizme karşı ulusal kurtuluş mücadelesi vermiş" ülkelerin yoğunluğuna dikkat çekmiştir. Bununla birlikte eski "sosyalist" ülkelerde bir ya da birkaç günlük resmi tatil olduğuna dikkat çeken Kaplan, bugün de resmi tatil olarak devam etmekle birlikte sıradanlaşma eğilimi gösterdiğini vurgulamıştır. Azerbaycan'da 1990'lı yıllardaki dönüşümle birlikte 1 Mayıs'ın resmi bayram olmaktan çıkarıldığı, Kazakistan'da ise adının "Birlik Günü" olarak değiştirildiğini ifade etmiştir. Kaplan, KKTC'de 1 Mayıs'ın uzun yıllardır tatil olduğunun altını çizmiştir.

Petrol- İş Sendikası Eğitim Uzmanı Erhan Kaplan'ın yaptığı araştırmaya göre 1 Mayıs'ı kabul eden ve kutlayan ülkeler şu şekildedir:

1 Mayıs Bayramı:

Aland, Arnavutluk, Bangladeş, Bulgaristan, Cebelitarık, Çek Cumhuriyeti, Doğu Timor, Eritre, Finlandiya, Gambiya, Hindistan (bölgesel), İsveç, İzlanda, Karadağ, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Lüksemburg, Makedonya, Nepal, Norveç, Slovakya, Slovenya, Sri Lanka, Svalbard ve Jan Mayen, Sırbistan, Vatikan, Yunanistan.

Emek Bayramı:

Almanya, Andorra, Angola, Anguilla, Arjantin, Aruba, Avusturya, Bahreyn, Barbados, Batı Sahra, Batı Şeria, Belarus, Belçika, Belize, Benin, Bolivya, Bosna Hersek, Botsvana, Brezilya, Burkina Faso, Burundi, Cezayir, Cibuti, Çad, Çin, Ekvador, Ekvator Ginesi, El Salvador, Ermenistan, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahilleri, Filipinler, Fransa, Fransız Guyanası, Fransız Polinezyası, Gabon, Gana, Gine, Gine-Bissau, Grenada, Guadalup, Guatemala, Guyana, Haiti, Hırvatistan, Hollanda Antilleri, Honduras, Hong Kong, Irak, İspanya, İsviçre (bölgesel), İtalya, Kamboçya, Kamerun, Kırgızistan, Kolombiya, Komoro Adaları, Kongo Cumhuriyeti, Zaire, Güney Kore, Kuzey Kore, Kosta Rika, Küba, Laos, Macaristan, Madagaskar, Makau, Kenya, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Lübnan, Malavi, Malezya, Mali, Malta, Martinik, Mauritius, Mayotte, Meksika, Mısır, Moldova, Monako, Moritanya, Myanmar, Nijer, Nijerya, Nikaragua, Orta Afrika Cumhuriyeti, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Portekiz, Reunyon, Romanya, Ruanda, Rusya, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lusia, Saint Pierre ve Miquelon, San Marino, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Singapur, Somali, Surinam, Suriye, Svaziland, Şili, Tanzanya, Tayland, Tayvan, Togo, Tunus, Uganda, Ukrayna, Uruguay, Vallis ve Futuna, Vanuatu, Venezuela, Vietnam, Yemen, Yeni Kaledonya, Yeşil Burun (Cape Verde), Zambiya, Zimbabve.

İşçi Bayramı:

Güney Afrika Cumhuriyeti, Vallis ve Futuna, Mozambik, Namibya.

Diğer:

KKTC (İşçi ve Bahar Bayramı), Trans Dinyester (Uluslararası Emek Bayramı), Estonya (Bahar Bayramı), Kazakistan (Birlik Günü), Marşal Adaları (Anayasa Günü), Polonya (Devlet Bayramı).

Kaplan'ın verdiği bilgiler dışında Amerika, Kanada ve İngiltere gibi ülkelerde 1 Mayıs günü kutlamalar yapılırken bu ülkelerde emek günü olarak farklı tarihlerde resmi tatil uygulaması yapılmaktadır. Örneğin, Amerika ve Kanada'da Eylül ayının ilk pazartesisi emek günü olarak resmi tatil kabul edilmektedir. İngiltere'de ise Mayıs ayının ilk pazartesi günü resmi tatil yapılmaktadır. Bununla birlikte Kaplan'ın listesinde yer almayan Avrupa ülkelerinde de 1 Mayıs resmi tatil olarak kutlanmaktadır. İspanya, İtalya ve İsviçre bu ülkelere örnek gösterilebilir. 1 Mayıs bu ülkelerde de resmi tatil günü olarak kabul edilmekte ve coşkuyla kutlanmaktadır.

3.2. Türkiye'de 1 Mayıs'ın Kısa Tarihçesi

Türkiye'de 1 Mayısların 100 yılı aşkın bir tarihsel birikimi vardır. 1870'li yıllara kadar uzanacak bu tarihi kısaltarak 1908'den günümüze 1 Mayıs kutlamalarından kesitler sunulacaktır. 1909'da Üsküp'te, 1910'da Rumeli şehirlerinde kutlanan 1 Mayıs, İstanbul'da ilk olarak 1912'de kutlandığı belirtilmektedir. Bu gösterilerde temel hak ve özgürlükler yüksek sesle dile getirilmiştir. 1913 yılından itibaren İttihat Terakki iktidarındaki sıkıyönetim sonrası 1.Dünya Savaşı nedeniyle 1920 yılına kadar işçi sınıfı gösterilerine rastlanmadığı bildirilmektedir(Çelik ve Aydın, 2006).

1 Mayıs 1920 'de işgal altında olan İstanbul'da 1 Mayıs'ın kutlanma kararı alınmıştır. Ardından 1921 yılında işgal kuvvetlerinin yasaklama girişimlerine rağmen kitlesel 1 Mayıs gösterileri yapıldığı, Tramvay, Vapur ve Haliç tersanesi işçilerinin iş bırakarak 1 Mayıs'ı kutladığı belirtilmektedir. 1922 yılında İstanbul ve Ankara'da iş bırakma eylemleri ve mitingler yapılmıştır. 1923 yılında İzmir İktisat Kongresinde 1 Mayıs Türkiye İşçilerinin Bayramı olarak benimsenmiş ayrıca tarım dışı işlerde çalışma süresinin 8 olmasının kabul edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk 1 Mayıs engellemelerle karşılaşmış ve yasaklanmıştır. Buna rağmen emek hareketi 1 Mayıs'ı kutlamakta kararlı davranmıştır. Umum Amele Birliği Ankara'daki Genel Merkezinde kutlamalar düzenlemiştir. Fakat bu yıl emek hareketi yoğun bir baskıyla karşılaşmış, 1 Mayıs ile ilgili gazeteler toplatılmış ve 1 Mayıs'a katılmak isteyenlere tutuklamalar olmuştur.

1925 yılı emek hareketi için daha sert geçmiş ve Takrir-i Sükun yasası eşliğinde yoğun bir baskılama yaşanmıştır. Salon toplantılarına katılanlar ve 1 Mayıs'a dair broşür yayınlayanlar tutuklanmış ve İstiklal Mahkemelerinde yargılanmış ve hapse atılmışlardır.

1927 yılında sınırlı bir izin dışında-ki bu izin daha sonra tutuklama ve işten çıkarmaları durdurmayacaktır-, 1926 ile 1975 yılları arasında açık 1 Mayıs kutlamalarına izin verilmemiştir. 1935'te 1 Mayıs kendi ruhundan uzaklaştırılarak Bahar Bayramı olarak kabul edilmiş ve fakat diğer tatil günleri gibi çalışanlara ücret ödenmeyecektir. Bu karar 1951 yılında yarım gün ücret 1956 yılında tam gün ücret ödenmesi olarak değiştirilmiştir.

Yarım yüzyıl sonra 1975 yılında İstanbul Tepebaşında bir düğün salonunda ilk yasal 1 Mayıs tekrar kutlanmış olur. Bu durumun siyasal ve tarihsel sürecin bir parçası olduğu da unutulmamalıdır. İlk kitlesel ve büyük 1 Mayıs ise 1976 yılında gerçekleşmiştir. DİSK tarafından düzenlenen ve onbinlerce işçinin katıldığı bu gösteri, Taksim Meydanı'nda gerçekleşmiştir. Bir yıl sonra yapılan 1977 1 Mayıs'ı ise tarihsel bir olaya şahitlik etmiştir. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in kürsüde konuşma yapmakta iken kimliği bilinmeyen şahıslar tarafından ateş açılması sonucu kutlamalar kana bulanmıştır ve 37 kişi Taksim Meydanı'nda yaşamını yitirmiştir.

1977'deki tarihi olay sonrası DİSK yöneticilerinin de arasında yer aldığı sendikacıların ve işçilerin gözaltına alınması ve tutuklanması kamuoyunda soru işaretlerine neden olmuştur. 1978'de 1 Mayıs kutlamaları sürmüştür. Yine kitlesel bir katılımın olduğu 1 Mayıs'ta en önemli talebin 1977'nin faillerinin bulunması oluşturmaktadır. 1979 ve 1980'de 1 Mayıslar engellendi. İstanbul'da kutlamalara izin verilmemiş ve sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. 1 Mayıs'ı kutlamak isteyenler tutuklanmıştır. 12 Eylül darbesi ise 1 Mayıs'ı tamamen engellemiştir ve genel tatil günü olmaktan da çıkarmıştır.

12 Eylül sonrasında ilk yasal 1 Mayıs gösteri girişimi 1988 yılında olmuştur. TÜRK-İŞ üyesi Kristal-İş, Petrol-İş, Tümtis, Deri-İş sendikaları ve Otomobil-İş sendikası kurdukları tertip komitesi ile İstanbul Valiliğine başvurarak 1 Mayıs'ı yasal olarak kutlamak istemişlerdir. Valilik kutlamalara izin vermemiştir. Taksim'e çıkmak isteyen göstericileri polis engellemiş ve bunların bir kısmı gözaltını alınmış, bir kısmı ise tutuklanmıştır. 1989 yılında da bir önceki yıl gibi kutlamalara izin verilmemiştir. Bu yıl polis şiddeti artmış ve genç işçi Mehmet Akif Dalcı hayatını kaybetmiştir. 1990-91 yıllarında 1 Mayıs fabrikalarda kutlanmıştır. Bu yılların önemli verilerinden biri HAK-İŞ'in tarihinde ilk kez 1 Mayıs'ı kutlaması olmuştur. 1992'de

DİSK,TÜRK-İŞ, HAK-İŞ Ankara'da ortak bir kutlama gerçekleştirmiştir. Bu yılın önemli gelişmelerinden biri 12 Eylül sonrasında ilk 1 Mayıs mitinginin İstanbul Gaziosmanpaşa Meydanı'nda Sosyalist parti tarafından düzenlenmesidir.

1993 yılından 1999 yılına kadar 1 Mayıs sendikalar arası yer yer ayrılıklara rağmen kitleselleşmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. 2000'li yılların ilk 1 Mayıs'ını emek hareketi farklı bir havada karşıladı. Seattle protestoları ve Washington'daki gösteriler sonrasında küreselleşme politikalarına karşı dünya emek örgütleri ''Küresel Saldırıya Karşı Küresel Direniş'' sloganını benimsemişti. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK ve KESK ise 1 Mayıs 2000 için temel sloganı "Küresel saldırıya karşı güç birliği'' olarak belirlemişti. Bu tarihten sonra 2001-2003 arası 1 Mayıs mitingleri ortak kutlamalar şeklinde gerçekleşti. 2004 yılına gelindiğinde ise DİSK, KESK ve onlara eşlik eden siyasal ve sosyal güçler tekrar 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanma çağrısını yaptı. Fakat Taksim yasaklıydı ve Saraçhane'de coşkulu bir kutlama gerçekleştirilmiştir(Çelik ve Aydın, 2007).

2005-2006 yıllarında STK'lar Kadıköy'de buluşmuşlardır. 2007 yılında STK'lar, Taksim Meydanı'nda kutlama yapmak istediklerini deklare etseler de bir kez daha valilik tarafından izin verilmeyeceği açıklanmıştır. 2008 yılı, güvenlik tedbirleri bir önceki yıldan çok daha sert bir şekilde uygulanmıştır. Kutlamaya katılmak isteyenlere sert müdahalede bulunulmuş ve DİSK binasında bulunan Cumhuriyet Halk Partili(CHP) Mehmet Ali Özpolat sıkılan gazlar nedeniyle kalp spazmı geçirmiştir. 2009 yılında ise emek hareketi, uzun bir mücadele birikimi sonucunda, 1 Mayıs'ın 'Emek ve Dayanışma Günü' adıyla tatil olarak kabul edilmesiyle kazanım sağlamıştır. Böylece yıllar sonra Taksim'de 1 Mayıs kutlanmıştır. 1 Mayıs 2010 tarihi bir ana tanıklık etmiş ve 32 yıl sonra Taksim Meydanı ilk kez gösteriye açılmıştır. Sendikalar ve STK'lar büyük ve kitlesel mitingler düzenlemişlerdir. 1977'de hayatını kaybedenler anılmıştır. 2011 yılında Taksim Meydanı resmi olarak kutlamalara açılmıştır. 2012 yılı kutlamaları bayram havasında tüm ülkede kitlesel şekilde kullanılmıştır. 2013'de Taksim'in inşaat alanı olacağı gerekçe gösterilerek kutlamalara kapatılmıştır. O tarihten bu yana Taksim Meydanı emek hareketine yasaklanmış olsa da ülkenin birçok yerinde yaygın şekilde kutlanmaya devam etmiştir (Norman,2014).

3.3.Dünyadan Türkiye'ye 1 Mayıs'ın Normatif İçeriklendirilmesi

1 Mayıs'ın işçi sınıfının uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü olarak kabul edilmesine giden sürecinin hem dünyadaki hem de Türkiye'deki tarihsel süreci özetlenmiş bir

biçimde aktarılmıştır. 1 Mayıs oluşumu, gelişimi ve bugün geldiği durumu itibariyle normatif mücadelenin en değerli örneklemlerinden birini oluşturmaktadır. 8 saatlik işgünü mücadelesiyle gelişme itibariyle normatif dallanmanın bir yönünü göstermesi, normun yerelleşme ve uluslararasılaşma ilişkilerine sahip olması, uluslararası sivil toplumun ile yerel sivil toplum arasındaki karşılıklı ilişkilenmeyi ve her iki sivil toplumun normatif etkinliğini göstermesi bakımından önemli bir yazınsal değere sahiptir.

Kapitalizmin gelişimiyle ve küresel bir sistem haline gelmesiyle birlikte işçi hareketlerindeki yerel ve uluslararası mücadelelerin yükselmiştir. Başta gelişmiş kapitalist ülkelerden; Avrupa ve Amerika'da başlayan 8 saatlik işgünü mücadeleleri giderek bir uluslararası dayanışmanın ve uluslararası işçi hareketinin doğuşunu beraberinde getirmiştir. Kapitalizmin uluslararasılaşması ve gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde kendini göstermesiyle 1 Mayıs'ın uluslararası normatif etkinliği ve kurumsallaşması mücadelesi yaygınlık ve genişlik kazanmıştır.

Modern anlamdaki sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları kavramının küreselleşme olarak ifade edilen süreç sonrası kazandığı uluslararası sivil toplum ve uluslararası sivil toplum kuruluşları kavramının erken dönemdeki örneklerinden birini işçi hareketi ve uluslararasılaşması oluşturmaktadır. İşçi hareketlerinin yerel mücadelelerden uluslararası mücadelelere dönerek, uluslararası örgütlenmeler yaratması, eş zamanlı yaptıkları eylemlilikler, ortak platformlar yaratıp farklı ülkelerdeki siyasal ve toplum yaşamı etkileyebilmeleri bunu kanıtlamaktadır.

Uluslararası alanda olduğu gibi Türkiye'deki sivil toplumu kavramının oluşumunda da işçi hareketinin öne çıktığı görülmektedir. İşçi hareketinin tarihsel kökleri itibariyle, hem moderleşme hem de kapitalizmin gelişim dönemiyle birlikte kendini göstermiş ve Türkiye sivil toplumunun eylemsel ve söylemsel pratiklerinin ilk örneklerinden birini sunmuştur.

İşçi hareketlerinin ortaya çıkışıyla birlikte işçi örgütlenmeleri de oluşmuştur ve süreç içerisinde bölgesel sendikal hareketlerden konfederasyonlara doğru gelişim göstermiştir. TÜRK-İŞ'in kuruluşu bu sürecin bir örneğini oluşturmaktadır. İşçi birlikleri ve federasyonlarının bölgesel dağınıklığı konfederasyonla giderilmek istenmiş ve ulusal düzeydeki ağları güçlendirmiştir. TÜRK-İŞ'in kuruluşundan itibaren uluslararası işçi organizasyonları ve ağları içine dahil olma isteği; Türkiye işçi hareketi ve kuruluşlarının

kendisini uluslararası sivil toplum ve kuruluşlarının bir parçası olarak gördüğünü göstermektedir.

Türkiye'deki 1 Mayıs normatif değişim ve kurumsallaşma mücadelesinin de 8 saatlik işgünü talebiyle başlayarak, uluslararası normatif anlamlandırma ve içeriklendirme sürecine dahil olduğu ve giderek 1 Mayıs'ın uluslararası işçi bayramı ve birlik, mücadele ve dayanışma günü olarak kutlanması talebiyle birlikte, resmi tatil olarak kabul edilmesi talebi de gündeme gelmiştir. Bu temel taleplerle birlikte çalışanlar genel sorunları ve temel talepleri de dillendirilmiştir. 1 Mayıs, Türkiye sivil toplumunun en yaygın kutlanan ve ilgi gösterilen mücadelelerinden biri olurken, toplumun farklı kesimlerini ve taleplerini dillendirilebileceği bir gün haline de gelmiştir.

Türkiye sivil toplumunun 1 Mayıs'ın normatif değişimi ve kurumsallaşması için mücadelesi işçi organizasyonları ile birlikte genişlik kazanmıştır. Özellikle TÜRK-İŞ içinden ayrılarak yeni bir sendikal oluşuma giden DİSK, 1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşmasında önemli bir tarihsel rol aldığı görülmektedir. DİSK'e, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ gibi işçi konfederasyonları ile birlikte memur hareketini temsil eden KESK ve benzer şekilde meslek birlikleri ve odalar olan TTB ve TMMOB eşlik etmektedir. Bu sivil toplum kuruluşları ile birlikte memur hareketi içinde KAMU-SEN ve MEMUR-SEN konfederasyonlarının da bu sendikal mücadeleler içinde yer aldığını ve dolaylı da olsa bir bağ kurduğunu söylemek mümkündür.

3.4. TÜRKİYE'DE STKLAR VE 1 MAYIS

Yüzyılı aşkın bir normatif tarihselliğe ulaşan Türkiye 1 Mayıs mücadelesinde çeşitli sivil toplum kuruluşları öne çıkmaktadır. Özellikle 1 Mayıs mücadelesinin sürekliliğinin sağlanması bakımından bu kuruluşların bazılarını tanıtmak gerekmektedir. 1 Mayıs mücadelesinin dünyadaki örneklerinde olduğu gibi bu kuruluşlardan da daha çok işçi sendikaları ve meslek örgütleri daha fazla ön plandadır. Tezin çalışma alanı kapsamında da 2000-2009 yıllarında 1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşma sürecinde etkili olan sendikalar ve meslek örgütleri seçilmiştir. Bununla birlikte bu mücadeleye destek veren diğer sivil toplum kuruluşları ve demokratik kitle örgütlerine de değinilecektir.

3.4.1. DİSK

1 Mayıs mücadelelerinin önde gelen aktörlerinden biri olan DİSK,1967 yılında kurulmuştur. Sendikanın kendi sitesinde aktardığına göre 12 Şubat 1967 gün İstanbul'da Şafak Sinemasında kongrelerini yapan 3 sendika (Türkiye Maden-İş, Türkiye Lastik-İş, Türkiye Basın-İş) önce TÜRK-İŞ Konfederasyonundan ayrılma kararı almıştır. Daha sonra da bu sendikalar DİSK'i kurmayı ittifakla ve alkışlar arasında kabul etmiştir. Bir sendika da (Türkiye Gıda-İş) TÜRK-İŞ'in üyesi olmadığı için yalnız DİSK'i kurma kararı almıştır(www.disk.org.tr, "DİSK Kuruluş Bildirgesi & Kuruluş Tüzüğü Ve Belgeler", Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

Dört sendika DİSK'i neden kurmak istediklerini ve TÜRK-İŞ üyesi üç sendikanın neden TÜRK-İŞ'ten ayrıldığını açıklayan gerekçe raporunu kongreye sunmuşlardır ve raporlar ortak bir kararla kabul edilmiştir. Ardından 4 sendika DİSK'in kuruluş bildirisini ve ana tüzüğünü onaylamışlardır.

DİSK tarafından aktarılan diğer bir önemli bilgi de merkezi Zonguldak'ta bulunan Türkiye Maden İşçileri Sendikası'nın (bu sendika yeraltından maden çıkarılması işkolunda çalışanların sendikasıdır) Genel Yönetim Kurulu'nun, DİSK'i kuran, DİSK kuruluş bildirisi ve ana tüzüğünü kabul etmesi ve ittifak içine katılmasıdır.

Bu durum neticesinde beş sendika, toplantılara katılım gösteren sendikalar tarafından da alınan ilke kararına uyarak DİSK'in kurucuları haline gelmiştir.13 Şubat 1967 Pazartesi günü DİSK Tüzüğü ve Kuruluş Bildirisi İstanbul Valiliğine verilmiş ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) tüzel kişilik kazanmış ve çalışmalara başlamıştır. (Çelik, 2018)

3.4.2. TÜRK İŞ

Türkiye'nin ilk büyük işçi konferadasyonu olma özelliğini taşıyan TÜRK-İŞ, ülkemiz sendikacılık tarihi açısından da bir dönüm noktası olarak 31 Temmuz 1952 tarihinde oluşturulmuştur. (Belgelerle TÜRK-lŞ Tarihi (1952-1963), Cilt 1,Temmuz 2002) 1952 yılının başında konfederasyonlaşma adımları atılrken 17-19 Şubat 1952 tarihli Teksif'in 1.Genel Kurulu'nda bir konferderasyon komisyonu oluşturulmuştur. Anatüzüğe son şeklini vermek toplantı kararı alınmış ve 6-7 Nisan 1952'de Bursa'da yapılan toplantı ile anatüzük onaylanmıştır(www.turkis.org.tr, "Uzun Tarihçe", Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

TÜRK-İŞ'in bir işçi konfederasyonu haline gelmesi sürecinde, Ankara İşçi Sendikaları Federasyonu, Bursa İşçi Sendikaları Birliği, Eskişehir, Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu, Adana Güney İşçi Sendikaları Federasyonu, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, İzmir İşçi Sendikaları Birliği, Karadeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu, Türkiye Taşıt İşçileri (TlF) Federasyonu, Oleyis (Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu), Teksif (Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu) kurucular olarak tarihe geçmişlerdir.

Sendikanın resmi sitesinden aktarılan bilgilere göre TÜRK-İŞ'in 1.Genel Kurulu,kuruluşundan bir süre sonra 6-7 Eylül 1952 tarihinde İzmir'de toplanmıştır. Burada genel başkan ve genel sekreterini seçen konfederasyon Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na katılma kararını da almıştır. İzin için başvuruları ilgili makamlarca kararın eksik olduğunun ileri sürüldüğü söylenmiştir. Bununla birlikte TÜRK-İŞ'in 2.Genel Kurulu(olağanüstü genel kurulu) 8-11 Ağustos 1953 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiş ve bu toplantıya ICFTU temsilcisi de katılım sağlamış ve genel kurul Uluslararası Hür İçi Sendikaları Konfederasyonu'na üye olması çoğunluk oyuyla kabul edilmiştir.

3.4.3. HAK İŞ

22 Ekim 1976 günü Ankara'da kurulan HAK-İŞ, 1977-80 yılları arasında kurulu bulunan 8 konfederasyon içerisinde en genci ve yenisi olarak teşkilatlanma çalışmalarını sürdürmüştür. 1980 askeri darbesiyle çalışmaları durdurulan konfederasyon 1981 yılının Şubat ayında yeniden faaliyete geçmiştir. 1984 yılına kadar sendikal faaliyetlerin yasaklı olması sebebiyle de sendika, zor şartlarda üyelik işlemlerine devam etmiştir(www.hakis.org.tr, "Tarihçe", Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

7 Mayıs 1983 tarihli Sendikalar ve TİS Grev ve Lokavt yasasının yürürlüğe girmesi sonrası sendika, yeni koşullara kendini hazırladığını, esas kimliği ve mücadelesinin bu tarihten sonra belirginleştiğini aktarmaktadır. HAK-İŞ'in diğer sendikalar ve tüm demokratik kitle kuruluşları ve meslek örgütleri ile kurduğu dayanışma etkinlikleri, birlikte mücadele çağrıları, ortak eylemsellik kararları, kamuoyu oluşturmaya yönelik kampanyaları, sendikanın toplu sözleşme görüşmelerinde yakaladığı başarılar, kararlı grevleri ve etkin eylemleri yoğun bir sendikal etkinlik tarihi bırakarak sendikayı iz bırakan bir hale getirmiştir.

Sendikanın aktardığı tarihsel kategori itibariyle HAK-İŞ, kendi tarihsel gelişimini üç ayrı aşamaya ayırmaktadır. Siyasi ve sosyal olaylardan kaynaklı olarak kendini inşa ettiği 1976-1980 yıllarını kuruluş, sonraki dört yılı 1980-1984 yıllarını yasaklı dönem ve kayboluş yılları ve 1984'ten sonra günümüze kadar olan bölümü ise açılma, gelişme ve etkin faaliyet yılları olarak tanımlamaktadır. Sendika, gerçek sendikal işlevini, etkinliğini, kamuoyuna açılımını ve üye sayısındaki olağanüstü artış ivmesini bu tarihten sonra gerçekleştirdiğini ve başarılarıyla ses getirdiğini aktarmaktadır.

3.4.4. KESK

İlk olarak 28 Mayıs 1990 tarihinde eğitim emekçileri EĞİTİM-İŞ(Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası)'in kuruluşuyla temellerini atan KESK, ardından EĞİTİM-SEN(Eğitim, Bilim ve Kültür Emekçileri Sendikası) ve TÜM BEL-SEN (Tüm Belediye Memurları Sendikası)'den başlayarak çok sayıda sendikanın başvurularıyla kurulmaya başlamıştır.

Sendika resmi sitesinde 89 Bahar Eylemleri olarak adlandırılan sürecin kuruluş sürecini hızlandıran bir etmen olduğuna dikkat çekmektedir. 1990-91 yıllarını sendikaları kurma ve yaşatma yılları olarak tanımlamaktadır. Dönem içinde yaşadıkları baskılara da değinen konfederasyon, zorluklara karşı mücadelesini sürdürdüğünü de dile getirmiştir(www.kesk.org.tr, "Kamu Emekçilerinin Örgütlenme Süreci Erişim" Tarihi: 20 Aralık 2021).

Sendikaların kurulmasıyla birlikte Sendika yürütme Komisyonlarının işlevlerinin bittiğini ve 24 Şubat 1990 tarihinde 7 sendikanın birleşmesiyle Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu'nuın(KÇSP) oluştuğu belirtilmektedir. KÇSP'nin Haziran 1992'de yapılan 79.ILO Uluslararası Çalışma Konferansına iletilmek üzere ILO Genel Direktörlüğü'ne bir rapor gönderdiği, sendikal haklar baskı altına alınması ve sorunları üzerine örnekler verdiği aktarılmıştır.

Sendikanın aktardığı bir diğer bilgi de 20 Ekim 1991'de yapılan genel seçimlerde siyasi partilerin, seçim bildirgeleri ve propagandalarında kamu çalışanlarının sendika kurma hakkını tanıyacakları yönündeki beyanları olduğunu, bununla birlikte işçi sendikalarının kamu çalışanlarının mücadelesine destek vermemesinin yarattığı zeminin kamu çalışanları sendikasının ayrı olması talebinin öne çıkmasına neden olduğu belirtilmiştir.

Sendikalar oluşmadan önce Kamu Çalışanları Platformu(KÇP) ismiyle oluşturulan birlikteliklerin, sendikalar kurulduktan sonra koordinasyon ve güç birliğini sağlamak amacıyla Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu'nu (KÇSP) oluşturarak sürdüğünü belirten sendika kaynakları, Ankara'daki bazı sendikaların da EŞGÜDÜM adıyla biraraya geldiğini aktarmaktadır.

İki platformun 1994 Nisan'ında bir araya gelerek, birleşik sendikal eylemliliği sağlamak ve mücadeleyi sistemli yürütmek amacıyla, konfederal bir yapılanmanın kurulması yönünde görüş birliğine vardığını ve 15 Mayıs 1994'te kamuoyuna açıkladığı ifade edilmiştir. KÇSP ve EŞGÜDÜM'ü oluşturan sendikaların, 11 Haziran 1994 tarihinde ortak komisyon oluşturdukları ve 9 Temmuz 1994'te komisyonlarının adının Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu(KÇSKK) olarak kararlaştırıldığı belirtilmiştir.

Konfederasyon, kamu çalışanlarının taban eğilimlerini belirlemek için, 26-27 Kasım 1994 tarihlerinde 4 bölgede (İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir) ve 25-26 Şubat 1995 tarihlerinde Ankara'da Merkezi Kurultay düzenlediğini ve 26 Sendikadan 710 delegenin katıldığı Merkezi Kurultay'da ise konfederasyonun 4 ay içinde kurulması kararı alındığı dile getirilmiştir. Sendikanın aktardığına göre, 4 ay içinde kuruluş süreci tamamlanamamasına rağmen, konfederasyonun kurulması için 11-12 Kasım 1995 tarihlerinde 28 sendikadan 500 delegenin katılımı ile Ankara'da "Konfederasyonlaşma Tüzük ve Kuruluş Kurultayı" yapılmıştır.

Kurultayda kabul edilen ve kararlaştırılan tüzük ile birlikte 8 Aralık 1995 tarihinde kuruluş dilekçesi İstanbul Valiliği'ne verilerek Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) kurulmuştur. KESK'in 1.Olağan Genel Kurulu ise 16-17-18 Ağustos 1996 tarihinde yapılmıştır. (Koç, C. ve Koç, Y., 2010)

3.4.5. TMMOB

Ülkemizin köklü sivil toplum kuruluşlarından biri olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği(TMMOB), Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'nden Cumhuriyet sonrasındaki ilk örgütlenmeler olan Mayıs 1926 yılında kurulan Türk Mühendisler Birliği ve Türk Yüksek Mühendisler Birliği ve 1927 tarihinde kurulan Türk Yüksek Mimarlar Birliği ile temellerini atmıştır(www.tmmob.org.tr, "TMMOB Kuruluş ve Amaç", Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

Meslek odası bugünkü tüzel kişiliğinin,7303 sayılı Yasa ve 66 ve 85 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle 6235 sayılı Yasayla kurulduğunu ve anayasanın 135.maddesinde belirtilen kamu niteliğinde bir meslek kuruluşu olduğunu belirtmiştir. Kuruluşunda 10 Odası ve yaklaşık olarak 8 bin üyesi bulunduğu aktarılan TMMOB'nin,2020 yılı itibari ile oda sayısı 24'e ve üye sayısı 598 bin 437'ye yükselmiştir. Meslek Odası bu odalara bağlı 213 Şube ve 50 İl/İlçe Koordinasyon Kurulu ile sürdüğünü ifade etmiştir. Oda, kendisine bağlı 108 farklı mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı disiplininden mezun mühendis, mimar ve şehir plancılarının üyeleri olduğunu aktarmaktadır.

Meslek odası, 6235 sayılı TMMOB Yasasının kabulünden sonra, 1. Genel Kurul 18-22 Ekim 1954 tarihleri arasında yaptığını aktarmaktadır ve bu Genel Kurul'da, TMMOB Tüzüğü kabul edilmiş ve Elektrik M.O., Gemi M.O., Harita ve Kadastro M.O., İnşaat M.O., Kimya M.O., Maden M.O., Makine M.O., Mimarlar O., Orman M.O., Ziraat M.O. kurulması kararı verilmiştir.

Genel Kurul sonrası kurulan odaların ve adların şu şekilde olduğu aktarılmaktadır: "Gemi Makinaları İşletme M.O. 1960, Şehir Plancıları O. 1968, Fizik M.O. 1970, Metalurji M.O. 1970, Meteoroloji M.O. 1970, Petrol M.O. 1970, Jeoloji M.O. 1974, İç Mimarlar O. 1976, Jeofizik M.O. 1986, Çevre M.O. 1992, Tekstil M.O. 1992, Peyzaj Mimarları O. 1994, Gıda M.O. 1996, Bilgisayar M.O. 2012".

TMMOB, uluslararası mesleki ve eylemsel işbirliği temelinde, Dünya Mühendislik Birlikleri Federasyonu ve Avrupa UIusal Mühendislik Birlikleri Federasyonu(FEANI) üyeliğinin bulunduğunu belirtmiştir.

Meslek kuruluşu amaçlarını, "-Günün gerek ve koşullarına ve mevcut olanaklara göre, yasa ve tüzük hükümleri içinde kalmak üzere, mühendis ve mimarları meslek kollarına ayırmak, meslek ve çalışma konuları aynı ya da birbirine yakın bulunan mühendis ve mimarlık grubu için Odalar kurmak. -Mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının ortak gereksinmelerini karşılamak, mesleki etkinlikleri kolaylaştırmak, mesleğin genel yararlara uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere, meslek disiplinini ve ahlakını korumak; kamunun ve ülkenin çıkarlarının korunmasında, yurdun doğal kaynaklarının bulunmasında, korunmasında ve işletilmesinde, çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunmasında, tarımsal ve sınai üretimin artırılmasında, ülkenin sanatsal ve teknik kalkınmasında gerekli

gördüğü tüm girişim ve etkinliklerde bulunmak. -Meslek ve çıkarları ile ilgili işlerde, resmi makamlar ve öteki kuruluşlar ile işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve önerilerde bulunmak, meslekle ilgili bütün mevzuatı, normları, bilimsel şartnameler, tip sözleşmeler ve bunlar gibi bütün bilimsel evrakı incelemek ve bunların değiştirilmesi, geliştirilmesi, ya da yeniden konulması yolunda önerilerde bulunmak." olarak açıklamıştır.

3.4.6. TTB

Türkiye'de hekimlerin sivil toplum kuruluşu olarak bilinen Türk Tabipleri Birliği 1953 yılında kurulmuştur. Mesleki birlik, 6023 sayılı yasal ile kammu kurumu niteliğinin bulunduğu ve ülkedeki hekimlerin %88'inin(100.000) üyesi olduğunu, hekim sayısının 100'ü aştığı 65 ilde yerel örgütlenmeye sahip olduğunu belirtmekte ve hükümetten yardım almadan, ana gelir kaynağını üye aidatlarıyla sağladığını ifade etmektedir(www.ttb.org.tr, "Türk Tabipleri Birliği; Nedir? Ne Yapar?", Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

Türk Tabipleri Birliği serbest çalışan hekimler için zorunlu üyelik koşulu olmakla birlikte, kamuda çalışan üyeler zorun olmayan üyelikler olduğu ve üyelerinin yarısını oluşturduğunu vurgulamaktadır. Üyelik aidatlarının ise Büyük Kongrece teklif edilerek, Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır.

Mesleki birlik, "Türkiye halkının sağlığını korumak, geliştirmek ve herkesin kolay ulaşabileceği kaliteli ve uygun maliyetli sağlık hizmeti için çalışmak, meslek ahlakını en iyi şekilde korumak, tıp eğitiminin her alanında söz söylemek, hekimlik mesleğinin çıkarını her platformda dile getirmek, mesleğin, üyelerinin maddi, manevi haklarını korumak için" kurulduğunu aktarmaktadır.

TTB, Türk Dış Hekimleri Birliği, Türk Eczacıları Birliği, Türk Veteriner Hekimler Birliği ile birlikte ulusak ölçekteki Sağlık Meslek Grubu'nun kurucu üyeleri arasındadır. Bununla birlikte sendikalar ile iletişim ve işbirliği içinde olduğunu söylemektedir.

TTB hekimlerin mesleki gelişimlerini, yeterliliklerini ve eğitimlerini takip ettiğini, tıp eğitiminin nitelik ve nicelik yönünden inceleyerek görüşünü dile getirdiği ve daha iyiye gitmesi için kamuoyu yaratmaya çalıştığını aktarmıştır. Sağlık Bakanlığı Merkezi Etik Kurulu "Tababet Uzmanlık Kurulu"nun ve Yüksek Sağlık Şurası'nın üyelerinden biri olan TTB, Tıpta Uzmanlık

Eğitimi için de görüşlerini bildirmekte ve hekimlik mesleği ile ilgili tutumunu her platformda ifade ettiğini dile getirmektedir.

TTB, mesleki haklar ve gelişimler için kamuoyu oluşturmakta, parlamento ve diğer kurum ve kuruluşları bilgilendirdiğini, Sağlık Bakanlığı, SSK gibi hekimlerin çalıştığı ve sağlık politikaları ve uygulamalarının belirlendiği kurumlarla da görüş alışverişi yaptığını bildirmektedir.

Mesleki birlik kurumlarla işbirlği toplantıları, raporlarla görüş bildirme ve yoğun çalışmalarıyla bazı somut kazanımlar sağladığını söylemekte ve nöbet ücretlerindeki kısmi iyileştirmeyi göstermektedir. Karşılıklı görüşmelerin sonuca ulaşmadığı durumlarda mesleki birlik, "Beyaz Yürüyüş" gibi eylemler gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.

TTB, uluslararası ölçekte Dünya Tabipler Birliği, Avrupa Tıp Eğitim Birliği, Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Tabip Birliklerinin oluşturduğu Forum'un üyesi olduğunu, toplantılara aktif katılım sağladığını belirtmektedir. Bununla birlikte mesleki birlik, Avrupa Uzmanlar Birliği(UEMS)'nin "assosiye", Pratisyenler Birliği'nin de gözlemci üyesidir.

3.4.7. KAMU SEN

Sendika resmi kaynakları, 1989 yılında Ankara'da sınırlı sayıda memurun aylarca süren fikir alışverişiyle Türkiye Kamu Çalışanları Kalkınma ve Dayanışma Vakfını(TÜRKAV) kurulduğunu, bununla birlikte kuruluş sürecinin vakıf temelli gerçekleşmesi nedeniyle ekonomik sorunları çözmek için yapılan fedakârlıklarla birlikte kuruluşun gerçekleştiğini aktarmaktadır(www.kamusen.org.tr, "Türkiye Kamu-Sen 16 Yaşında", Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

Ankara merkezli olmakla birlikte diğer illerde de yoğun bir program gerçekleştiği, illerde şubeler açıldığı, üyelikler yapıldığı da belirtilmektedir. Bu dönemde memurların vakfa olan ilgisiyle birlikte, kamu görevlilerinin izinsiz dernek kuramaması ve derneklere üye olamama sorunu da vurgulanmıştır.

Vakfın kuruluşundan, Mayıs 1989 yılından Haziran 1992 yılına kadar geçen 3 yıllık süre zarfında üye sayısını yüz bine ve Şube sayısını da 200'lere ulaştığı belirtilmiştir. Bu yıllarda sendikanın kamuoyunda kendini tanıtmaya çalıştığı, vakfın yayın organı olan Kamu

Çalışanları Dergisi'nde dönemin maliye bakanının "memurların sendikal örgütlenmesinin olması gerektiği"ni ifade eden açıklamalar yer aldığı aktarılmıştır.

90'lı yılların başında kamu çalışanları arasında sendikal örgütlenme çabaları olduğu aktarılarak, TÜRKAV yöneticilerinin de sendikal altyapının hazır olduğu ve sendikalaşma kararı aldığı ifade edilmektedir. Sonucunda ise 18 Haziran 1992 tarihinde 14 Hizmet kolunda sendikaların kurulduğu belirtilmiştir. Bu sendikalar; Türk Büro-Sen, Türk Eğitim-Sen, Türk Sağlık Sen, Türk Enerji-Sen, Türk İmar-Sen, Türk Tarım Orman-Sen, Türk Haber-Sen, Türk Ulaşım-Sen, Türk Yerel Hizmet-Sen, Türk Metal-Sen, Türk Maden-Sen, Türk Petrol-Sen, Türk Banka-Sen, Türk Gıda-Sen olmuştur.

Sendika 24 Haziran 1992'de kuruluş dilekçesini Valiliğe vererek Türkiye Kamu Çalışanları Konfederasyonu olarak kuruluşunu tamamlamıştır. Sendika kuruluş amacında iki önemli amaca dikkat çekmiştir. Bunlar: "Birincisi kamu çalışanlarının insanca yaşayacağı bir ücrete ulaşması, milli gelirin adil dağıtılması, demokratik hakların tüm toplum kesimleri ile birlikte memurlara da eşit şekilde kullandırılması, ikincisi ise, kamu'da istemediklerimizin söz sahibi olmaması için öncelik almak ve Türk Milletinin tüm değer yargılarına sahip çıkmak" olarak ifade edilmiştir.

3.4.8. MEMUR SEN

90'lı yıllarda kamu çalışanlarının sendikal yönelimlerinin bir sonucu da MEMUR-SEN'in kuruluşu olmuştur. Sendika resmi kaynakları, konfederasyonun kuruluşunun temellerinin, 14 Şubat 1992 tarihinde Eğitimciler Birliği Sendikası'nın kurulmasıyla atıldığını vurgulamaktadır. Eğitim Bir-Sen ardından Haber-Sen, Bem-Bir-Sen, Sağlık-Sen, Enerji Bir-Sen, Kamu Büro-Sen, Öz Büro-Sen ve Tok-Sen'in kuruluşunun gerçekleştirildiği ve Memur-Sen çatısı altında buluştuğu aktarılmıştır. Bu eklemlemeler ile birlikte konfederasyon 9 Haziran 1995'te kuruluşunu tamamlamıştır. (www.memursen.org.tr, "Tarihçe", Erişim Tarihi:20 Aralık,2021)

Konfederasyon ilk Olağan Genel Kurul'unu 18 Kasım 1995'te yaparken, Birinci Genel Kurulu'na sunulan faaliyet raporunda amaç ve ilkelerini şu şekilde ifade edilmiştir: "Memur-Sen Konfederasyonu üyesi sendikalar, manevi değerlere saygıyı, hak ve hukuk kaidelerine bağlılığı temin, çalışma barışını tesis etmeyi, adil ücret sistemini getirip alın terini

değerlendirmeyi, işveren bakanlıkların sorunlarının çözülmesi ile çalışma imkânı ve veriminin artırılması için her türlü gayreti sarf etmeyi ana gaye ittihaz etmiştir."

Sendika, Türkiye'de çalışma hayatının sorunlarının çözülmesi için Emek Platformu'nun kuruluş sürecinde önemli bir sorumluluk aldığını ve TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, KESK, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanları ile 27 Ocak 1999 tarihinde bir araya geldiğini belirtmektedir.

Sendika kaynakları, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'na göre yapılan üye sayısının tespitinde 2002 senesinde 41.871 olan üye sayısının, 26 Nisan 2008 tarihindeki III. Olağan Genel Kurul'a kadar 314.701 üye sayısına ulaştığı ifade edilmiştir. 2008 yılındaki toplu görüşmelere üç yetkili hizmet koluyla katıldığını aktaran sendika, 2009 senesinde üye sayısını 376,355'e, yetkili sendika sayısını dörde çıkarmış ve Toplu Görüşme Heyeti Başkanlığı üstlenmiştir.

Sendika sonraki senelerde de anayasa değişikliği ile gelen kamu görevlilerinin toplu sözleşme hakkına, hizmet kollarının çoğunda yetkili sendika haline gelerek katıldığının altını çizmektedir.

3.4.9. Diğer Demokratik Kitle Örgütleri ve STK'lar

1 Mayıs'a katılan toplumsal çeşitlilik, 1 Mayıs'ın tarihsel anlamının sınırlarının ötesine geçmiştir. 1 Mayıs yalnızca işçilerin ve çalışanların birlik, dayanışma ve mücadele günü olmanın dışında toplumun farklı kesimlerinin taleplerini dile getirdiği bir gün hüviyeti kazanmıştır.

1 Mayıs içinden çıktığı tarihsel çerçeve itibariyle; işçi mücadelelerinin sosyalist ve anarşist akımlarla ilgi duyduğu ve giderek siyasal bir nitelik kazandığı dönemden miras kalan bir şekilde bu akımların ilgisini üzerine çekmiştir. Fakat işçi mücadelelerin farklı eğilimleri her dönem içinde barındırdığını da not düşmek gerekmektedir. Türkiye 1 Mayıslarının farklı siyasal ve ideolojik eğilimlerin buluşturduğu ve bu eğilimlerce de eylemsel ya da sözel bir ilişki kurduğu görülmektedir.

Soğuk Savaş sonrasındaki yeni sosyal hareketleri de içine alan bir şekilde Türkiye 1 Mayısları, yerel derneklerden kimlik hareketlerine, geleneksel siyasal ve ideolojik akım,

hareket ve partilerden yeni sosyal hareketlere kadar geniş bir skalada demokratik kitle örgütlerinin toplandığı, buluştuğu ve taleplerini dile getirdiğini bir gün olmaktadır.

Sendika konfederasyonları ve meslek birliklerinin ulusal sağları ile birlikte, ülkenin metropolleri ve birçok kentinde gösteriler organize edilirken, yerel derneklerin, yerel STK'ların da yoğun bir ilgi gösterdiğini ve ülkenin genel sorunların için illerin ve yerellerin talepleri ve tepkilerinin de anlaşılmasını sağlamaktadır.

Türkiye 1 Mayıs'ının tarihsel ve sosyal evrimi de incelendiğinde artan toplumsal çeşitlilik göze çarpmaktadır. HAK-İŞ ve TÜRK-İŞ'in 1 Mayıs'ı alanlarda ve ortaklaşa kutlama kararları alması emek örgütleri açısından hem birlikteliği hemde etki gücünü büyütmüştür. Soğuk Savaş'tan kalan bir propaganda olarak öne sürülen 1 Mayıs'ın "komünist bayramı" olduğu nitelemesinin, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye sivil toplumu ve kuruluşlarının ortaklaşmasının önündeki bir engel olmaktan çıktığı görülmektedir. Sendikaların ve STK'ların açıklamalarında bu duruma yaptıkları vurgu, iletişimsel ve normatif anlamlandırmada ortaklaşmanın önemini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda farklı ideolojik ve siyasal görüşlerden STK'ların ortak bir anlamlandırmada buluşabilmesi, Türkiye sivil toplumunun normatif değişim için etkisini güçlendirmekte ve yer yer hükümetlerin sunacağı ispat ve argümanları terse çevirme imkanı sunmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları arasındaki ortaklaşmanın bir platform haline gelerek organizasyona dönüştüğü Emek Platformu'nun da bu süreçte etkinliği dikkat çekmektedir. Yukarıda aktarılan sendikalar ve meslek birlikleri dışında BASK, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Tüm işçi Emeklileri Derneği, Tüm BAĞ-KUR Emeklileri Derneği, Türkiye Barolar Birliği, Türk Tabipleri Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Eczacıları Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği, TÜRMOB platformun içinde yer almaktadır(Güvenç,2019,s.35). İsmi geçen sendikalar ve meslek birlikleri ile birlikte ülkedeki en önemli ve kitlesel konfederasyonların ve meslek birliklerinden oluşan bu platformun hem nicel anlamda hem de nitel anlamda ciddi bir potansiyeli barındırdığı anlaşılmakla birlikte 1 Mayıs özelinde de yaptıkları çalışmalarla 1 Mayıs'ın normatif değişiminde etkinlik gösterdikleri görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. NORMATİF DEĞİŞİM VE TÜRKİYE 1 MAYIS'I

Uluslararası sivil toplumun oluşumuna ve normatif değişim sürecindeki etkinliğine dair işaretleri veren ilk mücadelelerden biri işçi mücadeleleri ve STK'larıdır. Bu durum kapitalizmin küresel bir sistem olarak gelişmesiyle ve homojen şekilde olmasa da dünyanın birçok noktasında benzer etkilere sebep olmasıyla doğru orantılıdır(Hobsbawn,1999). Uluslararası işçi mücadeleleri ve örgütleri, 8 saatlik işgünü mücadelesini, yerel alanlardan uluslararası düzleme taşırken bu mücadele içeriği ve biçimi de giderek farklılaşmıştır.

8 saatlik işgünü için yapılan normatif etkinlikler ve eylemsellikler uluslararasılaşmış ve uluslararası STK'lar ile yeni anlamlandırmalar kazanmıştır. 1 Mayıs, 8 saatlik işgününün yerelden uluslararası sahneye kadar nitelik kazandığını, bu mücadelenin evrenselleşmesi çabasından işçi sınıfının birlik, mücadele ve dayanışma günü olarak içeriklenmesine giden normatif bir anlamlandırma sürecini barındırmaktadır.

Türkiye sosyo-ekonomik olarak her ne kadar dünya kapitalizmine görece geç eklemlenmiş bir ülke olsa da, adaptasyonunu görece hızlı bir biçimde geliştirebilmiştir(Ayaşlı,2014). Bu bakımdan hem sivil toplumun gelişimi açısından hem de emek mücadelesinin tarihselliği ile 1 Mayıs'ın Türkiye'ye yansımaları, uluslararası işçi mücadeleleri açısından zengin bir deneyim oluşturmaktadır.

Türkiye'de sivil toplumun en etkili ve görünür olduğu alanlardan biri emek eksenli hareketlerin verdiği mücadelelerdir. Emek hareketleri içinde, birçok toplumsal kesim kendi taleplerini dile getirebilmekte ve Türkiye'de normların oluşum sürecine müdahale edebilme olanağı bulabilmektedir. Bu bağlamda 1 Mayıslar sivil toplumların etkinliğini analiz etmek açısından oldukça önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. 1 Mayıs'ın tarihçesinde de görüldüğü gibi emek hareketinin yüz yılı aşkın bir birikimi vardır. Emek mücadelesinin başat aktörleri sivil toplumun önemli bir bileşeni olan sendikalar ve meslek örgütleri olmuştur.

21.yüzyıl yeni koşullar ve yeni bir tarihsel dönemin başlangıcı olurken, Türkiye sivil toplumunun 1 Mayıs mücadeleleri de tüm hızıyla sürmüştür ve 2009 yılında önemli bir normatif kazanım elde ederek 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması sağlanmıştır. Bu anlamıyla Türkiye 1 Mayıs'ının yasalaşması ve resmi tatil ilan edilmesi süreci yeni bir normun oluşumunu beraberinde getirmiştir.

Çalışmamız 2000-2009 yılları arasındaki bu normatif değişimde Türkiye sivil toplum kuruluşlarının etkinliği Richard Price'ın Kara Mayınlarına Karşı Uluslararası Mücadeleyi incelerken normatif değişimi teşvik etmek için kullandığı 4 tekniği ile incelenmektedir. Konunun üretimi, ağlar, aşılama ve Sokratik yöntem olmak üzere bu 4 teknik Türkiye sivil toplumunun normatif değişim mücadelesindeki etkinliğinde açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

4.1 Konunun Üretimi

Sivil toplumun ve onun özneleri olan sivil toplum kuruluşlarının kurumsallaştırmak istedikleri normları toplumun geniş kesimlerine ulaştırabilmesi, sorunsalı yaygınlaştırabilmesi normun konusunun üretilmesi anlamına gelmektedir(Price,1998,s.17).

Konunun üretiminde Türkiye 1 Mayıs mücadelesinde çeşitli farklı yollarım izlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye sivil toplum kuruluşları ve emek örgütleri konunun gündemleşmesi ve normatif üretiminde tarihsel bir sürekliliğe ve geleneğe sahiptir. Mitingler, toplumsal eylemlikler 20. Yüzyılın başlarından itibaren sıkça kullanılan yöntemler olmakla birlikte basın açıklamaları ve basın toplantıları da kullanılan yöntemler arasındadır. Sivil toplum kuruluşları ve emek örgütleri konunun üretiminde ve gündem haline gelmesinde dönemin siyasal atmosferi içindeki siyasal ve toplumsal sorunların ifade edilme alanı olarak 1 Mayıs'ı sembolleştirmiştir. 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması talebi dönemin siyasal ve toplumsal atmosferinin getirdiği taleplerle birlikte düşünülmüş ve deklare edilmiştir. Sivil toplum kuruluşları her 1 Mayıs öncesinde yaptıkları açıklamalar ile toplanacakları alanları ve yapacakları kutlamaları kamuoyuna sunmuşlardır. Yapılan açıklamalar medya ve basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuş ve Türkiye sivil toplumu tarafından da 1 Mayıs eylemselliklerine aşina olması sağlanmıştır.

Sivil toplum kuruluşları oluşturmak istedikleri normu veya normları gündem haline getirebilmesi için birçok yol ve yönteme sahiptir. Normun gündeme getirilmesi ve kurumsallaşma süreci onun tarihselliği ve sürekliliğiyle birlikte ele alınmalıdır. Türkiye'de 1 Mayıs'ın konu olarak gündeme getirilmesi için sivil toplum kuruluşlarının tarihsellik ve süreklilik gibi unsurları normatif değişim sürecinde barındırmışlardır.

Türkiye sivil toplumu, Türkiye'nin kuruluş süreci de dahil olmak üzere 1 Mayıs'la canlı bir ilişki kurmuştur. İşgal altında olunan ve Kurtuluş Savaşı verilen dönem de dahil olmak üzere

1 Mayıs kutlamaları gündemde olmuş, kimi zaman işgal kuvvetlerine rağmen kutlama girişimlerinde bulunulmuştur. Türkiye iktisadi tarihi açısından önemli bir eşik olan 1923 yılındaki İzmir İktisat Kongresi'nde 1 Mayıs Türkiye İşçilerinin Bayramı olarak benimsenmiş ayrıca tarım dışı işlerde çalışma süresinin 8 olması kabul edilmiştir. Her ne kadar Cumhuriyet sonrasındaki koşullar nedeniyle engellemelerle karşılaşılmış ve yasaklanmış olsa da kutlama kararlılığı bu dönemde de sürmüştür. 1926 ve 1975 yılları arasında açık 1 Mayıs kutlamalarına izin verilmemiş olsa da 1935'te 1 Mayıs Bahar Bayramı olarak kabul edilmiş fakat diğer tatil günleri gibi çalışanlara ücret ödenmemiştir(Aydın ve Çelik,2006:25-44).

1926-1975 arasındaki açık 1 Mayıs kutlamalarının olmamasıyla birlikte bu yıllar arasında da çeşitli şekillerde yukarıda değinildiği gibi 1 Mayıs güncelliğini korumuştur. 1975 yılındaki ilk yasal 1 Mayıs kutlamalarından sonra 1976'da ilk kitlesel ve büyük 1 Mayıs gerçekleştirilmiştir. 1977 ise 1 Mayıs tarihi açısından çarpıcı bir öneme sahiptir. 1977'de 37 kişinin Taksim Meydanı'nda hayatını kaybetmesi, bu tarihi olayın 1 Mayıs mücadelelerinde normatif anlamlandırılmasına yol açmıştır. 1978 kutlamalarından sonra 1979 ve 1980'de 1 Mayıslar engellenmiş ve 12 Eylül darbesi ile tamamen yasaklanmış ve genel tatil günü olmaktan çıkarılmıştır (Alkan,2011,s.25).

12 Eylül darbesi sonrasında ilk yasal gösteri girişimi 1 Mayıs 1988 yılında gerçekleşirken, işçi hareketi, emek hareketi ve sendikalarda da canlanma olmuştur. 1988 ve 89'da gösterilere izin verilmezken, 90-91 senelerinde 1 Mayıs fabrikalarda kutlanmış, 1992 ile birlikte sendikalar arası ortak kutlamalar yapılmış ve konfederasyonların ortak açıklaması işyerlerinde okunmuştur. Bu yılların önemli bir verisi olarak HAK-İŞ sendikasının tarihinde ilk kez 1 Mayıs kutlamalarına katılmasıdır. Bu yıllarda Memur hareketlerinin de yükselişe geçtiği gözlenmektedir. Tüm bu verilerle birlikte 1992-1999 yılları arasında 1 Mayıslar kitleselleşerek yaygınlaşmıştır (Aydın,2008:21-39).

1992 yılında 12 Eylül'den sonra ilk yasal 1 Mayıs mitingi, İstanbul Gaziosmanpaşa Meydanı'nda Sosyalist Parti tarafından düzenlenmiştir. 1993 yılında işçiler ve sivil toplumun farklı özneleri 1 Mayıs'ı meydanlarda kutlamaya kaldıkları yerden devam etmişlerdir. TÜRK-İŞ, 1 Mayıs'ı Abide-i hürriyet Meydanında düzenlediği bir mitingle kutlarken, TÜRK-İŞ genel merkez olarak tarihinde ilk kez 1 Mayıs'ı alanlarda kutlamıştır. DİSK ise Pendik Meydanı'nda düzenlenen bir mitingle 1 Mayıs kutlaması yapmıştır.

1994 yılı, emek örgütleri ve STK'ların birlikte 1 Mayıs kutlamalarını yaptığı bir yıl olmuştur. Oluşturulan Demokrasi Platformu'nda yer alan TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve ilerde KESK ismini alacak Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu İstanbul'da Abide-i Hürriyet Meydanı'nda ortak bir mitingle kutlama gerçekleştirilmiştir.

1995 yılında da 1 Mayıs Demokrasi Platformu'nun öncülüğünde ortak bir biçimde kutlanmıştır. Bu yılki ortak kutlamalarda HAK-İŞ yer almamıştır ve ortak mitingler İstanbul, İzmir, Mersin, Adana ve Ankara'da yapılmıştır (Aydın,2008: 21-39).

1996 yılında 90'lı yıllar en kitlesel 1 Mayıs'ı yapılmış ve yüzbinlerce insan 1 Mayıs kutlamaları için alanlara ve İstanbul'da Kadıköy Meydanı'na gitmiştir. Türk İş, DİSK, HAK-İŞ ve KESK tarafından düzenlenen miting kitlesel katılımla tamamlanırken yürüyüş başlamadan çıkan olaylar ve üç kişinin hayatını kaybetmesi sonrası Kadıköy yasal miting listesinden çıkarılmıştır. Daha sonraki yıllarda Taksim Meydanı'nda ısrarcı olunması üzerine Kadıköy Meydanı tekrar yasal mitingler için açılacaktır.

1997 yılında da ülkenin çeşitli illerinde işçiler 1 Mayıs için alanlara çıkmıştır. İstanbul, Ankara, Adana, Mersin, İzmir, Antalya, Denizli ve Uşak'ta yürüyüş ve mitingler düzenlenmiştir. TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK ortak bir 1 Mayıs kutlamasını organize etmiş ve merkezi miting İstanbul Çağlayan Meydanı'nda yapılmıştır.

1998 1 Mayıs'ında "Şimdi Demokrasi Zamanıdır" temel sloganı ile birlikte, demokrasi ve özgürlük talebi ve güvenli bir gelecek isteğinin dile getirildiği mitingler gerçekleştirilmiştir. 12 Eylül sonrasındaki en yaygın 1 Mayıs kutlamalardan biri olarak ve kimi kaynaklara göre en yaygını olarak tanımlanmaktadır. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK ve KESK tarafından İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Adana, Çanakkale, Diyarbakır, Malatya, Gaziantep ve Samsun başta olmak üzere pek çok ilde ve ilçede 1 Mayıs kutlanmıştır.

1999 yılı 1 Mayıs'ı sivil toplum kuruluşları arasındaki eylemsel ortaklaşmanın arttığı bir yıl olmuştur. İşçi ve memur konfederasyonları, meslek kuruluşları ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesiyle oluşan Emek Platformu tarafından kutlanmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Adana, Kocaeli, Lüleburgaz, Gebze, Eskişehir, İskenderun, Kayseri, Trabzon, Silifke ve Divriği'de mitingler düzenlenmiştir. Bu yılki 1 Mayıs'ın dikkat çeken yönü büyük kentler ve metropollerin yanı sıra işçilerin ve emeğiyle geçinenlerin yoğun olduğu ilçe merkezlerinde de mitingler düzenlenerek kutlamaların yapılmasıdır(Aydın,2008:21-39).

Tezimizin çalışma aralığı olan 21. Yüzyılın başından normun kurumsallaşmasına giden süreç olan 2000-2009 yılları analiz edildiğinde karşımıza yukarıdaki normatif tarihsellik ve süreklilik çıkmaktadır. Bu yıllarda 1 Mayıs'ın resmi tatil haline getirmek ve normun kurumsallaşmasını sağlamak için sivil toplum kuruluşları, basın yoluyla görüşlerini belirtmek, mitingler ve eylemler düzenlemek, STK'ların bulundukları toplumsal alan içindeki yaptıkları seminerler ve paneller, parlamento gibi devlet içi kanalların kullanılması olmak üzere çeşitli yol ve yöntemler izlediği gözlemlenmektedir.

1 Mayıslar Türkiye emek örgütleri ve STK'ları için o yılın güncel sorunları ile birlikte taleplerinin dile getirildiği toplumsal bir ifade alanı haline gelmiştir. 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve normatif kurumsallaşmanın gerçekleşmesi talebi ile birlikte, bu talebe dönemin sorunlarının ortaya çıkardığı talepler de eşlik etmiştir. Bu durum içselleşerek bir eylem biçim halini almış ve 1 Mayıslara yansımıştır. Konunun üretiminde ve gündemleşmesinde, 1 Mayıs'ın toplumun farklı kesimlerinin ifade alanı haline gelmesi, 1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşma süreci için oldukça kuvvetlendirici ve etkili bir durum hüviyeti kazanmıştır. 2000-2009 yılları arasındaki konunun üretimi süreci analiz edildiğinde yukarıdaki çıkarım somutluk kazanmaktadır.

İkinci milenyuma girilirken uluslararası sivil toplumunun küreselleşme kavramıyla birlikte ortak ağlar yarattığı ve yaygınlaştırdığı bir yıl olmuştur ve bu da Türkiye 1 Mayıs sürecine yansımıştır. 2000'li yılların ilk 1 Mayıs'ı milenyuma girişteki uluslararası protesto dalgasıyla da ilişkili olarak gelişmiştir. 3 Aralık 1999 tarihinde ABD'nin Seattle kentindeki protestoların uluslararası anlamda yankı bulması sonrasında 2000 yılının 16 Nisan günü Washington'da insanlığı işsizliğin, yoksulluğun pençesine ittiği söylemiyle küreselleşme politikalarına karşı gösteriler düzenlemiştir. Dünya emek örgütleri ve STK'lar da bu durumun etkisiyle 2000 1 Mayıs'ı için "Küresel Saldırıya Karşı Küresel Direniş" sloganını kullanmışlardır. Türkiye'de 1 Mayıs'ı kutlamak üzere bir araya gelen TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK ve KESK 1 Mayıs 2000 için temel sloganı "Küresel saldırıya karşı güç birliği" olarak benimsemişlerdi. İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Gaziantep, Diyarbakır, Mersin, Malatya, Tunceli'de düzenlenen mitinglerde çalışanlar sosyal adalet talebini dile getirerek iş güvencesi istemişlerdir(Çelik ve Aydın,2006).

2001 yılında 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı emek örgütleri ve STK'lar, Türkiye'nin 44 ilde mitinglerle kutlarken DİSK, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve KESK'in ortaklaşa düzenledikleri eylemsellikler dikkat çekmektedir. Mitingler dönemin sosyal ve siyasal sorunlarını da 1 Mayıs

talebiyle birleştirmiş ve "Yoksulluk ve Yolsuzluğa Hayır" sloganıyla ülke genelinde öne çıkmıştır.

2001 yılında Emek Platformu, dönem sözcüsünün TMMOB olduğu Başkanlar Kurulu Toplantısı sonrası yapılan basın açıklamasında "1 Mayıs'ın bu yıl ücretli izinli hale getirilmesini ve daha sonra da 12 Eylül 1980 öncesinde olduğu gibi genel tatiller içine alınmasını" talep ettiğini kamuoyunu deklare etmiştir. (Emek Platformu Belgeleri, Kaya Güvenç,2019, s.149)

2002 ve 2003 yıllarında da Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ) ve Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'nun (KESK) yanı sıra meslek odaları ve diğer emek örgütlerinin oluşturduğu "Emek Platformu"nun öncülüğünde ülkenin çeşitli yerlerinde gösteriler ve mitingler düzenlenmiştir(Aydın,2008:21-39). Bu gösterilerde KİT'lerin özelleştirilmesine karşı sloganlarla birlikte, çalışanların talepleri dile getirilmiş, uluslararası anlamda Filistin halkına destek veren sloganlar ile IMF karşıtı sloganlar mitinglerde dikkati çekmiştir(Güvenç,2019,s.173-181).

2004 yılında sendikaların öncülüğünde STK'lar farklı alanlarda olsa 1 Mayıs kutlamak için çabalarını sürdürmüştür. DİSK ve KESK tarihsel anlamı nedeniyle Taksim'de kutlama kararı almıştır ancak yapılan görüşmeler sonrasında izin alınamadığı için TÜRK-İŞ Şişli'de, DİSK ve KESK ise Fatih, Saraçhane'de kutlamıştır. Bununla birlikte ülkenin çeşitli yerlerinde talepler dile getirilerek 1 Mayıs kutlamaları gerçekleşmiştir. 1 Mayıs'ın normatif kabulünü isteyen STK'lar için Taksim'de kutlama kararı alınması normatif mücadelenin gidişatı için bir gösterge sunmuştur (Aydın,2008:21-39).

2004 yılında da dönem sözcüsünün Memur-Sen olduğu Emek Platformu yaptığı basın açıklamasında, "1 Mayıs Günü'nün Resmî Tatil ilan edilmesi için, TBMM Başkanlığı'na ortak taleplerini" ileteceklerini kamuoyuna deklare etmiştir. Emek Platformu bu yılki açıklamasında uluslararası alana dönük tavrını bildirmiş ve Irak ve Filistin'de yaşanan işgale karşı dayanışma çağrısında bulunmuştur(Güvenç,2019,s.252).

2005 yılında DİSK, KESK, Türk-İş ve Hak-İş'in de aralarında bulunduğu 1 Mayıs Tertip Komitesi'nce yeniden 1 Mayıs'a açılan Kadıköy İskele Meydanı'nda kutlanmıştır. Miting öncesi Taksim Kazancı Yokuşu'na hayatını kaybedenleri anmak için karafil bırakılmıştır. Kadıköy'deki kutlamalara 100 bin kişinin katıldığı dile getirilmektedir. Bununla birlikte

ülkenin metropollerinde ve illerinde kutlamalar yapılmıştır. Kutlamalarda özelleştirme karşıtı, "Fabrikamı seviyorum, sendikamı seviyorum" ve Irak işgali karşıtı "Irak işgaline son" dövizleriyle birlikte, demokrasi ve özgürlükler vurgusu taşıyan dövizler de taşınmıştır(Sabah, "1 Mayıs kutlandı",2005).

2006 yılında DİSK, KESK ve TÜRK-İŞ öncülüğünde sivil toplum kuruluşları 1 Mayıs kutlamaları bir önceki yıl gibi Kadıköy'de geniş katılımla gerçekleşmiştir. Miting öncesinde STK'lar Kazancı Yokuşu'na yürümüş ve burada DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, çalışanların kazanılmış haklarına yönelik müdahalenin olacağına düşündüğünü ve ortak mücadelenin gerekliliğini vurgulamıştır. Bununla birlikte Taksim Meydanı'nda hayatını kaybeden 37 kişinin faillerinin bulunmadığı ve 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanması gerektiği deklare edilmiştir. Kadıköy'deki mitingde ise Sosyal Sigortalar Yasası ve nükleer santral projeleri protesto edilirken "1 Mayıs'ın resmi tatil olması için yürüyoruz" yazılı döviz ve pankartlar taşınmış ve 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması dile getirilmiştir. İstanbul dışındaki illerde de kutlamalar gerçekleştirilmiştir (Hürriyet, "1 Mayıs yine olaylı", 2006).

2006 yılının 1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşması açısından dikkat çeken yönü TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç ve yönetim kurulu üyelerinden oluşan heyet, dönemin Çalışma ve Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu'na 1 Mayıs'ın resmi tatil olması önerisinde bulunmuştur. TÜRK-İŞ heyeti adına Kılıç,1 Mayıs'ın amacına uygun olarak kutlanması için çaba gösterdiklerini ve 1 Mayıs'ın işçilerin uygun çalışma koşullarına kavuşmak için verdiği mücadelelerin ardından kutlandığını bu nedenle de 1 Mayıs'ın tatil edilmesi ile ilgili öneri ve çalışma hayatının güncel ve genel sorunları içeren bir paketi bakana sundukları söylemiştir. Bakan Başesgioğlu da bu öneriyi Bakanlar Kurulu'nda değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Hürriyet, "1 Mayıs yine olaylı",2006).

Bu yıl, parlamentoda da 1 Mayıs'ın normatif kabulü gündemleşmiştir. CHP Grup Başkanvekili Haluk Koç, "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen ve 37 kişinin ölümüyle sonuçlanan 1977 1 Mayıs olaylarıyla ilgili meclis araştırması açılması gerektiğini belirtmiş, dünyada yaşanan küreselleşmenin 1 Mayıs'ı daha anlamlı hale getirdiğini ve 1 Mayıs'ın tatil ilan edilmesi için verilen yasa değişikliği teklifinin takipçisi olacaklarını deklare etmiştir(Hürriyet, "1 Mayıs yine olaylı", 2006).

2007 yılına gelindiğinde DİSK ve KESK'in öncülüğündeki STK'lar ile TÜRK-İŞ öncülüğündeki STK'lar İstanbul'da farklı alanlarda toplanma kararı almışlardır. DİSK ve

KESK, 1977'de 37 kişinin hayatını kaybettiği "Kanlı Mayıs"ın 30.yıldönümünde Taksim'de olacağını deklare ederken, TÜRK-İŞ, sivil toplumun 1 Mayıs kutlamalarından uzak kalmaması gerekçesiyle Kadıköy Meydanı'nda miting yapılacağını deklare etmiştir. KESK ve DİSK öncülüğündeki STK'ların kutlamalarına izin verilmezken, Valilik yaklaşık beş yüz kişişlik bir grubun Taksim'de 1 Mayıs açıklaması yapmasına izin vermiştir (Bianet, "Miting Kadıköy'de Akıllar Taksimdeydi", 2007).

DİSK Genel Başkanı Çelebi, Taksim'in yeniden 1 Mayıs alanı olduğunu ifade etmiştir. 15 bin kişinin katıldığı belirtilen ve TÜRK-İŞ öncülüğünde STK'ların Kadıköy'de gerçekleştirdiği kutlamada ise çalışanların sorunları ve 1 Mayıs'a ilişkin talepler dile getirilmiştir. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (TÜRK-İŞ) bağlı Petrol - İş, Tek Gıda İş, Deri -İş, Basın-İş, Kristal-İş, Yol-İş, Tezkoop-İş, Demiryol-İş, Liman-İş Türkiye Haber-İş ve Belediye-İş sendikalarının yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İlçe ve Gençlik örgütlenmeleri, Türkiye İşçi Partisi (TİP), Emek Partisi (EMEP), İşçi Kardeşliği Partisi, Uluslararası İşçi Dayanışması Derneği gibi parti siyasal hareketler bu yılki 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı Kadıköy'de kutlamıştır. Mitingde farklı toplumsal kesimler döviz ve pankartlarla taleplerini yansıtmışlardır(Bianet, "Miting Kadıköy'de Akıllar Taksimdeydi!", 2007).

1 Mayıs'ın normatif kabulüne ve kurumsallaşmasına giden süreçte 2008 yılının özel bir anlamı olduğunu belirtmek gerekir. 2000'li yılların başından itibaren giderek yaygınlık kazanan 1 Mayıs'ın gündemleşmesi, 2008 yılında yeni bir aşamaya ulaşmıştır. 2008 yılında 1 Mayıs, "Emek ve Dayanışma Günü" olarak kutlanması yasal bir şekilde kabul edilmiştir. Fakat resmi tatil olarak ilan edilmemiştir. Bu yıl bir önceki yıldan farklı olarak 8 Nisan'da DİSK, KESK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ ortak bir deklarasyonla, 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlama kararı almıştır. Daha sonra HAK-İŞ bu karardan çekildiğini bildirmiştir (Mazlumder, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu", 2008).

17 Nisan'da DİSK tarafından yapılan açıklamada, 15 Nisan 2008 tarihli DİSK Başkanlar Kurulunun toplandığı, TÜRK-İŞ ve KESK ile "Sosyal Adalet, Eşitlik, Bağımsızlık ve Demokrasi İçin 1 MAYIS 2008'de Omuz Omuzayız!" başlıklı bildiri ile 2008 1 Mayıs'ının İşçi Bayramı olarak Taksim'de kutlanması ve 1 Mayıs'ın resmi tatil olarak ilan edilmesi için TBMM ile gerekli diyalogların başlatılması kararlarının alındığı belirtilmiştir. 18 Nisan'da da benzer bir açıklama yinelenmiştir(Mazlumder, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu", 2008).

21 Nisan'da sendikalar yaptıkları açıklamada, Hükümet'in 1 Mayıs için hazırladığı tasarıyı "Malumun İlanı" olarak adlandırmış ve "Tatilsiz Bayram" ilan etme düşüncesini eleştirmiştir. 1 Mayıs'ın tescil edilmeye gerek duyulmayacak bir evrensel bir işçi bayramı olduğu dile getirilmiştir. Bu günde işçi sınıfı ve tüm emekçilerin demokratik hak ve taleplerini gündeme getirdikleri, birlik, dayanışma ve mücadele günü olan 1 Mayıs'ın, Afrika'dan Asya'ya, Latin Amerika'dan Avrupa'ya kadar 134 ülkede "İşçi Bayramı" olarak kutlandığı ve emekçilerin resmi izinli sayıldığı aktarılmıştır. Bu nedenle 1 Mayıs'ın resmi tatilli bir işçi bayramı olan tanınması ve ilan edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

23 Nisan'da yapılan açıklamanın ardından 30 Nisan'da TÜRK-İŞ, DİSK, KESK Genel Sekreterleri, üç konfederasyonun oluşturduğu 1 Mayıs Tertip Komitesi ve 1 Mayıs çalışmalarını konfederasyonlarla birlikte yürüten diğer kurumların yaptığı ortak deklarasyon ve basın açıklamasında, 1 Mayıs etkinliklerinin ve kutlamalarının hem ILO Sözleşmeleri hem de iç hukuk açısından sendikal faaliyet olarak tanımlandığı, milyonlarca insanın, STK'ların ve demokratik kitle örgütlerinin taleplerinin dile getirilmesi için 1 Mayıs'ı birlikte kutlama kararı alındığı belirtilmiştir. Bununla birlikte Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu üyesi TÜRK- İŞ, DİSK ve KESK'in 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı Taksim'de kutlamak isteğinde olduğu ve hazırlıkları bu çerçevede yürüttüğü deklare edilmiştir. Açıklamada 1 Mayıs'ın emek ve demokrasi şöleni şeklinde kutlanılmak istendiğini bu minvalde ETUC üyesi TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK ile birlikte meslek örgütleri olan TMMOB, TMMOB, TTB, eczacılar, diştabipleri, serbest muhasebeciler, demokratik kitle örgütleri, sivil toplum örgütleri, dergi platformları ve çevreci örgütlere kadar 57 kuruluşun bu süreçte yer aldığını ifade edilmiştir(Mazlumder, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu" , 2008).

Bir önceki yıldan farklı olarak 2008 yılında sendikalar ve sivil toplum kuruluşları ortaklaşma sağlama imkanı yakalamışlardır. 1 Mayıs'la normatif ilişki kuran sivil toplum kuruluşlarının Taksim çağrısı yaptığı görülmektedir. Bununla birlikte Taksim kararından çekilmeler olmuş fakat TÜRK-İŞ sendikasının tutumu önemli bir etken olarak yer almıştır. 2007 yılında farklı bir alanda kutlama çağrısı yaparak sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'ın normatif kabulündeki eylem birlikteliğinde bölünmeye neden olmuşken 2008 yılında "kutlamaların ya ortak yapılması veya ortaklaşılamadığı durumlarda da TÜRK-İŞ'in İstanbul için ayrı bir alan başvurusunda bulunmaması" kararı almıştır. Yasaklamalar sonrasında TÜRK-İŞ merkez yönetiminde de bölünme olmuştur. Merkez yönetimde yer alan Tek Gıda-İş ile Belediye-İş Taksim'e çıkma kararlarından vazgeçmezken, diğerleri ise (Demiryol-İş, Türk Metal-İş ve Tes-İş) Taksim alanı çağrılarından çekilmişlerdir. 2007 yılındaki bölünmenin

yaşanmaması 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması için diğer senelerdeki birikimlerin üstüne koyan bir sinerji yaratmıştır.

2008 yılındaki İstanbul Taksim Meydanı kutlamalara izin verilmezken, diğer illerde 1 Mayıs coşkusu yaşanmıştır. Sendikalar, meslek odaları, demokratik kitle örgütleri ve STK'ların 1 Mayıs'ın resmi tatil olması taleplerinin ise yaygınlaşmış ve gündemleşme yoğunluğu artmıştır(Mazlumder, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu", 2008).

2009 yılı 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşmasının yaşandığı bir yıldır. 2009 yılı Nisan'ında TBMM'ye verilen önerge sonrasında TBMM Genel Kurulu'nda 1 Mayıs "Emek ve Dayanışma Günü" adıyla resmi tatil olmasına ilişkin tasarı kabul edilmiştir ve 1 Mayıs'ın 1980 darbesi sonrasındaki resmi tatil olmaktan çıkarılıp(1981) yasaklanmasından sonra ilk kez resmi bayram olarak kabul edilmiştir. 1909'da Selanik'teki 1 Mayıs kutlamalarının 100.yıldönümünde Taksim'e makul bir sayıda insanın girişine izin verilmiştir. Taksim Meydanı'nda 5 binden fazla kişi 1 Mayıs kutlamalarına katılırken ülkenin çeşitli kentlerinde de 1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşması ve resmi tatil ilan edilmesi kutlanmıştır(Sendika.org, "Bu 1 Mayıs tüm sokakların Taksim'e çıkmasına umut oldu", 2009).

Sivil toplum kuruluşları 1 Mayıs'ı toplumsal ve siyasal sorunların gündeme getirilmesi ve emek hareketlerinin yanı sıra farklı toplumsal kesimlerin taleplerini dile getirebileceği bir toplumsal eylem gününe dönüştürmüşlerdir. Bu durum 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşmasının sınırlı bir sivil toplum tabanı veya sivil toplum kuruluşları tarafından sahiplenmesinin ötesine geçerek geniş kesimler tarafından sahiplenen bir gün alışkanlığı yaratmıştır. 1 Mayıs'ın bu tarzda bir normatif anlamlandırılması ve içeriklendirilmesinin genel kabül görmesinde 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması talepleri ile birlikte dönemin içeriğine uygun olarak ve çalışanların ve sivil toplumun taleplerini yansıtacak şekilde eylemsel ve söylemsel içerik üretilmesi olduğu görülmektedir.

1 Mayıs'ı sahiplenen işçi konfederasyonları ile ülkenin sivil toplum birikimine katkı sunan Mühendisler ve Mimarlar Odası, Tabibler Birliği, Barolar Birliği gibi meslek birlikleri yanında farklı siyasal ve sosyal fikirlere sahip sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'a gösterdikleri ilgi ve 1 Mayıs'ın duyurulmasında yaptıkları katkı da 1 Mayıs'ın gündemleşmesinde süreklilik oluşmasını sağlamıştır.

1 Mayıs'ın normatif değişiminin önemli bir parçası olan konunun gündemleşmesinde Türkiye 1 Mayıs'ı öncesinde yapılan basın açıklamaları ve toplantıları, iş yerleri ve sokak

çalışmaları, yapılan mitingler ile birlikte normatif değişimde incelediğimiz diğer tekniklerle de bütünlük içinde işlemektedir. Konunun gündemleşmesi, sivil toplumun oluşturduğu ulusal ve uluslararası ağlar ile birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Aynı zamanda normatif değişimdeki konunun üretiminde ve gündemleşmesinde aşılama yöntemi konunun görünürlüğünü ve gündemleşmesinde önemli bir kanal açmaktadır. Sokratik Yöntem ise doğrudan kanıt ve ispat yükünü tersine çevirerek konunun muhataplarını da işin içine sokarak ve sivil toplumun kanıt ve ispat yükünü rahatlatan bir çerçeve sunmaktadır. Fakat tüm bunlar konunun gündemleşmesinde ve üretiminde güçlü yol ve yöntemler oluşturulmadan uygulanmayacak tekniklerdir.

Yukarıdaki çerçeveden bakıldığında konunun üretiminde tarihsel sürekliliğin önemi de ortaya çıkmaktadır. 1 Mayıs'ın her sene gündemleşmesi ve bu anlamda sivil toplum kuruluşlarının gösterdiği irade ve etkinin de kümülatif olarak kendini göstermesine neden olmaktadır.

4.2. Ağlar

Sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim için mücadelede uyguladığı tekniklerden biri olarak düşünülen ağlar, yerel ve uluslararası aktörlerin kurduğu ulusal ve uluslararası ağlar ile birlikte hükümet içindeki ve hükümet dışındaki ağları kapsayan biçimde tanımlanabilmektedir. Normatif değişime yönelik geniş bir destek üretmek için akıllıca ağlar oluşturulmasını içermektedir. Kullanılan ağlar, normatif değişimin toplumsal tabanını oluştururken aynı zamanda farklı toplumsal alanların da normun kurumsallaşmasına yönelik eylemsel ve iletişim sürece katılımını sağlamaktadır(Price,1998,s.17).

Normatif değişim için incelenen tekniklerden biri olan ağlar, normatif değişim için mücadelenin yaygınlığının oluşturulabilmesi ve geniş bir destek üretilebilmesi için önemli bir temel sağlamaktadır. Konunun üretiminin ve gündemleşmesinin ölçeğinin belirlenmesinde de ağların genişliği ve yaygınlığı önemli bir kıstastır. Yerel aktörlerin uluslararası normları yerelleştirirken ağlar, uluslararası ağlar ve yerel ağlar arasındaki belirli bir koordinasyonu gerektirirken yerel aktörler uluslararası ağlardan ziyade ulusal ağlar üzerinden normatif değişimi tetiklemeyi tercih edebilmektedir.

1 Mayıs özelinde öne çıkan Türkiye sivil toplum kuruluşlarının ve emek hareketinin uluslararası ağlar ve kurumlarla kuruluşlarından itibaren ilişkilendiği ve kendisi uluslararası

sivil toplumun parçası olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Emek hareketinin ilk büyük konfederasyonu olan TÜRK-İŞ'in kuruluşundan itibaren görülen bu süreci diğer sendikal konfederasyonlar ve meslek birlikleri takip etmişlerdir. Bununla birlikte 1 Mayıs'ın normatif değişim ve kurumsallaşma sürecinde Türkiye sivil toplumu ve onların öznesi ve aktörü olarak STK'ları ulusal ağları ve kanalları öncelikli olarak tercih etmişlerdir. Bununla birlikte devlet içi kanallardan ve daha sınırlı olarak uluslararası ağlardan da faydalanmışlardır.

1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşma sürecinde öne çıkan DİSK, TÜRK-İŞ, KESK gibi konfederasyonlar, diğer sendikalar, meslek odaları, demokratik kitle örgütleri ve STK'lar ile kurdukları normatif ortaklaşma ile her bileşenin oluşturduğu organizasyonun ulusal ağlarını harekete geçirebilmişlerdir. Örneğin TMMOB, TTB,HAK-İŞ, KAMU-SEN, MEMUR-SEN ile birlikte diğer STK'ların 1 Mayıs'la ilişkilenme ve bu kutlamalara birleşik ya da ayrı biçimde katılmalarıyla normatif değişime yönelik üretim güçlenmiştir. TMMOB ve TTB örneğinde bu meslek birliklerinin 1 Mayıs'a yönelik çağrıları, açıklamaları, tertip komitelerine dahil olmalarını ülkenin çeşitli yerlerindeki 1 Mayıslara örgütlü biçimde katılmaları bu durumu açıklamaktadır.

1 Mayıs'ın normatif değişimi ve kurumsallaşması için Türkiye sivil toplumunun ve sivil toplum kuruluşlarının, birleşik bir şekilde hareket etmesini sağlayan ve önemli bir sivil toplum potansiyeli barındıran organizasyonunun Emek Platformu olduğunu anlaşılmaktadır. Emek Platformu 1 Mayıs'a dair yaptığı açıklamalar ve aldığı kararlarla Türkiye sivil toplumunun yönelimini ve etkinliğini belirlemede önemli bir işleve sahip olmuştur. Platform içinde ülkenin en güçlü sivil toplum kuruluşları ve emek örgütleri yer almaktadır: TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, KESK, Türkiye Kamu-Sen, Memur-Sen, BASK, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Tüm işçi Emeklileri Derneği, Tüm BAĞ-KUR Emeklileri Derneği, TMMOB, Türkiye Barolar Birliği, Türk Tabipleri Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Eczacıları Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği , TÜRMOB(Güvenç,2019,s.35).

Emek Platformu yalnızca 1 Mayıs gündemi etrafında değil, ülkenin farklı siyasal ve toplumsal sorunları hakkında da açıklamalarda bulunmuş ve emek hareketinin yönelimlerine dair birçok konuda fikir sahibi olmamızı sağlamıştır. Kaya Güvenç tarafından derlenen Emek Platformu Belgeleri isimli çalışmada, platformun çalışanların haklarının talep edilmesi ve çalışanlara ilişkin sorunların gündeme getirilmesi konusunda ortak bir mücadele zemini sağladığı görülmektedir. 1 Mayıs özelinde ise Emek Platformu, dönem sözcüleri eşliğinde 1

Mayıs'a dair taleplerini kamuoyuyla paylaşmış ve TBMM ile de çeşitli görüşmelerde bulunarak normatif bir basınç oluşturmak istemiştir.

Sendikaların yer yer alan konusunda görüş farklılıkları yaşadığı anlaşılmakla birlikte 1 Mayıs'ın iletişimsel ve eylemsel birlikteliği konusunda ortak tavır alışlar sergilediği de görülmektedir. Emek Platformu içindeki sendikaların ve meslek birliklerinin uluslararası düzeydeki sendikal ve mesleki birliklere üyeliklerinin oluşturduğu uluslararası ağlarla birlikte, Türkiye 1 Mayıs'ının ülke genelinde kutlanması ve gündemleşmesinde de sahip oldukları ulusal ağlar etkili olmuştur. Emek Platformu etrafında oluşan iletişimsel, söylemsel ve yer yer eylemsel ortaklaşmanın, 1 Mayıs'ın normatif anlamlandırılması ve resmi tatil ilan edilmesi için verilen normatif mücadeledeki etkinliği ortaya çıkmaktadır.

Emek Platformu etrafında bir araya gelen STK'lar 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşmasına dönük taleplerini devlet dışı ulusal ağlarla birlikte devlet içi ulusal ağları ve kanalları da kullanmaya çalışmışlardır. 2000-2009 yılları arasında 1 Mayıs'ın resmi tatil olması, normatif kabulü ve kurumsallaşması talebi dile getirilmiştir. 2001 yılında TMMOB'un dönem sözcülüğünde Emek Platformu Başkanlık Kurulu, 1 Mayıs'ın ücretli izin haline getirilmesini ve 12 Eylül 1980 öncesinde olduğu gibi genel tatiller içine alınmasını talep etmişlerdir. Keza dönem Sözcüsü Memur-Sen'in olduğu Emek Platformu Başkanlar Kurulu, 1 Mayıs 2004 kutlamaları ve diğer gündemleri görüşmek üzere yaptıkları toplantı sonrası, 1 Mayıs Günü'nün resmi tatil ilan edilmesi için TBMM Başkanlığı'na ortak taleplerini ileteceklerini kamuoyuna deklare etmişlerdir(Güvenç,2019,s.252). Benzer şekilde 20 Nisan 2006 tarihli Emek Platformu kamuoyu deklarasyonunda da 1 Mayıs'ın resmi tatil olması için alanlarda olunacağı bildirilmiştir(Güvenç,2019,s.341).

2006 yılında Emek Platformu'nun açıklamaları ve girişimleri ile birlikte TÜRK-İŞ heyetinin, 1 Mayıs'ın resmi tatil olması için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile yaptığı görüşme, 1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşma sürecine dair girişimlerin yoğunlaştığını göstermektedir.

1 Mayıs'ın normatif değişimine yönelik geniş destek üretme kanalları olarak parlamento STK'lar tarafından kullanılmış olmakla birlikte 2006 yılında yeni adımların atıldığı görülmektedir. 1 Mayıs'la ilgili yasa değişikliğinin meclise getirildiği CHP Grup Başkanvekili Haluk Koç tarafından dile getirilmiştir. Bununla birlikte hem tarihe "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen 1977 1 Mayıs olaylarının araştırılmaya açılması gerektiğine hem de 1 Mayıs'a ilişkin yasa değişikliği teklifinin takipçisi olunacağına vurgu yapılmıştır. Koç, dünyada yaşanan

küreselleşme sürecinin Türkiye'ye etkilerinin 1 Mayıs'ı daha anlamlı hale getirdiğini dile getirmiş ve emek üzerindeki tasarrufun derin açmazlara yol açtığını ileri sürmüştür (Hürriyet, 1 Mayıs yine olaylı, 2006).

Konfederasyonların ve sivil toplum kuruluşlarının devlet içi ve dışında oluşturduğu ağların ulusal boyutları kadar uluslararası boyutları da mevcuttur ki bunlar normun yerelleşmesi kavramıyla da belirli bir bağlama oturmaktadır. Normun yerelleşmesinin uluslararası ağlarını da oluşturmaktadır. Sendikaların ve STK'lar ILO sözleşmelerine yaptıkları atıflarla birlikte uluslararası sendikal üyeliklerine yaptıkları vurgular ve dayanışma açıklamaları bunu somut olarak kanıtlamaktadır. Yapılan açıklamalarda sendikaların Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu üyesi olması, üye olan diğer sendikaların ülkelerinde bu normun kabul edildiğine dair verilerin sunulması önemli bir ağ ve norm yerelleşmesi ilişkisi örneği sunmaktadır(Mazlumder, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu", 2008).

Emek hareketinin ağ yöntemini kullandığı diğer bir alan, uluslararası emek örgütleriyle birlikte yürüttüğü ortak gündem ve etkinliklerdir. 1999 yılında Seattle'da uluslararası protestoların küresel ölçekte ses getirmesi sonrasında, Nisan 2000 tarihinde Washington'da küreselleşme politikalarının insanlığı işsizliği ve yoksulluğun pençesine ittiği gerekçesiyle gelişen protestolarla dayanışmak için dünya emek örgütleri tarafından küresel saldırıya karşı küresel direniş sloganı kararlaştırılmıştır. Türkiye'deki emek hareketi bu kararlar doğrultusunda 2000 1 Mayıs'ın da temel sloganını "Küresel Saldırıya Karşı Küresel Direniş" olarak benimsemiştir. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK ve KESK'in 1 Mayıs 2000 yılında benimsediği bu slogan ve gündemleştirme ile İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Gaziantep, Diyarbakır, Mersin, Malatya, Tunceli ve diğer illerde kutlamalar gerçekleştirmiştir(Çelik ve Aydın,2006).

Emek Platformu'nda da 1 Mayıs özelinde de uluslararası ağlarla ortak hareket eden kimi eylemsellikler görülmüştür. 22 Ekim 2001 tarihinde Emek Platformu Başkanlar Kurulu Sonuç Bildirge 'sinde ICFTU(Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) tarafından "Küresel Eylem Günü" olarak ilan edilen 9 Kasım 2001 günü ICFTU üyesi dört konfederasyonun (TÜRK- İŞ, HAK-İŞ, DİSK ve KESK) uyarı mitingi gerçekleştireceği ve Emek Platformu'nca destekleneceği deklare edilmiştir. 2006 yılında da dönem sözcüsü KESK olan Emek Platformu, Avrupa Sosyal Şartı'na hükümetin koyduğu çekincelerin görüşüldüğü ve ardından kararlar alındığı toplantı sonrası Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye temsilcileriyle görüşüleceğini

kamuoyunu duyurmuştur. Bu iki örnek, 1 Mayıs dışında olmakla birlikte Türkiye sivil toplum kuruluşlarının farklı gündemler ışığında uluslararası ağlarla birlikte hareket ederek veya görüşmeler yaparak işbirliği gerçekleştirmeyi ve yararlanmayı ihmal etmediği anlaşılmaktadır.

Türkiye sivil toplum kuruluşları, 1 Mayıs'ı uluslararası bir norm olarak tanımlamakla birlikte gerek sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımları gerekse de ulusal ağlarla ulaştıkları potansiyel, 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşmasının oluşturulması sürecinde yerel/ulusal ağlar tercih etmelerini beraberinde getirmiştir ve bu yerel/ulusal ağların belirleyici önemi ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları, normatif mücadelenin uluslararası kısmını ağlar biçiminde olmasa da normatif aşılama kavramının içinde göreceğimiz şekilde daha sık kullanmışlardır. Normatif aşılama sürecinde uluslararası kurumlara ve sözleşmelere yapılan atıflar bu durumu kanıtlamaktadır.

4.3.Aşılama

Sivil toplumun normatif değişim mücadelesinde uyguladığı tekniklerden biri olan aşılama kavramı, normatif değişime yönelik destek üretiminin temellendirilmesi, normatif anlamlandırılması, iletişimsel süreçlerin oluşturulabilmesi, manipülatif ikna sürecinin gerçekleşebilmesi, diğer normlarla kurduğu soykütüksel ve dallanma ilişkisi bakımından oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir.

Richard Price aşılama teriminin normatif köklenme ve dallanma ile bilinçli manipülasyonun bir karışımı olduğunu ifade etmektedir. Normun gelişiminde önemli bir faktör olarak yeni normun, yerleşik normlarla iyi bir rezonansa girmesi gerekmektedir. Aşılama metoduyla yeni bir norm, mevcut normlarla kurduğu ilişkilerden kendi ikna alanını ve genişliğini sağlayabilmektedir. Aşılama terimi, bu bağlamıyla hem bir normatif soy kütük ve dallanmanın hem de bilinçli manipülasyon veya manipülatif iknanın parçasıdır. Tüm bu bağlamıyla normatif aşılama kavramı, sivil toplumun normatif değişimde normun toplumsal alandaki düşünsel temellenişinin zeminini hazırlamaktadır.

Türkiye sivil toplumu kuruluşlarının 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşma sürecinde normatif aşılama tekniğini oldukça zengin bir biçimde kullandığı görülmektedir. 1 Mayıs'ın hem diğer normlarla ilişkilenmesi ve kendine ikna alanı açması noktasında hem

normatif soy kütüksel ve dallanma ilişkisi kurması bakımından hem de manipülatif iknanın işlemesi ile aşılama oldukça önemli normatif değişim gücü sağlamıştır.

1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması için Türkiye sivil toplum kuruluşları ve emek örgütleri, 1 Mayıs'ın 12 Eylül darbesi sonrasında yasaklanması ve resmi bir tatil günü olmaktan çıkarılmasına çokça atıf yapmışlardır. Bu normatif manipülasyon açısından oldukça elverişli bir argüman oluşturmuştur. Bunun iki sebebi olduğunu söylemek mümkündür: Birincisi Soğuk Savaş sonrasında dünyadaki küreselleşme dalgasının yanı sıra demokratikleşme kavramının da yaygın bir kullanım kazanması ve ülkeler üzerinde daha etken bir baskı unsuruna dönüşmesidir. İkincisi Türkiye'de de bu dönemde siyasal atmosferde demokratikleşme ve normalleşme kavramlarına sıkça vurgu yapılması ve bu bağlamda 12 Eylül askeri darbesine yönelik sorgulayıcı ve eleştirel bir atmosferin oluşmasıdır.

1 Mayıs mücadelesi veren Türkiye STK'ları ve emek örgütleri, "12 Eylül hukuku" eleştirisiyle 12 Eylül'den mustarip olan diğer toplumsal kesimlerin de desteğini kazanmak istemiştir. 12 Eylül eleştirisi, hak ve özgürlüklerin önünün kapatıldığı bir rejim eleştirisi anlamı taşımaktadır. 2000-2009 yılları arasındaki siyasal atmosfer düşünüldüğünde 12 Eylül rejiminin sorgulandığı, bu dönemde askeri vesayet, sivilleşme ve normalleşme gibi kavramların yaygınlaştığı görülmektedir. Bu bakımdan 1 Mayıs'ın resmi tatil günü olmaktan çıkarılması ve yasaklanmasının 12 Eylül rejiminin bir devamı olduğu söylemi, manipülatif ikna ve normatif rezonans açısından oldukça değerli bir normatif anlamlandırma oluşturmuştur.

Gerek Emek Platformu gerekse de 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması mücadelesinde öne çıkan konfederasyonların yaptıkları açıklamalar ile 12 Eylül darbesine ve darbe sonrası gelen yasakların bir parçası olan 1 Mayıs yasağına atıf yaptığı görülmektedir. 1 Mayıs yasağının, daha genel bir hukuksal düzen olarak 12 Eylül hukukuyla özdeşleştirilerek normatif aşılamanın önemli bir örneğini sunmuşlardır.

Dönem sözcüsünün DİSK olduğu Emek Platformu Başkanlık Kurulu, 20 Eylül 2000 tarihinde yayınladığı uyarı bildirisinde hükümetin 12 Eylül hukukunun en anti-demokratik düzenlemelerini sürdürdüğü ve grev ertelemeleri yoluyla grev hakkını engellediğini dile getirmiştir. Açıklamada Sosyal Sigortalar Kurumu'nun çökertilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinde özelleştirmenin teşvik edildiği, özel bireysel emeklilik uygulamasıyla toplumsal dayanışmanın çökertilmek ve oluşturulacak fonlar ile uluslararası ve yerli tekelci sermayeye sunulmak istendiği ifade edilmiştir. 1 Mayıs özelinde ve değişen gündemlerle birlikte 12 Eylül hukuku göndermesi ve eleştirisi değişik biçimlerde devam etmiştir. Kimi zaman bu eleştirilerin

12 Eylül rejimi biçiminde ifade edildiği görülmektedir. 16 Eylül 2001 tarihli dönem sözcüsü TMMOB'un olduğu Emek Platformu bildirisinde, "1982 Anayasası 12 Eylül rejimiyle gerçekleştirilenleri sürekli hale getirebilmek, bu uygulamaları güvence altına almak için hazırlanmıştır" ifadeleri yer almaktadır.

2006 yılında 1 Mayıs öncesinde Emek Platformu tarafından yapılan çağrıda da demokratikleşme vurgusu ile birlikte 12 Eylül hukukuna atıf yapılmış ve 1 Mayıs'ın normatif kabulünün sağlanmamasının bu sürecin bir ürünü olduğunu altı çizilmiştir. Bununla birlikte bu durumun demokratik hukuk devletinin gerektirdiği köklü adımların atılmamasını beraberinde getirdiği ifade edilmiştir(Emek Platformu,20 Nisan 2006). 2006 yılında 1 Mayıs'ın resmi tatil olması talebinin güçlü bir şekilde dile getirildiğini tekrar not düşmek gerekir.

2008 yılında da 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşma için yoğun bir girişim ve mücadele yılı olurken, bu yılda da STK'lardan "12 Eylül'ün karanlık günlerinden kalan yasaklamalar ve baskılarla birlikte 1 Mayıs'ın toplumsal gerilimlerin yapay olarak yükseltildiği bir tarih haline getirildiği" vurgulanmıştır(DİSK,23 Nisan 2008).

1 Mayıs'ın normatif kabülü ve kurumsallaşmasının sağlandığı 2009 yılının 15 Nisan'ında da DİSK, KESK, TMMOB, TTB ve sendika ve meslek ve emek örgütleri yaptıkları açıklamada, "30 yıldır hükümetler 12 Eylül darbecilerinin yarattığı hukuka sadık kalarak 1 Mayısları yasaklamışlardır" ifadeleri yer almıştır"(Ntv, "Sendikalar Taksim'de:1 Mayıs'ta buradayız", 2009).

İç siyasetteki 12 Eylül rejimi eleştirileriyle birlikte Türkiye dış politikasında da AB ile müzakere sürecine girilmiş ve Kopenhag kriterlerine göre adımlar atılması yönünde ciddi bir beklenti oluşmuştur. Bu durum Avrupa Birliği üyelik kriterleri ve normlarının Türkiye gündeminde güncel bir yer tutmasını beraberinde getirmiştir. Hükümetin böyle bir süreçten geçiyor olması, sivil toplum kuruluşları ve emek örgütleri açısından normatif basınç fırsatı yaratmış ve çeşitli vesilelerle dile getirilmiştir. Avrupa Birliği ile birlikte Avrupa Sosyal Şartı gibi sosyal hakları geliştireceği düşünülen bir "şartnameyi" normatif aşılama için kullanılmıştır.

1 Mayıs'ın normatif değişim sürecinde yer alan sivil toplum aktörlerinin önemli bir bölümünü bünyesinde toplayan Emek Platformu, çeşitli gündemler ve siyasal-toplumsal sorunlar çerçevesinde Avrupa Birliği sürecine ve normlarına dönük açıklamalar yapmıştır. 2 Temmuz 2002 tarihinde ülkede yaşanan yönetim boşluğuna işaret ederek ülke dış politikasına da olumsuz bir biçimde yansıdığı ve bu çerçevede Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine olumsuz

bir şekilde etki ettiği vurgulamıştır. Ek olarak Kıbrıs'ın ve AGSP'nin [Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası] geleceği gibi konuların da bu süreçten nasibini aldığı ifade edilmiştir.

Emek Platformu'nun Avrupa Birliği'ne uyum sürecine bir başka atfında sendikal hareketin ve çalışanların güncel sorunlarının Avrupa Birliği uyum sürecinde, 2821 ve 2822 sayılı örgütlenme, toplu pazarlık, grev ve lokavta dair düzenlemelerin öne alınmasını isteyen taleplerinde kendini göstermektedir(Güvenç,2019, s.297-298).

Emek Platformu programında yer alan Avrupa Sosyal Şartı'nın onaylanmamış maddelerinin onaylanması talebi güncelliğini korumuştur. Platform tarafından TBMM Dış İşleri Komisyonu'nda tartışılarak Meclis Genel Kurulu'na sevk edildiği belirtilen Avrupa Sosyal Şartı'na ilişkin hükümetin koyduğu çekincelerin görüşülmek üzere toplanıldığı ve burada basın açıklaması, grup başkan vekilleriyle görüşme ve AB komisyon Türkiye temsilcileriyle görüşme kararı çıktığı belirtilmiştir(Güvenç,2019, s.347).

Dönem sözcüsü KESK ile birlikte Emek Platformu'nun kısa bir süre sonra yaptığı açıklamada ise Avrupa Sosyal Şartı'na çekince koyulması eleştirilmiştir. Açıklamada demokrasi ve insan hakları mücadelesinin önüne "ülke şartları"nın geçirilmemesi gerektiği belirtilmiş ve "Meclis Genel Kurulu'nda görüşülecek olan Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Konseyi'nin iki temel sözleşmesinden biri olarak, ilk haliyle, 1961 yılında kabul ettiği ve Türkiye'nin de 1988 yılında onayladığı bir anlaşma" olduğu ifade edilmiştir. 1999 yılında bazı maddeler eklenerek genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş(Revize Edilmiş) Sosyal Şart olarak adlandırılan Avrupa Sosyal Şartı'nın Avrupa Birliği mevzuatının bir parçası olduğu ve Avrupa Anayasası'nın bir eki niteliğini barındırdığı vurgulanmıştır. Avrupa Sosyal Şartı'nın, çalışanların temel ekonomik ve sosyal hakları konusunda ILO sözleşmelerinden de daha kapsamlı düzenlemeler olduğu, toplumun geniş kesimlerinin temel haklarının korunması ve geliştirilmesi ve yoksulluğa karşı korumayı amaçlayan maddelerinin hükümet için bağlayıcı olması gerektiği dile getirilmiştir. Açıklamalar, çekincelere karşı eleştiriler devam etmiş ve "düşük statülü yurttaşlık" yaratılmak istendiği ifade edilerek, çalışanların temel ekonomik ve sosyal haklarının tanınması için çekincelerin kaldırılması istenmiştir(Güvenç,2019,s.348-349).

2008 yılında 1 Mayıs'ın normatif kurumsallaşması ve normun kurumsal oluşumu sağlanması için ciddi adımların atıldığı bu süreçte, dönemin Başbakan Yardımcısı Çiçek, 1 Mayıs'ın "Emek ve Dayanışma Günü" olarak kutlanmasına ilişkin kararın imzaya açıldığını fakat resmi tatil olmasını arzu etmediklerini söylemiştir. Çiçek'in arzu etmeme nedenini ekonomik gerekçelerle açıklamasına karşın DİSK, 1 Mayıs'ın kara günlerin, darbelerin,

demokrasinin rafa kalktığı dönemlerin mirası olarak tarihte yer aldığını, önerisi ve beklentisinin 1 Mayıs'ın bu kara günlerden kurtulmanın, demokratikleşmenin, barışın ve demokrasi dışı arayışları mahkum etmenin bir tarihi olmasını gerektiğini ifade etmiştir. Keza DİSK, TÜRK-İŞ ve KESK'in oluşturduğu 1 Mayıs Tertip Komitesi, 1 Mayıs'ın uluslararası bir işçi bayramı olarak dünyadaki yaygınlığına vurgu yaparken, "çok sözü edilen 23 AB ülkesinde ve ABD'de" de 1 Mayıs'ın bayram ve tatil günü olduğunu dile getirmeleri, uluslararası normatif süreçler üzerinden normatif aşılamanın örneklerinden birini sunmaktadır(Mazlumder, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu", 2008).

STK'lar ve emek örgütleri, anayasaya yaptıkları atıflarla birlikte onunla eşdeğer kategoride olan uluslararası sözleşmeler ile de normatif basınç oluşturmak istemişlerdir. Anayasanın çeşitli maddeleriyle birlikte 1 Mayıs kutlamalarına alan açılmak istenmişken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmesine yapılan atıflarla 1 Mayıs'ın bir hak ve uluslararası norm olduğuna dikkat çekmişlerdir.

1 Mayıs'ın resmi tatil ilan edilmesi için verilen normatif değişim mücadelesinin 8 saatlik işgünü için verilen normatif mücadele süreci içinden geliştiği yukarıda da aktarılmıştır. Bu anlamıyla 1 Mayıs'ın resmi tatil ilan edilmesinin norm mücadelesinin içinden çıkan bir norm olduğunu ifade etmek gerekir. 8 saatlik işgünü mücadelesi, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak normatif anlamlandırılmış ve yeni bir uluslararası norm oluşturulmuş ve kurumsallaştırılmıştır.

Uluslararası işçi örgütleri ve hareketlerinin 8 saatlik işgünü mücadelesinin uluslararası meşruluk kazanmasını ve normlaşmasını sağlamasında Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO) de etkili bir uluslararası normatif basınç rolü görmüştür. ILO, yerel aktörlere hem 8 saatlik işgününü hem de 1 Mayıs'ın resmi olarak kabulüne dönük normatif mücadelesinde uluslararası bir sözleşmeyle tanınması nedeniyle önemli bir temel sağlamıştır. STK'lar ve emek örgütleri, ILO sözleşmesini hatırlatarak hem 1 Mayıs'ın kabulünü hem de kutlamaların uluslararası bir norm olduğunu hatırlatmışlardır. Normatif dallanmanın örneklerinden biri olan bu durum, normun diğer normlarla olan rezonansı ve normun yerelleşmesi kavramıyla ilintilidir.

Yalnızca 1 Mayıs gündemiyle sınırlı kalmayan ILO atıfları, bu kuruluşun emek hareketi ve emek gündemi için önemi göstermektedir. STK'ların ve emek örgütlerinin ILO sözleşmesine düzenli aralıklarla atıf yaptıkları görülmektedir. Sendikaların ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya geldiği ve birleşik bir emek hareketi haline gelen Emek Platformu, 4 Şubat 2000 tarihinde hükümetin kamu çalışanlarının toplu sözleşme ve grev haklarının önündeki engelleri

kaldırmasını ve sendikal hakları ILO sözleşmesine ve yetkili organ kararlarına uygun biçimde düzenlenmesini istemiştir.

14 Nisan 2000 tarihinde de benzer şekilde ILO sözleşmelerindeki sendikal hak ve özgürlüklere atıf yapılmış ve bu hak ve özgürlüklerin olmamasının mevcut sorunlara kaynaklık ettiği belirtilmiştir. Tüm çalışanların ve kamu çalışanlarının demokratik mücadelesinin desteklendiği belirtilmiştir. 17 Mayıs ve 13 Haziran'daki açıklamalarla bu konudaki kararlı gündemleştirme isteği sürmüş, toplu sözleşme ve grev haklarının ILO sözleşmeleri ve yetkili organ kararlarında tanındığı ve buna uygun şekilde yasaların düzenlenmesi gerektiği deklare edilmiştir. 7 Ağustos'ta da ILO normlarının eksiksiz uygulanmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır(Güvenç,2019).

Bu açıklamaları 17 Ekim ve 29 Kasım 2000 ve 9 Ocak ve 2001'deki benzer atıf ve hatırlatmalar takip etmiştir. Kamu çalışanlarının toplu sözleşme ve grev hakkından, çalışanların genel sorunları ve haklarına kadar geniş bir skalada ILO sözleşmesi ve yetkili organ kararları sürekli hatırlatılmış ve bunlara uyulması konusunda normatif bir basınç oluşturulmak istenmiştir. Bu açıklamalar 1 Mayıs öncesinde de yapılmış ve sendikal haklara saygı gösterilmesi gerektiği deklare edilmiştir. Ülke gündemine göre değişkenlik göstermekle birlikte ILO'nun uluslararası sözleşme niteliğiyle birlikte çalışma mevzuatının bu sözleşmeyle uyumlu hale getirilmesi, temel talepler arasında yerini almıştır. 13 Mart 2001 tarihli ekonomik krizleri önleminin yolları sayılırken ILO sözleşmesine uyumlu hale gelmiş çalışma mevzuatı demokratikleşme paketinin önemli bir maddesi olarak düşünülmüştür(Güvenç,2019).

Emek Platformu, ILO normlarına uygun düzenlemeler yapılmasını çalışanların haklarının tanınması doğrultusundaki temel bir talep olarak Emek Platformu programına eklemiştir.28 Mart 2001 tarihli bu temel atıfla birlikte Emek Platformu açısından ILO normları, uluslararası normlar üzerinden normatif aşılamanın temel bir aracı haline gelmiştir. Bu tarihten sonra da aralıklarla ve çeşitli gündemler eşliğinde ILO'ya atıflar mevcuttur. (26 Eylül 2002-25 Eylül 2006) 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşmasına dönük girişimlerin yoğunlaştığı 2008 yılında da "1 Mayıs etkinlikleri düzenlemek hem ILO Sözleşmeleri hem de iç hukukumuz açısından sendikal faaliyet olarak tanımlanmaktadır. Sendikal faaliyetler de izne tabi değildir." açıklaması yapılarak uluslararası bir sözleşme olarak ILO'nun maddelerine uyulması kapsamında ele alınması istenmiştir(Mazlumder, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu" , 2008). Bu bağlamda 1 Mayıs'ın değerlendirilerek normatif kabulü ve kurumsallaşması talep edilmiştir.

Uluslararası sivil toplum kuruluşları ve emek örgütleri için uluslararası çalışma örgütü hem normatif değişim için mücadele alanı iken hem de normun yerelleşmesi için önemli bir normatif zorlama yaratmaktadır. ILO'nun uluslararası sözleşme niteliği ve Türkiye hukuk hiyerarşisindeki yeri sebebiyle oldukça değerli bir normatif basınç oluşturmaktadır. 1 Mayıs mücadelesinde öne çıkan Türkiye sivil toplum kuruluşları ve sendikaları 1 Mayıs öncesi ve sonrasında yaptıkları açıklamalarda ve basın toplantılarında ILO sözleşmelerine, 1 Mayıs'ın resmi tatil ilan edilmesinin evrensel bir hak ve 1 Mayıs'ın kutlanmasının da sendikal faaliyet olduğunu dile getirmiştir.

4.4.Sokratik Yöntem

Richard Price'ın normatif değişimi teşvik etmek için incelediği dördüncü teknik, Sokratik yöntemdir. Price, Sokratik yöntem ile fayda ve ispat yükünü tersine çevirmeyi ve yerel politikanın araçsal ihtiyaçları nedeniyle yeni norma politik meşruluk alanı açılmasını içeren bir kavramsal çerçeveyi kullanmaktadır.

Price'ın kullandığı biçimiyle de Sokratik Yöntem, kurumsallaşması ve kabulü istenen normun, yalnızca sivil toplumun değil, karşı aktör olarak devletin de çıkarına olduğu ve politik meşruluk alanını genişletebileceği, bu durumun normatif değişimde sivil toplumun üzerindeki kanıt ve ispat yükünün tersine çevrilmesi ile gerçekleşen bir tekniktir. Herhangi bir siyasetçinin yada hükümetin norma yönelik olumlu yaklaşımları, sivil toplum aktörleri tarafından normun politik meşruluk alanına dair kanıt ve ispatlarını güçlendirici etkide bulunabilmektedir.

Türkiye sivil toplum kuruluşları ve emek örgütlerinin 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması sürecinde normatif değişimdeki kanıt ve ispat yüklerini tersine çevirecek ve politikanın araçsal ihtiyaçları ile açılan meşruluk alanları vardır. Normatif aşılama üzerinden incelendiği gibi dönemin siyasal atmosferi, 12 Eylül darbesinin sorgulanması ve tartışılması, sivilleşme, demokratikleşme, normalleşme ve Avrupa Birliği süreci de sivil toplum aktörlerinin elini güçlendirmiş ve Sokratik yöntem ile normun haklı çıkarılmasında etkili bir temel sağlamıştır. Konulardaki benzerliklerle birlikte teknikleri ayırıcı yönü bir tanesini sivil toplum aktörleri tarafından aşılama ile norma meşruluk kazandırılmasıyken Sokratik Yöntem'de sivil toplum aktörleri yerel aktörlerin içinde araçsal ihtiyaçlarını yeni norma politik meşruluk alanı açmak için kullanmasıyla oluşmaktadır.

Bu Sokratik Yöntem tarzı, sendikaların yaptıkları açıklamalar, miting konuşmaları ve alan çalışmaları için astıkları afişlere yansımıştır. Normatif aşılama tekniğini incelerken belgeleri sunulan bir biçimde Emek Platformu, 12 Eylül darbesi ile gelen sosyal ve siyasal düzenlemeleri işaret ederek 12 Eylül hukuku ve rejimi kavramlarını kullanmıştır. Bu kavramlar, 12 Eylül darbesi sonrasında gelen yasaklamaları ve siyasal-toplumsal özgürlüklerin kısıtlanmasını ifade etmektedir. Bu yasaklama ve kısımlamalar arasında 1 Mayıs kutlamaları ve 1 Mayıs'ın genel tatiller arasından çıkarılması da vardır. Bu açıklamaların hükümetin, 12 Eylül'e dönük eleştirileri ile birleştiğini sivil toplum kuruluşların ispat ve kanıt yükünü tersine çevirmesi ve norma politik meşruluk alanı kazanmasını sağladığı görülmektedir.

STK'lar ve emek örgütleri, 12 Eylül darbesine eleştirel yaklaşan ve demokratikleşme söyleminde bulunan hükümete, 12 Eylül hukuku söylemi ve eleştirileriyle normatif bir basınç oluşturmuştur. 12 Eylül eleştirileriyle birleşen ve normatif dallanma özelliği de gösteren demokratikleşme kavramı da STK'ların yoğun olarak kullandığı bir Sokratik atıf haline gelmiştir. 1 Mayıs'ın bu anlamıyla 12 Eylül hukukuna karşı demokratik bir gösterge olarak kabul edileceği açıklamalarda vurgulanmıştır.

2000-2009 yılları arasında 1 Mayıs'ın normatif değişimi için girişimde bulunan STK'lar ve emek örgütlerinin temel taleplerinden biri olan demokratikleşme de bu tarihsel dönemin siyassal atmosferinde kendisine geniş bir şekilde yer bulmuştur. Hükümetin 12 Eylül eleştiri ile birlikte demokratikleşme kavramı da bu dönemde yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Bu yıllar arasında sivil toplum kuruluşları ve emek örgütlerinin kanıt ve ispat yükünü tersine çevirmesini sağlayan gelişmelerden birisinin de Avrupa Birliği ile olan müzakere sürece olmuştur. Normatif aşılamada görüldüğü gibi 1 Mayıs için normatif girişimde bulunan STK'lar ve emek örgütleri Avrupa Birliği normlarına ve özellikle Avrupa Sosyal Şartı'na bolca atıf yapmışlar ve taleplerini bu eksende periyodik olarak ve ısrarla dile getirmişlerdir. Bu atıflarda AB ülkelerindeki sosyal ve ekonomik hakların Türkiye'ye uyumlu hale getirilmesi ile birlikte Avrupa Sosyal Şartı'na konan çekincelerin de düzeltilmesi ve Avrupa standartlarında sosyal ve ekonomik haklar talebi yükseltilmiştir.

2000 ve 2001 yıllarındaki siyasal ve ekonomik sorunların AB sürecini etkileyeceğine vurgu yapılmıştır. 2002 yılıyla birlikte ise özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarında genel seçin beyannamesinde demokratikleşme, Avrupa Birliği'ne tam üyelik ve Kopenhag kriterleri yerini almıştır(Akparti.org.tr, 3 Kasım 2002 Genel Seçim Beyannamesi 2002). Partinin kalkınma ve demokratikleşme programında da demokratikleşme ve sivilleşme kavramlarına yer

verilmiştir. Avrupa Birliği ile ilişkilerde Birliğin öteki taahhütlerin bir an önce sağlanacağı belirtilmiştir (Tbmm.org, Ak Parti Kalkınma ve Demokratikleşme Programı).

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümet programlarında da demokratikleşme ve Avrupa Birliği Kopenhag siyasi kriterlerine uyum sağlanacağı yer almıştır. 59. Hükümet programında(14.03.2003-29.08.2007) demokratikleşme vurgusu yer almış, ülke hukukunun evrensel hukuk ilkelerine uygun hale geleceği ve temel hak ve özgürlükler rejimi olarak evrensel standartlara çıkarılacağı vurgulanmıştır(Bozan,2018,s.176). 60. Hükümet programında(29.08.2007-06.07.2011) ise temel hak ve özgürlükler konusunda ülkenin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde belirtilen esaslara uyulacağı belirtilmiş, özellikle Kopenhag siyasi kriterlerine tam uyum sağlanacağına dikkat çekilmiş, demokrasinin ve hukuk devletinin nihai amacının temel hak ve özgürlükleri güvence altına almak olduğu ifade edilmiştir(Bozan,2018,s.176).

Hükümet cephesinde demokratikleşmeye olan vurgular, Emek Platformu'nun ve STK'ların da 2000 yılından itibaren açıklamalarında yer bulmuştur. Demokratikleşme talebi 17 Mayıs 2000, 9 Ocak 2001, 13 Mart 2001,28 Mart 2001, 16 Temmuz 2001, 15 Kasım 2001, 16 Ocak 2002, 1 Mayıs 2002, 26 Eylül 2002, 3 Ocak 2003, 30 Eylül 2003, 20 Nisan 2006 tarihlerindeki Emek Platformu kamuoyu açıklamalarında yerini almıştır. 1 Mayıs'a ilişkin yapılan 1 Mayıs 2002 ve 20 Nisan 2006 yıllarındaki açıklamaların dikkat çekici yönü "Her alanda tam demokratikleşme sağlanmalı" talebinin yerini almasıdır. Demokratikleşmenin temel bir talep olarak düşülmesi ve 1 Mayıs'ı ele alış biçiminin demokratikleşmeyle ilişkisinin kurulmasıdır(Güvenç,2019).

Nitekim bu siyasal atmosfer sonucunda 1 Mayıs'ın normatif kabulüne yönelik girişimlerin yoğunlaştığı 2006 yılında hükümet cephesinden de 1 Mayıs'a yönelik olumlu açıklamaları beraberinde getirmiştir. Bülenç Arınç, 1 Mayıs'ın tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de en belirgin dayanışma sembollerinden biri olduğunu dile getirmiş ve çalışanların sendikal hakları ve insanca yaşama mücadeleleri açısından büyük önem taşıdığını belirtmiştir(Tbmm,"1 Mayıs İşçi Bayramı", 2006). Açıklamada, ülkenin ve demokrasinin kalkınmasının, çalışma hayatının içinde bulunduğu koşullarla doğru orantılı olduğunu ifade etmesi, 1 Mayıs'ın normatif haklılığı ve politik meşruluk alanı için kanıt ve ispat yükünü tersinden işletecek bir süreç olmuştur. STK'lar ve emek örgütleri açısından normatif bir basınç yaratma imkanı sağlamıştır.

1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşmasının girişimlerinin yoğunlaştığı 2007,2008 ve kurumsallaşmanın gerçekleştiği 2009 yılında da STK'lar, demokratikleşme ile 1 Mayıs arasındaki ilişkiyi kurmuşlardır.(15 Nisan 2009) Bu durum, tez kapsamında STK'ların algılayış biçimindeki farklılık nedeniyle üzerinde durmadığımız fakat 1 Mayıs'ın normatif değişimi için verilen mücadelede 1 Mayıslarda yaşanan toplumsal olayların 1 Mayıs'a dönük anti demokratik bir algı yaratmasının önüne geçilmesi için oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Böylece hem yerel politikanın araçsal meşruluğu ile kesişen bir bağlam oluşmuş hem de 1 Mayıs ile demokratikleşme algısı birleştirilerek kanıt ve ispat yükü tersine çevrilmiştir.

İç politikada 12 Eylül üzerinden eleştiriler, dış politikadaki AB uyum sürecine dair Kopenhag siyasi kriterleri ile birleşince demokratikleşme iç ve dış normatif basıncın kesişme noktası olarak normatif dallanma yaratmıştır. Bu durum STK'lar ve emek örgütleri açısından oldukça avantajlı bir konjonktürün oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Sokratik Yöntem'in özü denilebilecek ispat ve kanıt yükünün tersine çevrilmesi, Türkiye sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim mücadelesinde biri toplumsal taban ve ideolojik eğilimlere dönük algıda diğeri doğrudan 1 Mayıs'ın algılanış biçiminde olmak üzere iki farklı noktada STK'ların sağladığı iletişimsel ve eylemsel ortaklıkla sağlanmıştır.

1 Mayıs mücadelelerinde uluslararası anlamda da bakıldığında her ne kadar sivil toplum hareketleri olarak ifade edilmesi mümkünse de 1 Mayıs'la ilişkilenen politik akımlar dönemin sol düşünce hareketleri olmuştur. Bu nedenle 1 Mayıs'ın tüm dünya işçilerinin ve çalışanlarının emek günü olarak ele alınmasında emek örgütlerinin önüne kimi zorluklar çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi 1 Mayıs'ın siyasal sosyolojisi ile ilgiliyken diğeri 1 Mayıs'ı algılanış biçimine dair bir zorluktur.

Emek örgütleri arasındaki politik farklılıkların 1 Mayıs'ın önüne geçirilmesi ve yalnızca "sol" bir tabanla ilişkilendirilmesi sıkça kullanılan bir karşı argüman haline gelmiştir. Türkiye sivil toplum kuruluşları ve emek örgütlerinin, farklı politik akımlara yakınlıklarıyla birlikte 1 Mayıs'a ilişkin geliştirdikleri ortak bir sahiplenmenin bu durumun bir engel olmaktan çıkmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, DİSK, KESK, HAK-İŞ ve TÜRK-İŞ'in kurdukları Emek Platformu, ortak açıklamaları, farklı yerlerde olsa da 1 Mayıs'ı sahiplenme ve kutlama kararlılığı ispat ve kanıt yükünü tersine çevirmiştir.

Türkiye 1 Mayıs'ının kanıt ve ispat yükünün tersine çevrilmesinde önemli bir diğer aşama da yukarıdaki ilişkilendirmenin söylemsel bir biçiminin tersine çevrilmesi ile gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş propagandası olarak ifade edilebilecek 1 Mayıs'ın "komünist bayramı" olduğu algısının kırılmasının STK'lar arası eylemsel ve söylemsel ortaklaşma ile kırılmasıdır. TÜRK-İŞ gibi modern cumhuriyetin ilk konfederasyonunun ve yine HAK-İŞ gibi kitlesel ve farklı bir siyasal hattaki konfederasyonun 1 Mayıs'ı sahiplenmesi, alanlara inmesi ve geleneksel anlamda 1 Mayıs'ı sahiplenen DİSK, KESK, TMMOB ve TTB ile birlikte hareket etmesinin etkili olduğu görülmektedir. Böylece 1 Mayıs'ın sol ve sosyalist akımlara özel bir gün gibi algılanmasının önüne geçilerek tarihsel ve normatif olarak içeriklendirilmiş ve anlamlandırılmış uluslararası işçi bayramı olma niteliği öne çıkarılmıştır. Yalnızca Soğuk Savaş'ın bitişiyle ilişkilendirilemeyecek bu durum, STK'lar arasındaki iletişimsel ve eylemsel ortaklaşma ile 1 Mayıs'a dönük yaratılabilecek "komünist bayramı" algısının tersine çevrilerek emek günü algısının yerleştirildiği görülmektedir.

SONUÇ

Uluslararası İlişkiler literatüründe devletlerin ve devlet dışı aktörlerin rollerine dair tartışma alanlarından biri normlardır. Uluslararası ilişkiler norm literatüründeki kuramsal yaklaşımlarda, bir aktör olarak devletin rolüne ağırlık veren çalışmalar yoğunlukta olmakla birlikte özellikle inşacı yaklaşımın da gelişimiyle beraber devlet dışı aktörlerin rollerinin ortaya çıkarılmasına dönük ilgi giderek artmaktadır. Bu çalışmada literatürdeki bu önemli tartışma ve ayrışmanın alanlarından birine dahil olunmakta ve normun oluşumu ve kurumsallaşması sürecinde sivil toplumun etkinliği Türkiye 1 Mayıs'ı örneğinde bu bağlamıyla işlenmektedir.

Bu çalışma, Uluslararası ilişkilerin uluslararası sivil toplum kavramından ayrı düşünülmemesi gerektiğinden hareketle uluslararası normların yerel aktörler tarafından normatif değişim için nasıl kullanıldığını da örneklemektedir. Yerel aktörlerin hem uluslararası normların oluşumunda ve gelişiminde etkili bir aktör olabileceğine hem de uluslararası normların yerel normlar haline gelebilmesindeki etkinliğine dikkat çekilmektedir. İç siyaset ve dış siyaset arasındaki geçirgenliğin sivil toplum perspektifinden önemi ortaya konmaktadır. Bu kapsamda uluslararası normatif değişim sürecinde aktif yer alan yerel aktörlerin, yereldeki normatif değişim sürecinin de uluslararası bağlamının bir devamı olduğunun altı çizilmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının normatif değişim, normun kabulü ve kurumsallaşması için uyguladığı tekniklerin özel bir çalışma birimi olduğuna işaret edilmektedir. Uluslararası bir normatif talep olarak oluşmuş, anlamlandırılmış, gelişmiş ve süreç içinde yasalaşmış 1 Mayıs'ın Türkiye özelinde 21.yüzyıl içindeki normatif değişim süreci, normatif değişim teknikleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu normatif değişim sürecini anlayabilmek adına Richard Price'ın ulus ötesi sivil toplumun kara mayınlarına karşı geliştirdiği uluslararası kampanyayı incelemek için kullandığı tekniklerden yararlanılmıştır. Price'in 4 tekniği Türkiye sivil toplumu ve 1 Mayıs'ı özelinde açığa çıkarılmaya çalışılmış ve Richard Price'ın ulaşmak istediği amaçlar paylaşılmıştır: Sivil toplumun normatif değişimde etkili bir aktör olduğunun gösterilmesi ve normatif değişimin teşvik edilmesi.

Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın konusu, amacı, kapsamı, literatür özeti, araştırmanın önemi ve sınırlılıkları ile birlikte kullanılan araştırma yöntemi aktarılmıştır. İkinci bölümde, teze dair bir kavramsal çerçeve ve literatür taraması sunulmuş, normların ve sivil toplumun tarihsel ve kuramsal çerçevesi çizilmiştir. Üçüncü bölümde, dünyadan Türkiye'ye 1 Mayıs'ın normatif süreci ve tarihsel gelişimi incelenmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye 1 Mayıs'ının normatif kabulü ve kurumsallaşmasında sivil toplumun etkinliği 4 teknik özelinde irdelenmiştir.

Türkiye 1 Mayıs'ının normatif kabulü ve kurumsallaşması aynı zamanda uluslararası bir normun, yerelleşme sürecini de ifade etmektedir. Normun yerelleşmesinde 1 Mayıs, konunun üretimi, ağlar, aşılama ve Sokratik yöntem teknikleriyle birlikte ele alınmıştır. Normatif değişimin nasıl gerçekleştiğini incelemek için kullanılan bu dört teknik birbirilerini karşılıklı olarak beslemekte ve tamamlamaktadır. Konunun üretimi gibi temel bir normatif değişim tekniği, normatif değişim için kurulan ağlar tekniğinden bağımsız olarak düşünülemeyeceği gibi, ağların içeriklendirilmesi ve argümante edilmesi için normatif aşılama ve Sokratik yöntem gerekmektedir ve bu tekniklerin ne kadar kritik bir öneme ve tamamlayıcı bir role sahip olduğu da anlaşılmaktadır.

Türkiye 1 Mayıs'ının 2000-2009 yılları arasındaki resmi tatil günü olarak kabul edilmesine giden süreci inceleyen bu çalışma, emek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının konunun üretiminde ve gündemleşmesinde belirli bir tarihsel süreklilik zemininden beslendiğini göstermiştir. Çalışmada, STK'ların her 1 Mayıs öncesi yapılan açıklamalar ile

kamuoyu oluşturduğu, Türkiye'nin birçok ilinde çeşitli miting, gösteri veya kutlamalar için alanlar belirlediği, medya ve basın yoluyla açıklamalarını duyurduğu, konunun gündemleşmesi için yapılan basın açıklamaları ve toplantıları, miting, gösteri ve çeşit alanlarda yaptığı kutlamalarla 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve yasalaşması için girişimleri sergilenmiştir.

Türkiye 1 Mayıs'ının gündemleşmesinde dikkat çekici yönlerden birisi, sivil toplum kuruluşları ve emek örgütlerinin 1 Mayıs'ı, yalnızca işçilerin ve çalışanların değil; farklı toplumsal kesimlerin de beklenti ve taleplerini dile getirebileceği bir toplumsal ifade alanına dönüştürmüş olmasıdır. 1 Mayıslar dönemin siyasal ve toplumsal olarak güncel sorunlarıyla birlikte ele alınmış ve bu yanıyla Türkiye sivil toplumunun beklenti ve taleplerinin saptanmasını, güncel sorunlar hakkındaki yaklaşımlarının öğrenilmesini sağlamıştır.

1 Mayıs'ın normatif değişiminde inceleme tekniklerimizden biri olan ağlar tekniğinin Türkiye sivil toplumunun da normatif değişim için destek üretimi ve yaygınlığını sağlamada önemli bir işleve sahip olmuştur. Aynı zamanda normatif değişimin sosyal tabanının yaratılmasını da sağlamıştır. Türkiye sivil toplum kuruluşları oluşturdukları ulusal organizasyonları, kurdukları ortak platformlarla birleştirebilmiş ve ülkenin farklı bölgelerinde 1 Mayıs'a dair taleplerini ulaştırabilmişlerdir. Bu anlamıyla 1 Mayıs'ın normatif kabulü ve kurumsallaşması için mücadele eden STK'ların ve ülkenin etkili STK'larının Emek Platformu etrafında bir araya gelmesi ve iletişimsel ve eylemsel ortaklılıklar sağlaması dikkate değer bir etmen olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte STK'lar devlet içi kanalları da kullanmışlar ve örneğin parlamentoda 1 Mayıs gündemi oluşturmuşlardır. STK'lar uluslararası ağları sık tercih etmeseler de zaman zaman uluslararası kurumlarla görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bununla birlikte daha çok yaptıkları açıklamalar ve atıflarla uluslararası üyeliklere, uluslararası sözleşmeler ve kurumlara(ILO, AB vb.) göndermelerde bulunmuşlardır.

Normatif değişim ve norm yerelleşmesi mücadelesindeki STK'lar, ulusal ve uluslararası ağlardan yararlanmaktadır. Bununla birlikte norm yerelleşmesi kavramı, literatürdeki genel anlamıyla ağırlıklı olarak uluslararası ağların ve kurumların baskısı üzerinden düşünülmektedir. Türkiye 1 Mayıs örneğinde ise normatif değişim ve normun yerelleşmesi mücadelesinde ulusal ağları öncelendiği, temel alındığı ve tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, ulusal ağların etkili bir biçimde kullanımıyla normun yerelleştirilebileceği ve normatif değişimin gerçekleştirilebileceği yönünde güçlü bir örneklem sunmaktadır.

Aşılama tekniği, 1 Mayıs'ın normatif içeriğinin zenginleşmesi ve diğer normlardan destek alması bakımından önemli bir normatif basınç etkisi yaratmıştır. Bu teknikle normatif içeriğin zenginleşmesi, farklı normlardan destek alarak dallanması ve kendi merkezinde bu normların etki güçlerini birleştirmesi sağlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının 12 Eylül darbesi eleştirisi, demokratikleşme kavramı ile 1 Mayıs'ı ilişkilendirmeleri, Avrupa Birliği müzakere süreci ve uluslararası sözleşmelere yaptıkları atıflar, normatif aşılama kavramının yarattığı normatif basınç etkisinden nasıl yararlanılabileceğine dair gelişkin örnekleri sunmuştur. Dönemin siyasal atmosferinin, hükümetin 12 Eylül darbesine yönelik söylemlerinin, AB müzakere sürecinin ve yükümlülüklerinin normatif aşılama süreci için sosyo-politik anlamda elverişli imkanlar tanıdığını da vurgulamak gerekmektedir.

Farklı normlarla dallanarak güçlenen normatif aşılama tekniğinden farklı olarak Sokratik yöntem, ilgi alanının merkezine karşı tarafın söylem ve etkinlik alanına yöneltmektedir. Böylece karşı tarafın söylem ve etkinlik alanında kanıt ve ispat yükünün hafifletilmesi ve karşı tarafa karşı kullanılmasını sağlanmaktadır. Türkiye 1 Mayıs'ının normatif değişim sürecinde Sokratik yöntem, yerel politikanın araçsal nedenleri ve siyasilerin normu destekleyen söylemleri ile normun kabulü yönünde eğilimi güçlendirmiş, sivil toplum kuruluşlarının ispat ve kanıt yükünü hafifleten ve STK'lar lehine kuvvetlendiren bir zemini oluşturmuştur. Çalışmada, sivil toplum kuruluşlarının dönemin siyasal atmosferinin argümanları ile ispat ve kanıt yükünü nasıl tersine çevirdiği ve bu dönemde siyasilerden gelen açıklamaların destekleyici yönü gösterilmiştir.

Türkiye 1 Mayıs'ı özelinde sivil toplum kuruluşlarının ve emek örgütlerinin normatif değişim ve normatif yerelleşme kapsamında, 4 tekniği yoğun bir biçimde kullanıldığı görülürken, özellikle normatif aşılama metodunun diğer tekniklerin merkezinde güçlü bir etken olarak öne çıktığını söylemek mümkündür. Sivil toplum kuruluşlarının 1 Mayıs'ı kendi içinde normatif dallanma sağlayacak şekilde ele alması; ülke gündeminin güncelliğini yakalayan ve farklı toplumsal kesimlerin taleplerini de içeren bir gün halinde içeriklendirmesi, normatif aşılama tekniğini oldukça işlevli kullandıklarının göstergesidir. Normatif aşılamanın bu şekilde içeriklendirilmesi hem konunun gündemleşmesinde hem kurulan ağların genişlemesinde hem de kanıt ve ispat yükünün tersine çevrilmesinde oldukça kilit bir rol oynamıştır.

Çalışma kapsamı itibariyle 21.yüzyıldaki sivil toplum etkinliğine odaklanırken bu yanıyla küreselleşme sürecinin etkilerine de dolaylı bir göndermede bulunmaktadır. Özellikle

2000'li yılların başındaki eylemlerde göze çarpan ve küreselleşmenin negatif etkilerine karşı bir normatif içeriklendirmeyi de gözlemlemek mümkündür.

1 Mayıs, yerel normatif mücadelelerin uluslararası normatif mücadeleler haline gelerek kurumsallaştığı ve ardından tekrar yerel normatif kurumsallaşma mücadelelerinin olduğu bir normatif değişim mücadelesidir. Bu bakımdan Uluslararası İlişkiler'deki devlet ve yapı merkezli yaklaşımın dışında bir normatif değişim mücadelesi incelenmiştir. Bu inceleme ile Türkiye Uluslararası İlişkiler literatüründe normatif değişim kavramına ve sivil toplumun normatif değişim mücadelesine olan ilgiyi artırmak ve bu çalışmaları teşvik etmek istenmiştir. Türkiye 1 Mayıs'ının normatif değişim süreci, normların oluşumunda sivil toplumun etkinliğinin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir. Normların oluşumu ve normatif değişim süreçlerinde sivil toplumun rolü araştırmacıların ilgi alanı olmadıkça, tek yönlü bir yazın ve tek yönlü bir gerçeklik algısı oluşması kuvvetle muhtemeldir.

Tez kapsamında incelenen 1 Mayıs mücadelesi, konu seçimi bakımından Uluslararası İlişkiler literatürüne bir eleştiri barındırmaktadır. Yerel ve uluslararası yazındaki norm çalışmalarında, normların Batı-merkezli bir düşünüş alanı içinde kavranması ve konu seçimlerinin belirli bir eksene sıkıştırılması söz konusu olmaktadır. Literatürde liberal uluslararası normlara ağırlık veren çalışmalar yaygındır; çalışmalar insan hakları, çatışma çözümü, barış inşası, sürdürülebilir insan kalkınması gibi normların çıkışları ve yayılışları itibariyle Batı epistemolojisi ve Batı merkezciliğinin izlerini taşıyan bir hatta gerçekleşmektedir. 1 Mayıs'ın uluslararası normatif anlamı ve epistemik değeri, Batı-merkezci yaklaşımın dışında kalarak, diğer ülke sivil toplumlarının ve araştırmacılarının normların değişim, yerelleşme ve yerelleştirme deneyimini elde etmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda normatif değişim tekniklerinin açığa çıkarılıp geliştirilmesine, toplumlara göre farklı ve ortak yönlerin belirlenmesine katkı sunmakta ve uluslararası sivil toplumun parçaları arasında deneyim aktarımının yapılabileceği özgün bir alanı meydana getirmektedir.

KAYNAKÇA:

Acharya, Amita (2004) How ideas spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism, International Organization, Vol.58, No.2, s. 239-275.

Açıkgöz, A. (2019). Çevresel güvenlik politikalarında sivil toplum kuruluşların etkisi: Greenpeace ve Uluslararası Doğayı Koruma Birliği örnekleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi. İstanbul.

Adler, E. (1997) Seizing the Middle-Ground: Constructivism in World Politics, European Journal of International Relations, Vol.3, No.3, s. 319-363.

Akparti.org.tr, 3 Kasım 2002 Genel Seçim Beyannamesi, https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/.

Alkan, M. Ö. (2011). Chicago'dan İstanbul'a, Haymarket'ten Taksim'e 1 Mayıs Tarihinin İzinde. Toplumsal Tarih, (209), 18-26.

Avcı,Z.E.(2011). 1980 sonrası Türkiye'de kadın sivil toplum kuruluşları ve Türk Hukuk Sistemine etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara Üniversitesi. Ankara.

Axelrod, R. (1986). An evolutionary approach to norms. American political science review, 80(4), 1095-1111.

Ayaşlı, Y. (2014). Türkiye'de burjuva devrimleri ve liberal-Kemalist tarih ideolojisi. Epos.

Aydın,F.(2008), Doğuşundan Günümüze 1 Mayıs, Sosyalist Dergi Sayı:24. Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021. https://www.urundergisi.com/makaleler.php?ID=1657.

Ayıtgu, Gülçin (2012), Hegel'in Hukuk Felsefesinde "Tarih" ve "İnsan", HFSAHukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, İstanbul Barosu Yayınları, H. Ökçesiz, G. Uygur, S. Üye (Editörler) Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar-V Sempozyum, ss. 32-7.

Bianet. "Miting Kadıköy'de Akıllar Taksimdeydi!". 2007. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://m.bianet.org/bianet/emek/95445-miting-kadikoyde-akillar-taksimdeydi

Bianet. Taksimde 1 Mayıs Kutlaması. 2003. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://bianet.org/bianet/siyaset/18645-taksimde-1-mayis-kutlamasi

Bianet.1 Mayıs Manşet. 2002. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://m.bianet.org/bianet/print/9629-1-mayis-manset

Bilgiç, D. (2020). Dünya'da ve Türkiye'de yoksulluk: Türkiye'de yoksullukla mücadelede sosyal yardımların ve sivil toplum kuruluşlarının etkileri. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi. Şanlıurfa.

Bozan, M. (2018). AB raporları üzerinden Ak Parti dönemi demokratikleşme politikalarının analizi. PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(1), 173-183.

Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage

Çelebi, E. (2010). Türkiye'de Çevre İle İlgili Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkla İlişkiler Çalışmalarının Çevre Sorunları Üzerindeki Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, A. (2018). DİSK'in Kuruluş ve Varoluş Yılları (1966-1970). Calisma ve Toplum, 57(2).

Çelik, A. H. (2006). Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Dış Politikasına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya.

Çelik, Aziz ve Aydın, Zafer (2006). "Gelenekten Geleceğe 1 Mayıs: 1886-2007". Erişim Tarihi: 10.11.2021.http://www.kristalis.org.tr/aa_ dokuman/1_mayis_gelenekten_gelecege_2006.doc.

Dinçer,S.(2006). The revolution of 1908 and the working class in Turkey. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi. İstanbul.

DİSK. "Siyasi İktidar Emek Karşıtı Yüzünü Bir Kez Daha Ortaya Koydu".2008. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. http://disk.org.tr/2008/04/siyasi-iktidar-emek-karsiti-yuzunu-bir-kez-daha-ortaya-koydu/

DİSK. “1 Mayıs 2009 hazırlıkları için 15 Nisan'da Taksim'de basın açıklaması yapıldı”.2009. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. http://disk.org.tr/2009/04/1-mayis-2009-hazirliklari-icin-15-nisanda-taksimde-basin-aciklamasi-yapildir30/

DİSK. “DİSK Kuruluş Bildirgesi & Kuruluş Tüzüğü Ve Belgeler”. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. http://disk.org.tr/2007/11/disk-kurulus-bildirgesi-kurulus-tuzugu-ve-belgeler/

Ekinci,G.(2019). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ışığında uluslararası normların Türk Toplu İş Hukukuna etkisi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Erdoğan, M. (1998). Sivil toplum: bir kavramın anatomisi. Liberal Düşünce Dergisi, 3(10-11), 17.

Falk, Richard (2004). Yırtıcı Küreselleşme. (Çev. Ali Çaksu), 3. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.

Ferguson, A. (1980). An essay on the history of civil society, 1767. Transaction Publishers.

Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. International organization, 52(4), 887-917.

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). How to design and evaluate research in education. (6. baskı). New York: McGraw-Hill International Edition.

Gramsci, A., Buttigieg, J. A., Baysal, B., & Tanıttıran, H. (2014). Hapishane Defterleri. Kalkedon Yayınları.

Güngör, C. (2011). Marsilius‟ un Siyaset Kuramı: Defensor Pacıs Üzerine. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, *15 (4), 52*.

Güvenç, K. (2019). Emek Platformu Belgeleri. Ankara: TMMOB. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www. tmmob. org. tr/sites/default/files/emekplatformubelgeleri. pdf.

HAK-İŞ. “Tarihçe”. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www.hakis.org.tr/icerik.php?sayfa=3.

Hegel, G. W. F., & Karakaya, C. (2004). Hukuk Felsefesinin Prensipleri. Sosyal Yayınlar.

Hobsbawn, E. (1999). İmparatorluk Çağı, çev. V. Aslan, Dost Kitabevi, Ankara.

Hopf, Ted (1998) The Promise of Constructivism in International Relations Theory, International Security, Vol.23, No.1, s. 171-200.

Hürriyet. “1 Mayıs kutlamasına 42 yerde izin var”. 2002. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://www.hurriyet.com.tr/gundem/1-mayis-kutlamasina-42-yerde-izin-var-68955

Hürriyet. “1 Mayıs yine olaylı”. 2006. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://www.hurriyet.com.tr/gundem/1-mayis-yine-olayli-4342980

Hürriyet. “1 Mayıs, alanlarda kutlandı”. 2001. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://www.hurriyet.com.tr/gundem/1-mayis-alanlarda-kutlandi-39240562

KAMU-SEN. “Türkiye Kamu-Sen 16 Yaşında”. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www.kamusen.org.tr/arsiv/nice-yillara-turkiye-kamu-sen--/1000/

Kahraman,H.(2018). Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının eğitim politikalarına etkileri.Yayınlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.

Kaplan, Erhan(2007).“1 Mayıs Hangi Ülkelerde Tatil?”. Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021. https://www.haber3.com/guncel/1-mayis-hangi-ulkelerde-tatil-haberi-325454.

Katzenstein, P. J. (2018). Cultural norms and national security: Police and military in postwar Japan. Cornell University Press.

Kaynar, M. K. (2005). Sivil Toplumun Kavramsal Tarihi ve Sivil Toplumla İlgili Güncel Tartışmalar. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1), 339-369.

Kaysi, S.(2008). Türkiye ve Küba'da işçi sınıfının tarihsel gelişimi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.

Keck, M. E., & Sikkink, K. (2014). Activists beyond borders. Cornell University Press.

KESK. "Kamu Emekçilerinin Örgütlenme Süreci". Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://kesk.org.tr/2010/03/31/kamu-emekcilerinin-orgutlenme-sureci/

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170-189.

Klotz, A. (2002). Transnational activism and global transformations: The anti-apartheid and abolitionist experiences. European Journal of International Relations, 8(1), 49-76.

Koç, C., & Koç, Y. (2010). KESK tarihi. Epos Yayınları.

Koç,Y.(2016), 1 Mayıs'ın Gerçek Tarihi , Aydınlık Gazetesi Özel Eki.

Kratochwil, Friedrich (1989) Rules, norms, and decisions: on the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs, Cambridge: Cambridge University Press.

Küçük, A., & Gemalmaz, H. B. (2012). Thomas Paine Düşüncesinde Sivil Toplum ve Devlet (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi).

Luxemburg,R.(1894), 1 Mayıs'ın Kökenleri Nedir?, Çev. Marksist Tutum, 2003.

MazlumDer, "01 Mayıs 2008 Taksim olayları Raporu", 2008, https://www.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/01-mayis-2008-taksim-olaylari-raporu/793.

MEMUR-SEN. "Tarihçe". Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www.memursen.org.tr/tarihce.

NTV. “Sendikalar Taksim’de:1 Mayıs’ta buradayız”. 2009. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://www.ntv.com.tr/turkiye/sendikalar-taksimde-1-mayista-buradayiz, aKHpLbBLyEK9O70lj6CQIw

Onuf, G. Nicholas (1989) World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations, Columbia: University of South Carolina Press.

Özdemir Sarıgil, B. (2018). Understanding the localization of international norms: women’s human rights norms in Turkey. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.Ankara.

Özlük, M. Y., & Özad, B. (2020). A Sketch of 1st May Labour Day Historiography in Turkish History: Prudential Social Event. Revista Argentina de Clínica Psicológica, 29(5), 910-921.

Özşeker, E.(2021), Türkiye'de 1 Mayısların düzenlenmesi ve yönetilmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Galatasaray Üniversitesi. İstanbul.

Politzer, G. (2018). Felsefenin Temel İlkeleri, Dorlion Yayınları

Price, R. (1998). Reversing the gun sights: transnational civil society targets land mines. International organization, 52(3), 613-644.

Price, Richard ve Reus-Smit, Christian (1998) Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism, European Journal of International Relations, Vol. 4, No.3, s. 259–294.

Risse, Thomas (2000) “Let’s Argue!”:Communicative Action in World Politics, International Organization, Vol.54, No.1, s. 1-39.

Rumelili, B. (2014). İnşacılık/Konstrüktivizm. Küresel siyasete giriş uluslararası ilişkilerde kavramlar, teoriler, süreçler, 151-173.

Sabah, “1 Mayıs kutlandı”.2005. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. http://arsiv.sabah.com.tr/2005/05/01//gun98.html

Sendika.org. “Bu 1 Mayıs tüm sokakların Taksim'e çıkmasına umut oldu”.2009. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://sendika.org/2009/05/bu-1-mayis-tum-sokaklarin-taksime-cikmasina-umut-oldu-emine-ozacan-bianet-31357/

Sezikli,Y.(2002), Türkiye'de grev ve lokavt sınırlamaları: Erteleme ve mevzuatın uluslararası normlara uyumu. Yayınlamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

Şahin, Z. E. (2013). 21. yüzyılda globalleşmeyle değişen sivil toplum düşüncesi: Sivil toplumdan global sivil topluma (Doctoral dissertation, Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Şahinoğlu, M. C. (2013). Dış politikada sivil toplum etkisi: Mavi Marmara olayı örneği (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi).

Tabak, H. (2014). Normlar ve Uluslararası İlişkiler: Türkçe Yazın için Geç Kalınmış bir Araştırma Gündemi. İdris Demir (der.) Türkiye’nin Dış Politikası, Nobel Yayın, 19-46.

Tabak, H. (2017). Normlar, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika. 2017.researchgate.net.

Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşlari Ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.

TMMOB. “TMMOB Kuruluş ve Amaç”. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www.mmo.org.tr/merkez/tmmob-kurulus-ve-amac.

Taş, B.A.(2019). Türkiye'de kadın haklarının elde edilmesinde, kadın hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi. Erzincan.

TBMM. Ak Parti Kalkınma ve Demokratikleşme. Erişim Tarihi:20 Kasım 2021. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/926/200205071.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

TBMM. “1 Mayıs İşçi Bayramı”. 1 Mayıs 2006. https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=34063

Tocqueville, A. (2003). Democracy in America: and Two essays on America. Penguin UK.
TUMAY, M., & Okatan, F. (2015). Alexis De Tocqueville’e Göre Sivil Toplum. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, *19*(3), 321-340.

TTB. “Türk Tabipleri Birliği; Nedir? Ne Yapar?”. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www.ttb.org.tr/eweb/data/genel.php#:~:text=T%C3%BCrk%20Tabipleri%20Birli%C4%9Fi%20meslek%20disiplinini,il'de%20yerel%20%C3%B6rg%C3%BCtlenmesi%20vard%C4%B1r.

TÜRK-İŞ. Belgelerle TÜRK-İŞ Tarihi (1952-1963), Cilt 1. Temmuz 2002.

TÜRK-İŞ. “Uzun Tarihçe”. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www.turkis.org.tr/uzun-tarihce/.

Türkoğlu,O.(2019), 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu kapsamında toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi ve uluslararası normlar çerçevesinde değerlendirilmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi. İstanbul.

Tüter, M. (2016). Çin ulusal kimliği ve bölgesel stratejileri: Uluslararası sistemdeki normatif değişime etkileri. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi. Bursa.

Uzun, T.(2001), Küresel Direniş Hareketine İçeriden Bir Bakış ve Cenova Tanıklığı, Birikim Dergisi.

Wendt Alexander (1992) Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics International Organization, Vol.46, No.2, s. 391-425.

Yentürk, N. (2006) Demokratik Kitle Örgütlerinden STK’lara: Konjonktürel bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 11, 2006.

Yeşil, H.(2013), İşçi Sınıfının Uluslararası Örgütlenmesi, Dönüşüm Yayınları.

Yükselbaba, Ü., & Özcan, D. D. M. T. Habermas'da Kamusal Alan/Özel Alan Ayrımı. Yayınlanmış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.